

CHAKOTEN

DANSK MILITÆRHISTORISK SELSKAB

INDHOLD I DETTE NR.

Side 73
Siden sidst.

Side 75
Mødeliste 2001.
af Hans Chr. Wolter.

Side 77
Hvad bringer det nye år?
af Hans Chr. Wolter.

Side 79
Medlemsmøder.

Side 80
I lære som landsoldat.
Bog anmeldelse
af Nils Eric Boesgaard.

Side 81
Norge 1940
efter *Kampen i Norge 1940*
af A. Hauge.

Side 93
Armeekåren i Slesvig 1849-50
3. del.
af Kaj Storck.

Side 101
Dansk krigssejler i engelsk
tjeneste.
af Aksel Willumsen.

Side 104
Hvad blev der af ham?
af Lars Lindeberg.

Side 105
Wanted.

Side 106
Juleaften på forpost.
Et juleeventyr
af Jens Kristian Boll.

Tyskerne stormer Kvam centrum den 26. april 1940. Her var indsat I/King's Own Yorkshire Light Infantry Regiment. Briterne betragter kampene omkring Kvam i Gudbrandsdalen, som et af de få lyspunkter under hele deres indsats i Norge, selvom de efter hårde kampe måtte trække sig for de tyske tropper med panser og flystøtte.

KOM OG SE!

忠臣蔵

大石主税
赤垣源藏

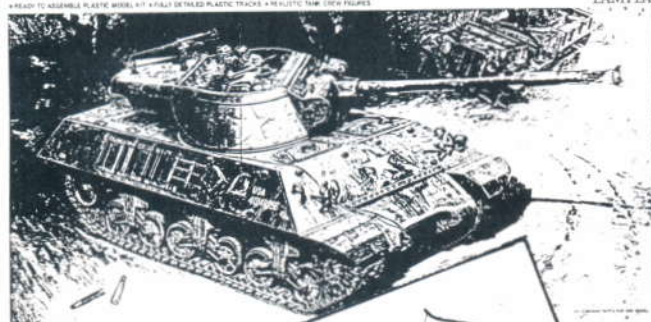
堀部右衛門
原惣右衛門

才助
武林唯七

戸田源子
間十次郎

U.S. TANK DESTROYER M36 JACKSON

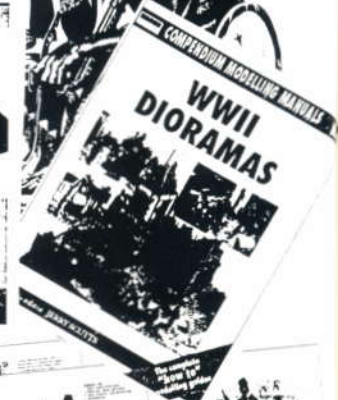

MEN-AT-ARMS SERIES 333

ARMIES OF
MEDIEVAL RUSSIA
750-1250

DAVID NICOLLE PhD ANGUS McBRIDE

忠臣蔵

大石内藏助
堀部安兵衛

不破数右衛門
早水藤左衛門

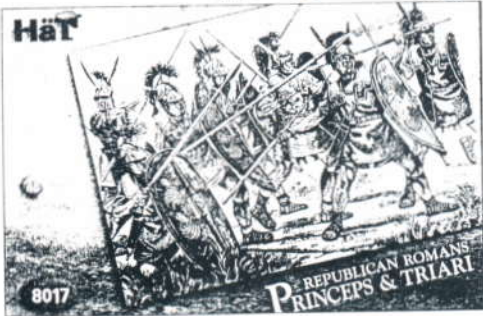
AMT

PRINCE AUGUST

HOBBY
CASTING
MOULDS

54mm
Napoleonic Mould
Kits

H&T

8017

REPUBLICAN ROMANS
PRINCEPS & TRIARI

3 French Mounted Trooper 1805
oulds to cast illustrated mounted figure.
g of Prince August metal per figure.
ing instructions included.

80-6 Infantry Reloading and Sapper

Contains 3 moulds to cast the illustrated figures, Sapper, Infantryman loading cartridge, grenadier ramming musket. 65g of Prince August metal per figure. Painting instructions included.

80-7 Imperial Guard Massed Band 1805

Contains 3 moulds to cast Drum-Major, Standard Bearer and Serpent Player. 65g of Prince August metal per figure. Painting instructions included.

KOM OGSÅ OG SE DE MANGE ØVRIGE NYHEDER, KATALOGER, FIGURER, BYGGESÆT M.M.M. - PÅ GENSYN I

MODEL & HOBBY aps

Frederiksborggade 23 - 1360 København K
(få minutters gang fra Nørreport station - efter grøntorvet v/Israels Plads)
telf./fax: 33 14 30 10 - giro 307 3521

forretningstid: Dagligt 11 - 17. Lørdag 10 - 13.

ONSDAG LUKKET!

Chakoten

udkommer 4 gange årligt og udgives af Dansk Militærhistorisk Selskab

Udgivet med støtte fra Prins Joachims og Prinsesse Alexandras Fond og J.C. Hempel's Fond

Abonnement tegnes ved indmeldelse i Selskabet

Kontingent for 2000, kr. 250
Fra udlandet kr. 300
Girokonto 655 4873

Selskabets Protektor

Hans Kongelige Højhed
Prins Joachim

Selskabets Præsident

Hans Chr. Wolter
Violvej 36
3500 Værløse
Tlf. 4448 4342
E-mail: wol@post9.tele.dk

Redaktør

Bestyrelsen

Kasserer

P. Steen Jacobsen
Slotsgade 30
3400 Hillerød
Tlf. 4826 4215

Anvisningssalg, udvekslingsblade og hjemmesiden (ansv.)

Ole Thureholm
Solbærvangen 40
2765 Smørum
Tlf. 4466 1444
E-mail: Thurholm@post5.tele.dk

Annoncer

Johan F. Hansen
Elverdamsvej 66 Vintre Møller
4060 Kirke Såby
Tlf. 4649 1303

Adresseændringer

Se bagsiden

Tryk: PE Offset og Reklame
Tømrervej 9 6800 Varde

CHAKOTEN 2000
ISSN 0901-4799

Siden sidst

Centralfæstninger i Europa omkring 1900

Mødereferat

Onsdag den 6. september mødte godt 25 medlemmer i Kastellet for at høre museumsinspektør Jens Ole Christensen, Tøjhusmuseet, tale om *Centralfæstninger i Europa* i slutningen af 1800 tallet og deres betydning forsvarsmæssigt og politisk.

Godt halvtreds år efter Napoleonskrigenes ophør, hvor Wienerkongressens aftaler begyndte at blegne under dagens realiteters pres, begyndte man i de små stater at overveje, hvorledes man forsvarede sig bedst mod større modstandere, ny våben-teknologi og nye kampformer. Den franske revolution havde skabt værnepligten, som de fleste lande indførte successivt i et stadigt kapløb, om hvem der kunne mobilisere flest tropper hurtigst muligt. Millionhære kunne nu stilles på benene i en fart.

Hertil kom, at grænsespørgsmål og kamp om indflydelsessfærer atter blev forstærket under nye generationer efter 1830 og 1848 revolutionerne, med tilhørende opblussen af nationalisme. Modsætningerne mellem de gamle stormagter Frankrig, Storbritannien, Østrig, Rusland og Preussen var intakte, og alle vogtede på alle.

Aftenens emne var diskussionen om og opførelsen af centralfæstninger i Europas små stater: Danmark, Sverige-Norge, Belgien, Holland og Schweiz. Alle var de lande, som havde mægtige naboer, og som i en konfliktsituation meget nemt ville kunne løbes over ende. Spørgsmålet var, hvorledes man kunne indrette sit forsvar bedst muligt, for derved om muligt afskrække sin modstander ved udsigten til uforholdsmæssige store tab. Ingen regnede med at kunne vinde, men håbede på en hjælp udefra uden at der mærkeligvis synes at have været nogen aftaler eller forsvarsforbund for sådant. Øjensynligt fordi de små lande ikke ønskede at binde sig til en side, hvilket kunne være lige så farligt, hvis man på længere sigt ønskede at bevare sit territorium som selvstændig nation.

De danske erfaringer byggede på 1848, som vi klarede på grund af russisk og britisk diplomatisk indblanding, medens det gik galt 1864. Nederlaget 1864 satte sig dybe spor i vor efterfølgende politik og ikke mindst i forsvarsspørgsmål. Politikere og militære stredes bravt, indbyrdes og mod hinanden, for at finde frem til en holdbar løsning. Modstanderen var helt klart Tyskland. En modstander som ikke blev mindre farlig efter 1870 og ved samlingen af de mindre tyske stater under Preussen.

Skulle man vælge et mobilt forsvar, et neutralitetsforsvar eller satse på en centralfæstning, hvor man eventuelt ville kunne holde en overmægtig fjende stangen for en tid og påføre ham store tab. Danmark endte efter årelange politisk-militære stridigheder med at satse på en kombination af de to sidste muligheder. Man besluttede at befæste København med en ring af landmilitære forsvarsværker og styrke kystforsvaret, med en serie kystforter. (Nærmere om disse byggerier kan læses i Miljø- og Energiministeriets, *Guide til Københavns Befæstning. 900 års befæstninghistorie*, København 1996). Ikke mindst nationalisme, erindringen om Stormen på København 1659, tanken om "kamp til sidste mand" og lignende irrationelle bevæggrunde spillede ind i de endelige beslutninger.

For Sverige var modstanderen Rusland. Sverige sørgede stadig nationalt over tabet af Finland 1809 og mindedes sin stormagtstid 1630 - 1707. At stå imod Rusland ved grænserne var en absurd tanke. I stedet besluttede man sig for at bygge en centralfæstning, Karlsten, ved de store søer i Midtsverige. Meningen var så, at ødelægge en russisk angribers forsyningslinier gennem Sverige, for til slut at angribe, når fjenden var påført tilstrækkelige tab til, at man havde en chance. Fæstningsværket er i dag stadig imponerende og værd at besøge. Og til besøgende sælges der ud af kasseret udrustning, hvis man skulle ønske at ekvipere sig billigt!

Belgien havde to mulige modstandere - Frankrig og Tyskland og samtidig en til næsten vished grænsende sikkerhed for, at Storbritannien ville komme til hjælp, idet dette land gennem århundreder ikke havde tolereret, at nogen europæisk stormagt kontrollerede området. Var trusler om krig ikke nok, ja så gik Storbritannien i krig, som man så f.eks. under Den Spanske Arvefølgekrig, Napoleonskrigene og 1914. Altså satsede Belgien, under ledelse af den kendte fæstningsgeneral Brialmont, på at bygge et centralfæstningsanlæg op omkring den store havneby Antwerpen samt byerne Lüttich og Namur.

I Holland satsedes også på et centralfæstningsbyggeri og samtidig udstrakt anvendelse af oversvømmelse af omliggende områder.

Hvad var så resultatet i 1914 af alle disse kostbare bygge-
rier, som teknologisk hurtigt forældedes, hvorfor det var nød-
vendigt stadig at udvide udenværkerne med stadig nye og fjer-
nere forter?

Belgien var det eneste land, hvis fæstningsværker kom på
prøve mod tyskerne 1914, og alt faldt efter ganske kort kamp.

For Danmark synes de kostbare anlæg derimod at have gjort
deres gavn, så Danmark ikke blev indraget i WWI, som det
fremgik af den efterfølgende debat. Militæromkostningerne ved
at indtage Københavns befæstning blev af tyskerne anset som
for kostbare i forhold til udbyttet, idet alt var presset til det
yderste materielt og mandskabsmæssigt, så blot en forholdsvis
ringe omfordeling af ressourcer kunne føre til nederlag. Dog
skal man være opmærksom på, at tankegangen for visse øst-
europæiske stater under WWI blev den samme, og da de sat-
tede mod Tyskland-Østrig, kom de gruelig galt af sted.

Det interessante foredrag blev leveret særdeles kompetent
og klart. Man forstod, hvorledes våbenudviklingen faktisk gjorde

fæstningsbyggerierne militært utidssvarende inden de var fæ-
dige, og at et nok så stærkt værk altid kunne indtages, men
med omkostninger. Og at ved afvejningen af et angrebs om-
kostninger, ja så tjente mange af fæstningsbyggerierne allige-
vel deres mål på udmærket vis.

Så man forstår helt, hvorfor så mange i dag slutter op om
bevaringen af resterne af Garderhøjfortet og de anlæg, som sta-
dig eksisterer fra den tid.

Skulle museumsinspektør Jens Ole Christensen en anden
gang kunne formås til at uddybe aspekter af emnet, vil der utvivl-
somt være mange tilhørere dertil.

Efterfølgende gentoges succesen med en bid brød (kr. 10,-
stk) og en øl eller vand (kr. 15,- og kr. 10,-), hvor diskussionen
om foredraget og andre foreningsrelevante sager gik lystigt.

Endnu en vellykket aften i smukke, velholdte omgivelser.

HCW

Referat af medlemsmødet 4. oktober 2000

25 medlemmer var mødt op på Kastellet til aftenens møde.

Præsidenten indledte med at bede medlemmerne rejse sig
og mindes Henry Elmann Pedersen (HEP). Efter de øvrige med-
delelser gik vi i gang med anvisningssalget, der bestod af første
del af John Buntzens samling. Denne del var på 92 numre, og
det blev afviklet på lidt under halvanden time. Priserne blev
rimelige, sælger erklærede sig godt tilfreds med det samlede
resultat, og auktionarius Ole Thureholm (hvem ellers) krum-
mede tæer ved enkelte lejligheder, f.eks. da David Nash' bog

fra 1972 om den prøjsiske hærs uniformering fra 1808-1815
gik for det halve af, hvad den ellers kan købes for - når den
ellers kan findes.

Derefter valgte de fleste at gå ind i det tilstødende lokale
(baren) og spise et par gode stykker smørrebrød til rimelige
penge, og hyggesnakken gik ved de små borde. Og de små tin-
soldater til det kommende Dybbøl-spil blev betragtet og kom-
menteret - de er nu ikke så små endda, nærmest 30mm.

OTH

Nekrolog

Henry Elmann Pedersen, bedre kendt som HEP, er
død den 22. september i en
alder af 86 år.

Jeg mødte HEP første
gang i 1969, da min far tog
mig med til Model og
Hobby i Frederiksborggade.
Men forinden havde jeg al-
lerede hørt om forretningen
i flere år som et Mekka for
hobbyfolk med interesser i
tinsoldater og model-
byggesæt. Og jeg blev
straks klar over, hvorfor
denne forretning var (og er)
noget særligt. Det skyldes
den ånd, som HEP og hans
familie driver forretningen
i. Jeg kender ingen andre
steder, hvor man bliver
mødt med en sådan hjælp-

Henry Elmann Pedersen Æret være hans minde.

somhed, altid godt humør, og omsorg, som hos HEP. I en stres-
set tilværelse var det rart at kunne gå til HEP. Han havde altid
tid til at snakke, vise sit museum frem, komme med gode råd,
også om hverdagens almindelige problemer. Ligesom han kunne

spørge om, hvad der
rørte sig af nye ting
som f.eks. kompu-
tere og internet. Tid
var ingen mangel-
vare hos HEP.

Og dog er tiden nu
løbet ud for HEP,
selvom han havde
planer for de næste
20-30 år. Men hans
livsværk, Model og
Hobby, består hel-
digvis, da han har
skabt en familie, der
kan og vil videreføre
hans idegrundlag.
Og mindet om HEP
vil bestå hos mange
i taknemmelighed
over at have kendt
dette optimistiske
menneske.

Ole Thureholm

Mødeliste 2001

Hvor intet andet angives, afholdes medlemsmøderne den første onsdag i måneden i Spisesalen på 1. sal i Nordre Magasin i Kastellet i København. Møderne starter kl. 19.30. I juli holdes ikke medlemsmøde.

Onsdag den 3. januar

Østfronten under 2. Verdenskrig. Traditionen tro indleder vi det nye år med et "sludremøde". Medbring til det formål figurer, modeller, bøger m.m. med relation til aftenens tema, der er 60 året for operation Barbarossa. I løbet af aftenen vil vi vise en video, "Georgi Zhukov". Aftenen afsluttes som sædvanlig med smørrebrød. **NB: Mødet finder sted i Kastellets gamle Varmecentral bagved Nordre Magasin.**

Onsdag den 14. februar

Anvisningssalg med forudgående eftersyn (se vedlagte liste). Eftersynet starter kl. 19.30, kl. 20.00 er der foreningsmeddelelser, og derefter starter anvisningssalget. På mødet vil der tillige blive givet en status for forarbejderne til at fremstille danske figurer, der repræsenterer Oldenborgske Geworbne Regiment, som i 1764 var garnisoneret i Kastellet. Vi afslutter med smørrebrød kl. ca.21.30.

Onsdag den 7. marts

Den østrigske armé i efteråret 1813, bedre end sit renommé? Vores medlem, Steffen Boel Jørgensen, der er en kompetent kender af den østrigske hær, holder foredraget. Medlemmerne opfordres til at medtage figurer og bøger med relation til Østrig-Ungarn under Napoleonstiden.

Torsdag den 5. april

Vaabenhistorisk Selskab har inviteret medlemmerne til at deltage i et fællesmøde med Ordenshistorisk Selskab om Slaget på Reden, hvor 200 året for slaget vil blive markeret. Mødet finder sted - ligesom Selskabets egne medlemsmøder - i Spisesalen på 1. sal i Nordre Magasin i Kastellet, og starter kl. 19.30 præcis.

Lørdag den 7. april

Børs, anvisningssalg og generalforsamling. Deltagelse i dagens aktiviteter er betinget af, at der er indbetalt kontingent for 2001.

Kl. 13.00-14.00 (evt. videre til kl. 15.30) Børs, hvor medlemmerne medbringer og indbyrdes kan handle effekter.

Kl. 14.00-15.30 Anvisningssalg i Spisesalen med forudgående eftersyn (liste over anvisningssalget vedlægges *Chakoten* nr. 1/2001).

Kl. 15.30 Generalforsamling i Spisesalen, jf. vedtægterne.

Onsdag den 2. maj

Besøg på Orlogsmuseet. Museumsdirektør Ole Lisberg Jensen vil præsentere museets omfattende og meget spændende markering af Slaget på Reden. Museet har produceret en dramatisering af slaget, som vil blive vist på storskærm for medlemmerne; derudover vil særudstillingen om slaget blive forevist - herunder de 4 rekonstruerede danske marineuniformer, 1792 - en søofficer, en underofficer, konstabel, og en kadet, som museet også har fået fremstillet. Afslutningsvis bliver der lejlighed til med Lisberg Jensen at drøfte, hvorledes museet har arbejdet med det skelsættende søslag.

Mødet finder sted på Orlogsmuseet, Oven Gaden Oven Vandet 58, 1415 København K., og starter kl. 19.30 præcis.

Lørdag den 19. maj og

søndag den 20. maj

kl. 9-17

Week-endkrigsspil fra 2. Verdenskrig i Tøjhusmuseets Foredragssal. Regelsæt er *Command Decision III*. Per Finsted og Søren Juul arrangerer spillet, der vil blive omtalt nærmere i *Chakoten* nr. 1/2001 og på hjemmesiden www.chakoten.dk.

Onsdag den 6. juni

Vores medlem, Martin Davidsen, fortæller hvordan den romerske legionær var udrustet og kæmpede. Til brug i sit arbejde med re-enactment har Martin Davidsen fremstillet en legionærs beklædning, som han medbringer til mødet. Medlemmerne opfordres til at medtage figurer og bøger til belysning af aftenens romerske tema. Martin Davidsen favner bredt inden for re-enactment.

Alt for få medlemmer var til stede, da han til temamødet den 7. juni i år om Den Amerikanske Borgerkrig præsenterede 3 uniformer, som han bruger inden for det område.

Onsdag den 8. august

Besøg på Historiecenter Carlstad, Brønshøj Museum. Vores medlem, Lars Cramer Petersen, der er museumsinspektør ved Brønshøj Museum, vil fortælle om svenskernes lejrfæstning på højdedragene ved Brønshøj frem til freden blev endelig i 1660. Der er nu indrettet udstillingslokaler i tre sikringsrum fra 1944-1945. Fra gengivelsen af den dramatiske periode 1658-1660 kommer ikke mindst Cramer-Petersens stærke side til udtryk gennem figuropstillinger, dioramaer og modeller, som medlemmerne vil få lejlighed til at besigtige.

Mødet finder sted på Brønshøj Museum, Brønshøj Torv, 2700 Brønshøj, og starter kl. 19.30 præcis.

Onsdag den 5. september

Rejser i DDR - det der var. Opklaring bag jerntæppet under den kolde krig.

Aftenens gæst vil fortælle lidt om at rejse i vort sydlige naboland, der ikke just var noget turistland. Til DDR kom stort set kun partifolk og indkøbere til messen i Leipzig. Vores gæst rejste meget målrettet i DDR fra 1962 til 1985 og kan fortælle noget om den militære udvikling i den tid. Da han fortrinsvis kørte i bil, så og hørte han meget og kom rundt i landet. Hurtigt blev han klar over, at der måske var interesse for at "få noget at vide" - og disse oplysninger skaffede han så. Den gang gik man meget stille med dørene, men i dag er det historie - og den fortælles ved at vise nogle af de i sin tid afleverede rapporter, skitser og kort.

Onsdag den 3. oktober

Museumsinspektør Jens Ole Christensen fortæller om **Dansk Fæstningsforsvar 1816-1920.**

Hærordningen af 1816 afsluttede for hærens vedkommende de turbulente år under Napoleonskrigene. For fæstningsforsvaret var det i alt væsentligt fæstningssystemet fra 1600-tallet der stadig stod ved magt. Treårskrigen bragte igen spørgsmålet om fæstningsforsvaret frem, men først 1864 blev et afgørende vendepunkt. Efter en lang udvikling blev Københavns befæstning i 1880-erne kernen i dansk fæstningsforsvar - og forsvaret i det hele taget. Dette ændredes igen med nedlæggelsen af Københavns landbefæstning i 1920. Foredraget tager dansk fæstningsforsvar op i ly-

set af de nye tanker om fæstningsforsvaret som var en følge af Napoleonskrigenes erfaringer. Og som i løbet af 1800-tallet førte til, at de europæiske småstater opgav de gamle fæstningssystemer og valgte en centralbefæstningsmodel.

Onsdag den 7. november

Slaget ved Royan – en fransk "sejr!" i 2. Verdenskrigs 12. time. Museumsinspektør Svend Erik Albrechtsen holder foredraget. Medlemmerne opfordres til at medtage figurer, modeller og bøger med relation til Vestfronten 1944-1945 – også fæstninger og maritime effekter er relevante.

**Lørdag 17. november og
søndag 18. november
kl. 9-17**

Week-endkrigsspil fra Napoleonstiden. Regelsæt er *Chakotens regler for Napoleonstiden 1812-1815* (6. udgave). Ole Thureholm arrangerer spillet, der vil blive nærmere omtalt i *Chakoten* nr. 3/2001 og på hjemmesiden www.chakoten.dk.

**Lørdag den 8. december
kl. 18.30**

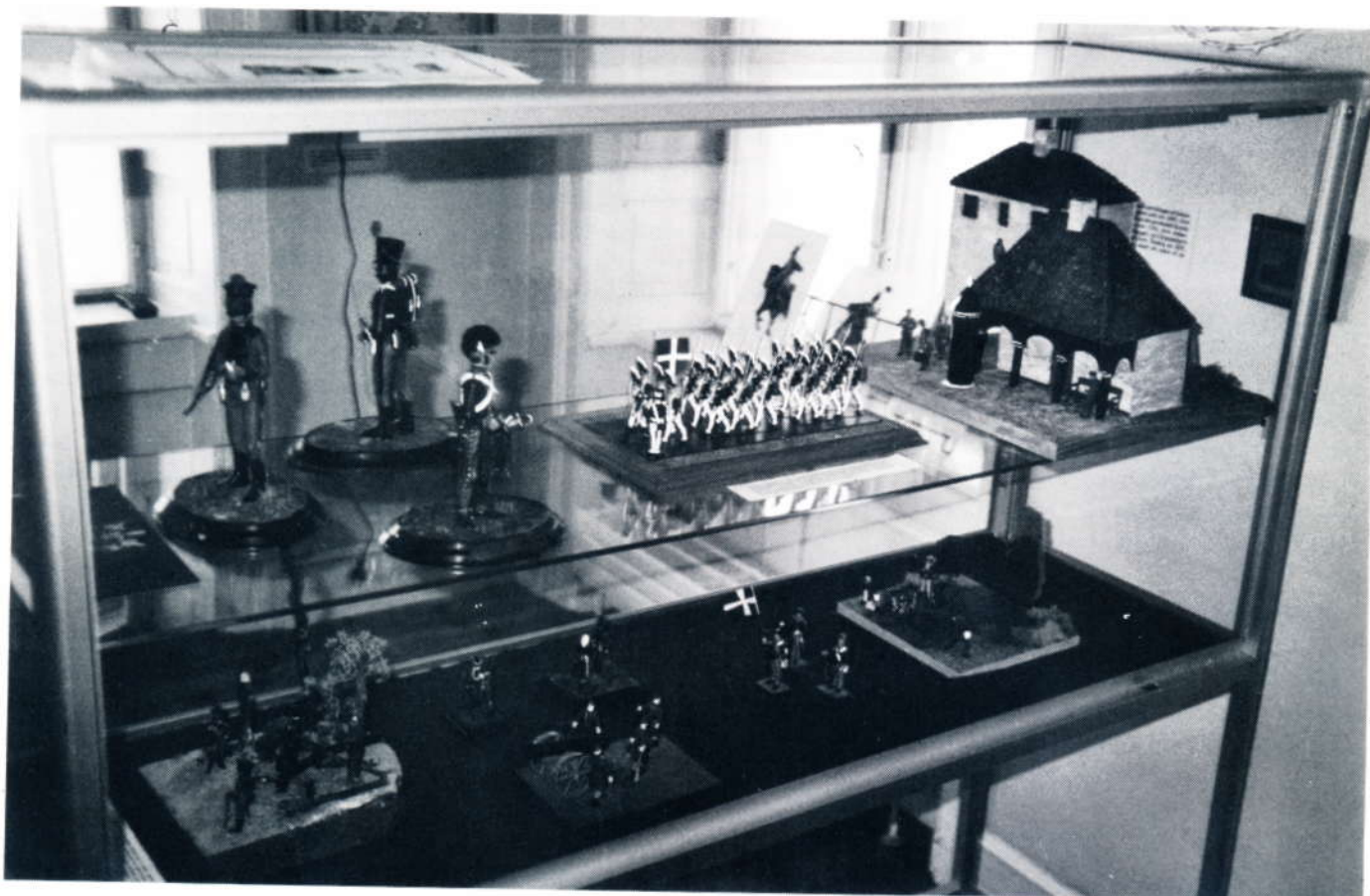
Julemøde, der vil blive nærmere annonceret i *Chakoten* nr. 3/2001.

* * * * *

Kontingent 2001

I dette sidste nummer af *Chakoten* i år 2000 er der indlagt et girokort til brug ved betaling af kontingent på kr. 250,- og kr. 300,- for kalenderåret 2001 for medlemmer bosat i henholdsvis Danmark og i udlandet. Girokortet bedes udfyldt tydeligt med navn og postadresse og meget gerne tillige forsynet med e-mail adresse og være indbetalt senest den 1. februar 2001. Bestyrelsen kvitterer med at ønske en glædelig jul og et godt nytår til gamle og nye medlemmer.

* * * * *

Chakoten's montre i Kastellet's lille museum i hjørnebygningen ved Norgesporten. De udstillede figurer, opstillinger og dioramaer viser soldater, der har haft tilknytning til Kastellet. Vi efterlyser flere figurer mm., der kortere eller længere tid kan være udstillet i montren.

K
Ø
B
S
A
L
G
B
Y
T
T
E

ORDNER
MEDALJER
EMBLEMER
MILITÆRE &
CIVILE
UNIFORMS-
EFFEKTER

COLLECTOR

ØSTERBROGADE 112
2100 KØBENHAVN Ø
TELEFON 31 38 35 44

Hvad bringer det ny år?

af Hans Chr. Wolter

Med dette sidste nummer af *Chakoten* i år 2000 ser vi frem til en ny sæson i Selskabet. Bestyrelsen har planlagt et samlet mødeprogram for det kommende år, der skal understøtte vores militærhistoriske interesse.

Der er interesse for mere omkring 2. Verdenskrig og Napoleonstiden, så derfor markerer vi 60 året for starten på Operation Barbarossa 1941 med en videofilm, 200 året for Slaget på Reden 1801 med besøg på Orlogsmuseet, og vi har et foredrag om den østrigske hærs organisation og uniformer 1813.

Slaget på Reden

Slaget på Reden vil blive fejret officielt på selve dagen på Holmen i København, og der vil åbne en række særudstillinger. Vi vil besøge Orlogsmuseet en måned efter, hvor der vil blive lejlighed til at studere museets fornemme arbejde omkring det dansk-britiske opgør. Man kan med udbytte inden mødet læse f.eks. Ole Feldbæk, *Slaget på Reden, København 1801*, Ole Feldbæk, *Denmark and the Armed Neutrality 1800-1801. Small Power Policy in a World War*, København 1980 og Dudley Pope, *The Great Gamble. Nelson at Copenhagen*, New York 1972.

Årets foredrag

Som det ellers fremgår af mødeprogrammet, er der alsidige tilbud - fra den romerske legionærs beklædning, udrustning og kampform og op til DDRs militære installationer under den kolde krig. Der er foredrag om befæstningshistorie, om slaget ved Royan 1945, og vi kommer på besøg ved „svenskebyen“ i Brønshøj, hvor der er spændende figurstillinger at se.

Nye lokaler

Vore nye lokaler giver os fine muligheder for parallelle aktiviteter. Det vil sige, at mens nogle af os hører foredrag eller lignende over en kop kaffe, kan andre i tilstødende lokaler udveksle erfaringer inden for modelbyggerområdet, eller hvad der nu er interesse for at mødes over. Det er blevet en succes, at afslutte møderne i Kastellet med en bid brød og en øl, inden turen går hjem - så det vil vi fortsætte med i 2001.

Tidsskriftet

Dette nummer af *Chakoten* er redigeret af bestyrelsen, efter at Nils Eric Boesgaard i september valgte at fratræde sin post. Boesgaard har arbejdet med bladet i en vanskelig periode på et par år, og vi har god grund til at takke Boesgaard, fordi han beredvilligt trådte til. Vi mangler nu en redaktør, og bestyrelsen, der i en overgang fungerer som redaktion, hører meget gerne fra interesserede til posten eller om forslag til person/personer, der kan løfte denne foreningsopgave.

I *Chakoten* 2001 vil der efter medlemsønske blive lagt vægt på artikler om 2. Verdenskrig, Napoleonstiden og dansk militærhistorie i bredeste forstand, men medlemmerne opfordres i øvrigt selvfølgelig til at skrive om, hvad der nu måtte have deres opmærksomhed. Særlig interesse vil der være for artikler, der knytter tråde til mødetemaerne, specielt hvis de kan nå at komme i tidsskriftet inden mødets afholdelse, men ellers gerne som opfølgning med yderligere oplysninger. Der vil blive skrevet om slaget på Reden. E. Cornelius skriver om Boerkrigen. Jørgen

Kofoed Larsen om 17. Lithauiske Lansenerregiment i Danmark 1813-1814. John Sjöberg om Lægekorpset og dets uniformer fra 1848 til i dag. Mogens Friis om en bornholmer, der endte som general hos Peter den Store. Jens Kristian Boll om Samsø 1800-1815 og den græske helt Achilleus, dog i to separate artikler. Karsten Skjold Petersen om danske uniformer 1774-1803. Aksel Willumsen skriver om den unge Christmas Møller under 2. Verdenskrig. Peter Plaskett om nogle engelske panservogne under 2. Verdenskrig. Ivan Elsmark skriver om slaget ved Marengo. Herudover ligger yderligere artikler på forskellige stadier af færdiggørelse, spændende fra 1565 til 1940, med emner som Fabrikation af danske kanoner i Sverige 1832, Borgervæbninger gennem tiderne, Medaljer 1848, Krigserindringer 1848-1864, Slaget ved Axtorna 1565, Danske infanteriopstillinger ca. 1747-1767, Kampene i Norge 1940, Napoleons forskellige sikkerhedstjenester samt nogle lovende, men endnu lidt vage løfter om materiale.

Tidsskriftet mangler trods ovennævnte alligevel stof - som altid - om f.eks. den romerske hær, Østrig 1813, noget om den britiske flåde under Nelson, den svenske hær under Carl X, episoder fra Kastellets historie - gerne omkring 1764, befæstninger hvorsomhelst, mere om 2. Verdenskrig og Napoleonstiden, osv. Det behøver på ingen måde at være større artikler, tværtimod, et godt billede, der egner sig til reproduktion med lidt tekst, vil være særdeles fint stof. Omtale af aktiviteter uden for Selskabet har interesse, rejser og besøg på museer og udstillinger, og meget gerne figurstof.

Hjemmesiden

Hjemmesiden, www.chakoten.dk, er efterhånden ved at tage form. Den skulle nu gerne give interesserede mulighed for udefra at vurdere, hvad Selskabet beskæftiger sig med og dermed virke som en naturlig indgang til vores kreds. Derudover tjener den efterhånden til indefra at understøtte foreningslivet gennem referater, mødelister, anvisningssalg, forskellige annonceringer og fornyelser i det hele taget. Finder nogen interessante links på nettet, så meddel til Ole Thureholm, så vi kan bringe dem på vor side. Spørgsmål kan stilles på siden, uden at vi selvfølgelig kan garantere, at nogen inden for medlemmernes rækker hver gang kan svare, da vores interesser nu engang er meget forskellige. Vi hører meget gerne om gode idéer til videre brug og udbygning af dette interessante medium.

Figurkursus

Såfremt der bliver udtrykt ønske derom, vil bestyrelsen arbejde for, at der bliver planlagt og gennemført et kursus i figurfremstilling og/eller figurbemaling, eventuelt vil sådanne småkurser også blive tilbudt Skoletjenesten i Kastellet, hvis der er interesse derfor i f.eks. en ferieperiode.

Udstillinger

Udstillingsaktiviteten vil blive forøget i forlængelse af John Sjöbergs glimrende initiativ om sammen med Svend Nielsen at lave lille udstilling på det lokale bibliotek. Det er tanken at fortsætte i de baner og skabe en række småudstillinger, som kan vises på biblioteker, i forretningsvinduer og lignende steder. Dernæst kan de enkelte små udstillinger samles til en årsudstilling,

f.eks. på Kuppet i efteråret 2001. Bestyrelsen ser i øjeblikket på en form for egne let flytbare montere, lige som sikkerhedsspørgsmål omkring figurerne skal afklares generelt.

Kuppetets historie

Herudover er der arbejdet med at skabe figurer og dioramaer fra Kuppetets historie, ikke mindst omkring Oldenborgske Geworbne Infanteriregiment 1764, som også Kuppetets Skoletjeneste fokuserer på. Der er en udfordring at finde egnede figurer i både 54 mm og 25 mm, der kan anvendes eller let konverteres til dansk militær 1764. Figurerne skal helst være i parade- eller marchstillinger. Der høres meget gerne om mulige løsninger og figurmærker.

Modelkanoner

Med henblik på at tilvejebringe modeller i 54 mm størrelse af det danske feltartilleri under Treårskrigen (artillerisystem 1834) er der gennem en årrække blevet arbejdet på modellering og støbning af delene til 6 pds. kuglekanon, 12 pds. granatkanon og 4 pds. støbejernskanon efter 1863 systemet (den sidste type blev anvendt i 1864). Produktionen er ved årsskiftet så langt, at det i løbet af 2001 planlægges at udbyde lavet og forstilling og måske tillige ammunitionsvogn til interesserede medlemmer. En vejledning er under udarbejdelse til brug ved den temmelig krævende og komplicerede samling af delene.

Anvisningssalg

Som det ses af mødeprogrammet, har vi i 2001 et par indholdsrigt anvisningssalg under opsejling. Det drejer sig om bøger, figurer og andet, som vi har fået lov til at sælge fra afdøde John Buntzens (1913-1988) samlinger.

Buntzen, der var et særdeles afholdt medlem i Chakoten, gennemførte adskillige store projekter til gavn for Selskabet - fra velbesøgte figurkurser til den stort anlagte udstilling *Glimt fra Nordens Historie* i 1982-1983. Ikke mindst besad han en militærhistorisk indsigt som få, og den var kombineret med en strålende kapacitet inden for figurfremstilling. Hos mange vil hans figurer fra det britiske imperium have brændt sig fast - måske især elefanter, okser og dromedarer. Til anvisningssalgene er der først og fremmest tale om salg af en fornem bogsamling med mange klassiske værker inden for uniformer, figurer, militærhistorie generelt, og ganske meget om Napoleonskrigene, Storbritannien og imperiet samt 1. og 2. Verdenskrig, dertil mange af de populære Almark og Osprey publikationer, hvoraf adskillige efterhånden kun med vanskelighed og til høje priser lader sig opdrive. Og alt fremtræder i en meget fin stand.

Week-end krigsspil

I 2001 vil der igen blive afholdt week-end krigsspil i såvel foråret som efteråret. Temaerne vil være fra 2. Verdenskrig og Napoleonstiden.

Bestyrelsen ønsker hermed alle medlemmer i ind- og udland en glædelig jul, et godt nytår og på gensyn 2001.

BRASSEY's History of Uniforms Series

- Mexican - American War
- English Civil War
- Roman Army
- Barbarian Warriors
- Confederate Army
- Union Army
- Napoleon's Army
- Wellington's Army
- Master Modellers

All volumes in the series are illustrated by over 150 prints and paintings, including specially commissioned colour plates from leading military artists.

All are hardbacks, 297 x 210 mm. 144 pages

Pris pr. bind kr. 303,- inkl 25% moms
(de 8 første titler)

Pris for Master Modellers er kr. 319,- inkl 25 % moms

Nyboder Boghandel

Store Kongensgade 114, DK-1264 København K
tlf 33 32 33 20 fax 33 32 33 62

E-mail: nyboder@bogpost.dk
www.nyboderbog.dk

Medlemsmøde
Onsdag d. 3. januar 2001
kl. 19.30

i Kastelet - Gammel Varmecentral

(Den Gamle Varmecentral ligger bag ved Nordre Magasin - gå rundt om bygningen)

Østfronten under 2. Verdenskrig

Traditionen tro indleder vi det nye år med et "sludremøde". Medbring til det formål figurer, modeller, bøger m.m. med relation til aftenens tema, der er 60 året for operation Barbarossa. I løbet af aftenen vil vi vise en video, "Georgi Zhukov". Aftenen afsluttes som sædvanlig med smørrebrød.

Medlemsmøde
Onsdag d. 14. februar 2001
kl. 19.30

i Kastelet, Nordre Magasin

Anvisningssalg

Eftersynet starter kl. 19.30, kl. 20.00 er der foreningsmeddelelser, og derefter starter anvisningssalget. På mødet vil der tillige blive givet en status for forarbejderne til at fremstille danske figurer, der repræsenterer Oldenborgske Geworbne Regiment, som i 1764 var garnisoneret i Kastelet. Vi afslutter med smørrebrød kl. ca.21.30.

Medlemsmøde
Onsdag d. 7. marts 2001
kl. 19.30

i Kastelet, Nordre Magasin

Den østrigske armé i efteråret 1813, bedre end sit renommé?

Vores medlem, Steffen Boel Jørgensen, der er en kompetent kender af den østrigske hær, holder foredraget. Medlemmerne opfordres til at medtage figurer og bøger med relation til Østrig-Ungarn under Napoleonstiden.

Husk fællesmødet med Vaabenhistorisk Selskab og Ordenshistorisk Selskab om **Slaget på Reden** - Torsdag den 5. april 2001 samt

Generalforsamlingen - med børs og anvisningssalg - lørdag den 7. april 2001.

I lære som landsoldat

Boganmeldelse

af Nils Eric Boesgaard

Dengang jeg drog afsted "blev landsoldaternes slagsang under Treårskrigen. Inspireret af troppernes afmarch fra København i martsdagene i 1848 skrev komponisten Emil Horneman den kække marchmelodi og spillede den for sin ven, inspektøren på Polyteknisk Lærestanstalt og lejlighedsdigteren Peter Faber, der straks indvilligede i at skrive teksten.

Men det hele var lige ved at gå galt. Fabers lille dreng havde fået fingre i manuskriptet og havde brugt papiret til at folde en trekantet soldaterhat, så han kunne lege krig med sine kammerater nede på gaden.

Faber ledte højt og lavt efter sit manuskript, men heldigvis bemærkede en bekendt, der tilfældigvis kom forbi, drengens hat, og gjorde faderen opmærksom på den, så sangen blev reddet.

Historien om "Dengang jeg drog afsted", er en af de mange kuriøse facts som kan overraske selv garvede, erfarne militærhistorikere, og som forfatteren, journalisten og Chakot-medlemmet, Lars Lindeberg, har samlet i bogen "I lære som Landsoldat". Lindeberg, der tidligere har skrevet "De så det ske" bøgerne om Englandskrigene, krigen i 1864, tiden omkring Den 1. Verdenskrig, samt tobindsværket om besættelsestiden, har længe ønsket at skrive historien om Treårskrigen, men har ikke kunnet finde et interesseret forlag.

Men så meldte Dafolo sig som interesseret, og så blev det i stedet til en lærebog, som kan hjælpe skolebørn til at forstå og genopleve krigen for halvandet-hundrede år siden. Bogen er et led i en serie, der omfatter titler som "I lære som Viking", "Fæstebonde" og "Kokkepige" og et nyt bind om Middelalderen er på vej.

I arbejdet med "I lære som Landsoldat" har Lars Lindeberg ladet sig inspirere af bøger om Den amerikanske Borgerkrig, der i vid udstrækning bruger moderne grafikere til at give læseren et illustrativt billede af tingenes funktion og begivenhedernes udvikling. Til den ende har tegneren Thomas Hauge skabt en række instruktive tegninger af uniformer, våben og materiel, og meget andet. Ikke mindst skildringen af den avancerende fjendtlige kolonne, giver et dramatisk indtryk af, hvornår man kan se det hvide i fjendens øjne.

Bogen er som sagt skrevet for børn, men den er efter min mening obligatorisk læsning for alle der interesserer sig for Treårskrigen. Skildringerne af slagene kan findes mere detaljerede andre steder, Det samme gælder våben og udrustning, Men de er tilstrækkelige, og jeg kender ingen anden beskrivelse af en dansk krig med så stor en koncentration af kuriøse og relevante facts.

I lære som Landsoldat ledsages af en cd-rom med uddrag af reglementer og filmsekvenser som bl.a. viser affyring af datidens håndvåben og artilleri.

"I lære som Landsoldat" af Lars Lindeberg, forlag: Dafolo, 272 sider samt cd-rom, mange sort/hvide illustrationer, pris: kr.348,00.

Illustration fra bogen:
Stormtrin på et brystværns indvendige side letter soldatens fodfæste, når han skal skyde på fjenden eller møde ham med bajonetten.

	TINSOLDATEN	TINSOLDATER
	MILITARY-ANTIQUE	LEGO
	Niels Ebbesensgade 4	LINEOL
	9000 Aalborg	GL. LEGETØJ
	Tlf. 9813 0177	MILITARIA
		ORDNER
		MEDALJER
	Åbningstid:	
	Mandag, Torsdag og Fredag	13.30 - 17.00
	Lørdag	10.00 - 12.30
	FORHANDLING AF TRADITION	
	Ring og spørg!	

Norge 1940

efter *Kampen i Norge 1940* af A. Hauge
Illustrationer af A. Hauge¹

Da 2. Verdenskrig brød ud i september 1939, havde Norge erklæret sig neutralt. Man håbede, lige som i 1914-18, at kunne holde sig ude af krigen og således både blæse og have mel i munden. Kun 1/3 af den mandlige befolkning havde gennemgået en kort værnepligtsuddannelse, som for mange blot havde bestået i 48 eller 60 dages indkaldelse. Det norske materiel var ikke af bedste eller nyere art, kampvogne og panserbekæmpelsesvåben fandtes ikke. Man var helt op til april 1940 overbevist om, at krigen ikke kom til Norge. Og om galt skulle være, så ville den mægtige Royal Navy vel standse ethvert invasionsforsøg.

Hitler var egentlig fuldt tilfreds med de fordele, Norges neutralitet gav, men samtidig parat til at stoppe ethvert allieret forsøg på at få indflydelse eller fodfæste i Norge, idet han ikke mente, at Norge ville eller kunne modsætte sig det med våbenmagt, som f.eks. affæren "Altmark"² havde vist det. For Tyskland var malmtransporterne gennem neutralt farvand fra Narvik ned langs den norske kyst af afgørende betydning for krigsførelsen. Storbritannien gjorde sig selvfølgelig store diplomatiske anstrengelser for at få stoppet disse krigsvitale råstoftransporter, medens franskmændene arbejdede på at få skabt en skandinavisk front til aflastning af deres nordfront. Alle de krigsførende lagde stadig større pres på Norge.

I december 1939 besøgte Quisling Berlin, og han opfordrede Hitler til at besætte Norge, idet han forsikrede, at Norge allerede havde indgået hemmelige aftaler med Storbritannien. Den 19. februar beordrede Hitler general von Falkenhorts at udfærdige endelige planer³ for angreb på Norge og Danmark under kodenavnet "Weserübung".

Operation Weserübung

At det var et højst risikabelt foretagende at angribe Norge på grund af den britiske flåde, var tyskerne fuldt klar over, men så samtidig netop en mulighed deri, såfremt

man kunne angribe overraskende. Herudover stolede de på Luftwaffe, idet søkrig ikke længere alene var et spørgsmål om antal krigsskibe, men nok så meget om luftherredømme. Alt blev gjort for at overraske - både briterne og nordmændene.

General Otto Ruge, den norske øverstkommanderende under kampene i 1940.

Til overfarten blev valgt de mørke nætter omkring den 7. april, hvor det var nymåne. Den første angrebsbølge, bestående af 8.500 let bevæbnede tropper, blev stuvet som sardiner ombord på krigsskibe, idet en flåde af lastskibe i konvoj på vej mod Norge øjeblikkeligt ville have afsløret intentionerne, lige som transporttiden ville have været for lang til at undgå britisk indgriben. Forsyninger og tunge våben samt 4.000 mand blev sendt i forvejen på handelsskibe, der sejlede enkeltvis

og maskeret som kultransporter eller lignende. Den 11. april skulle følge 8.500 mand og den 15. april yderligere 15.000 mand, alle til Oslo. Og når det blev muligt skulle sendes en forstærkning derudover på 40.000 mand⁴.

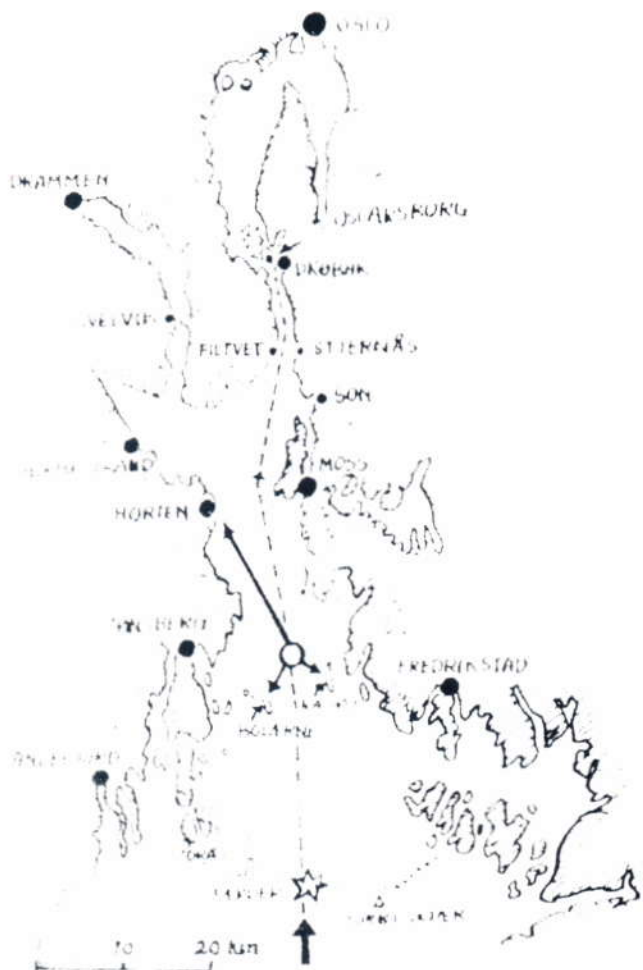
30 ubåde blev placeret ud for Norges kyster for at spærre for britisk intervention. Tyskere regnede med at miste halvdelen af de indsatte flådenheder, såfremt de mødte modstand, men man anså et sådant tab for en rimelig pris at betale for at kunne kontrollere Norge, malmen og få u-bådsbaser i de dybe fjorde.

Angrebstidspunktet ad søvejen var fastsat til den 9. april kl. 0415, hvor Oslo, Horten, Arendal, Kristianssand, Egersund, Stavanger, Bergen, Trondheim og Narvik skulle angribes og besættes⁵ samtidig. Målene udgjorde alle nøglepunkter, hvorved man ville få fuld kontrol med militær og civiladministration samt al kommunikation. Lufthavnene Fornebu uden for Oslo og Sola uden for Stavanger skulle angribes og besættes af 2.000 faldskærmssoldater (fem bataljoner), og hovedstyrkerne skulle landsættes lige så snart, dette var sket. En risiko for tyskerne udgjorde de forskellige forter, men her kalkulerede man med de ringe norske forsvarsforanstaltninger. Skulle man møde modstand, skulle den brydes "med hensynsløs beslutsomhed". Selv når besættelsen var i gang,

skulle man stadig fastholde, at det var en venlig foranstaltning for at beskytte Norge mod angreb fra Storbritannien.

Fra omkring den 1. april 1940 var Norge og Danmark fuldt på det rene med, at en aktion mod landene var undervejs, men ingen af stederne blev betydende modforholdsregler sat i værk. Den 8. april meddelte de allierede, at de havde mineret søvejene langs Norges kyst, og den svenske forsvarsstab og det danske admiralitet meddelte, at massive tyske søtrans-

Indsejlingen til Oslo.

porter var på vej gennem Storebælt. Aviserne skrev derom, men man troede til det sidste, at Royal Navy ordnede den sag- og beskæftigede sig mere med de allieredes "frække minering".

Selv den 8. april, da 100 tyske soldater fra et torpederet skib i Skagerak, indbragtes til Lillesand og forklarede, at de var på vej til Bergen efter anmodning fra den norske regering, udløste det ikke nogen større reaktion. Det militære beredskab var blevet forhøjet, men der var forvirring, om det hele gjaldt en kommende britisk eller tysk invasion. Om natten den 8. april beordredes så mobilisering iværksat den 9. april.

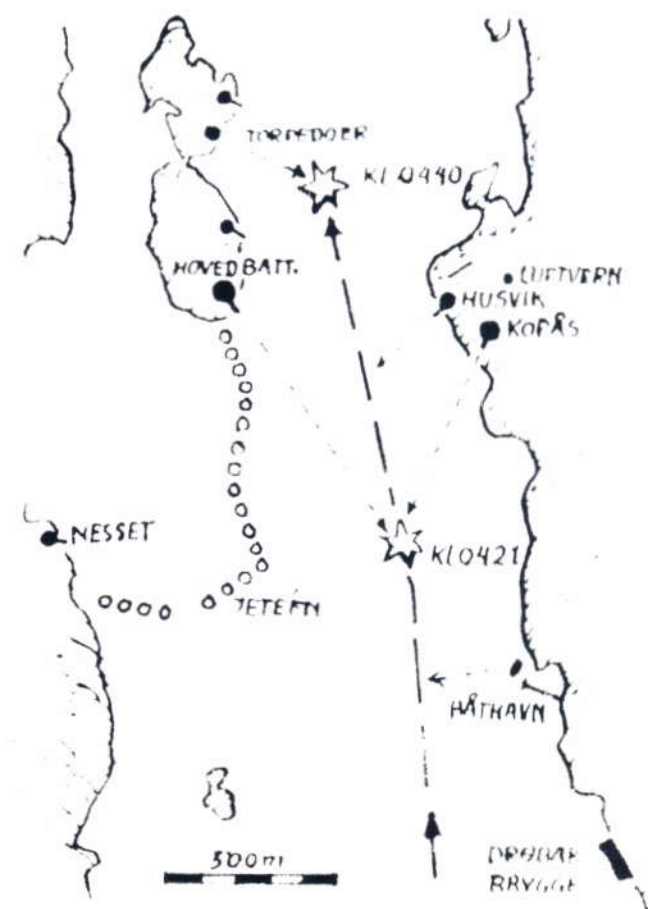
De fleste kystbatterier havde kun 1/3 af deres nødvendige besætninger, og der var ikke udlagt miner. Kun nogle få spredte bataljoner var mobiliseret, og af de kompagnier, der skulle gøre vagttjeneste på forterne, var flere hjemsendt kort tid efter indkaldelsen. I løbet af vinteren 1939-1940 var godt nok yderligere finansielle midler blevet bevilget til forsvaret, men alt for sent til at få nogen virkning.

Tyskerne var heldige og slap næsten uskadt igennem uden at møde hverken britisk flåde eller luftvåben. Vejrliget med snestorme og tyk tåge hjalp, så kyst-

tid, men ved det tredje tyske forsøg lykkedes det de tyske skibe at slippe uskadt forbi ind i havnen, da nordmændene fejlagtigt troede, at de tyske signalfag var franske. Fortet blev dernæst angrebet fra landsiden, og da der ikke var nogen norske landtropper, som kunne støtte, faldt det snart. Horten, Norges hovedflådestation, blev besat efter nogle få timers improviseret kamp med tab på begge sider. Sola lufthavn blev besat uden megen modstand, da flyene var trukket bort.

Mod Oslo

Oslos ydre fjord var ikke mineret, og ty-

Blüchers positioner i Oslo Fjord.

batterierne skød i blinde. Overalt lykkedes angrebene. I Narvik lå to mere end fyrreårige panserskibe, *Eidsvold* og *Norge*, parat til at gå i kamp mod de moderne tyske destroyere, begge blev hurtigt sænket. Narvik blev besat, før lokalforsvaret nåede at organisere sig. Ved Trondhjem nåede kystbatterierne slet ikke at skyde, før byen var besat. Forterne ved Bergen var klargjort, men nåede kun at afgive få skud, før et angreb fra landsiden erobrede dem, og byen var besat. Egersund og Arendal havde slet intet forsvar. Fortet ved Kristianstad forsvarede sig heldigt en

skerne sejlede igennem med slukkede lanterner og uden at åbne ild. Invasionstyrken⁶ med krydseren *Blücher* i spidsen fortsatte oplyst af norske lyskastere mod det gamle og umoderne fort Oscarsborg, som tyskerne troede nedlagt og ubesat.

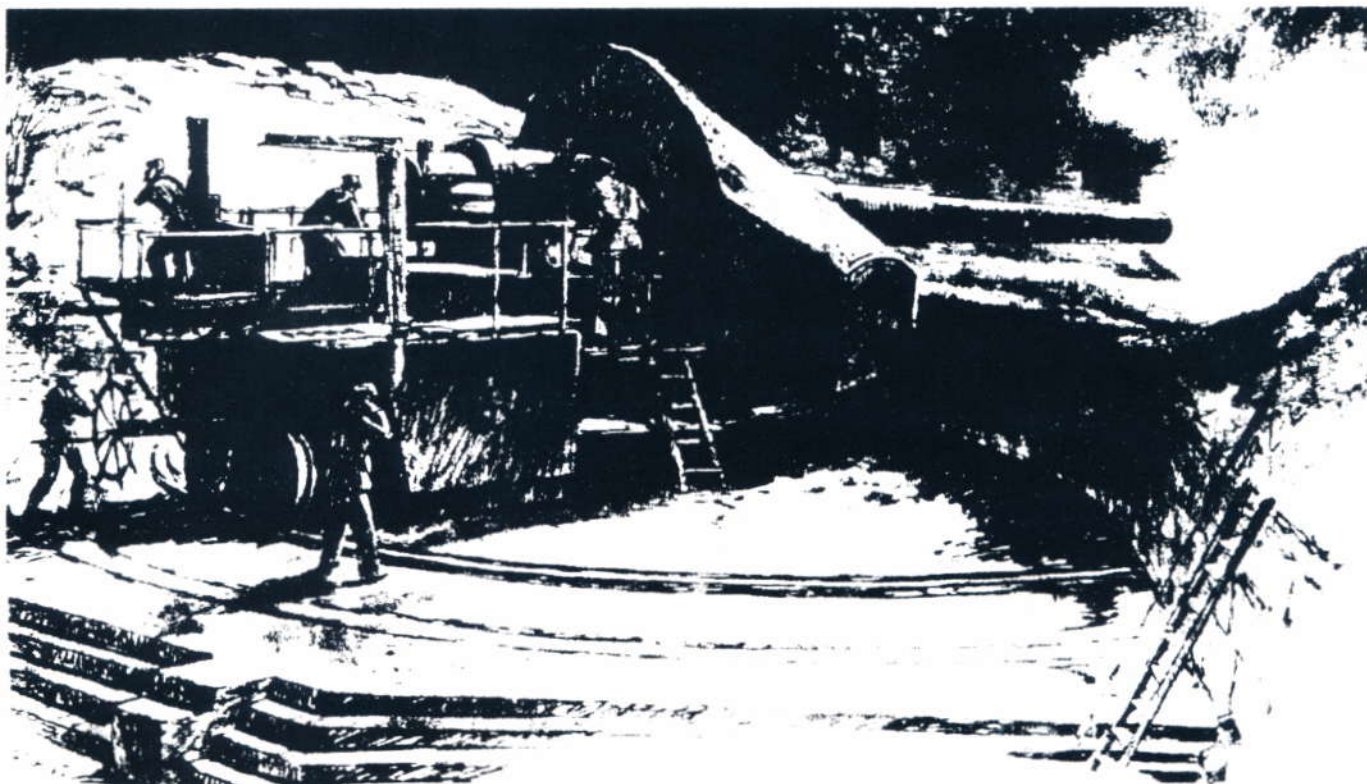
Hovedbatteriet bestod af tre 28 cm kanoner fra 1890'erne, som nu blev gjort kampklar, så langt mandskabstyrken rakte. Det blev til en fuldtallig kanonbesætning til kanonen "Aron", medens der kun kunne skrubes en besætning sammen af uuddannede nonkombattanter til kanon nummer 2, "Moses".

Kommandanten, oberst B. Eriksen, som var alarmeret om de fjendtlige skibes anmarch, regnede kun med at få chance til at fyre én gang med hver kanon, hvorfor hvert skud skulle ramme. Derfor beordredes de øvrige kanoner til ikke at skyde, før 28 cm kanonerne havde afskudt deres 255 kg tunge brisantgranater.

Forrest kom *Blücher* med en fart af 12 knob fulgt af *Lützow* og *Emden* med en afstand på 600 m mellem hver. Dernæst *Möwe* fulgt af ministrygerne *R18* og *R19*.

Eriksen ventede til *Blücher* var inden for 1.800 m og åbnede så kl. 0421 ild med ødelæggende virkning. Den første granat fra "Aron" ramte lige under kommando-

Den 55 år gamle 28 cm kanon "Moses" affyrer sin 345 kg tunge granat mod "Blucher".

tårnet, så en del sprængtes bort, og den automatiske ildledercentral blev smadret, hvorved skibsartilleriet var sat ud af funktion. Det andet skud gik ind i siden lidt bag skorstenen og detonerede inde i skibet på mellemdækket, hvor mange soldater dræbtes.

Nu åbnede de mindre batterier på modsatte side af fjorden ild, og tretten 15 cm og tredive 57 mm granater ramte *Blücher*, før det havde nået at passere. Ilden havde en voldsom virkning. En granat ramte hangaren og antændte flybenzinen. Efter en kraftig eksplosion spredte ilden sig hurtigt, efterhånden som benzin, flybomber, infanteriammunition og håndgranater i kasser på dækket antændtes. *Blüchers* tre fly stod i brand, den elektriske strømcentral faldt ud, og alt lys under dæk gik ud. "Arons" granat havde også sat styremekanismen ud af drift, og det var kun ved at slå fuldt bak, at *Blücher* undgik at gå på grund.

Godt tyve kanoner på *Blücher* startede en heftig kanonade, tusindvis af granater af alle kalibre sendtes af sted i et inferno af gult, grønt og hvidt lys - uden at en eneste granat ramte. Ikke en gang mundingsglimtene fra de norske kanoner kunne der skydes efter, idet det for tyskerne var umuligt at se, hvad der var eksplosioner af egne granater eller fjendtlige mundingsglimt.

Blücher fortsatte som et vildt skydende uhyre, men for stærkt nedsat fart - 7 knob. Fra skibet hørtes smertensråb blandet med

sangen "Deutschland über alles". Skibet var dog endnu sejl- og kampdygtigt, og det manglede blot at passere torpedo-stationen ved Nordre Kaholmen for at nå Oslo.

På Nordre Kaholm stod kommandørkaptajn Andreas Anderssen klar med sit mandskab ved torpedoaffyringsanlægget. At torpedoerne var 40 år gamle og havde været anvendt til øvelseskydninger op til 200 gange, var der ikke noget at gøre ved. Men man var selvfølgelig spændte på, om de gamle tingester overhovedet ville fungere.

Pludselig dukkede et fartøj ud af mørket indhyllet i ild, røg og damp. Anderssen skriver: "Jeg trykker på affyringsknappen og hører til min uhyre lettelse torpedoen buldre afsted fra sin undervandsrampe. Torpedoen er indstillet på en dybde af 3 m. Afstand til skibet 500 m. Torpedoen skal træffe 3 m under vandlinien. Det var et grufuldt og imponerende syn at se det brændende fartøj glide forbi. Kun et øjekast kunne jeg ofre på det. Sigteapparatet skulle indstilles til et nyt skud. Et par sekunder efter er fartøjet igen i sigtelinien. Det glider forbi som i drømme. Atter et tryk på affyringsknappen - -"

Den første torpedo ramte forskibet, medens den anden gik ind midtskibs. Begge torpedoer, men især den sidste, forårsagede vældige eksplosioner. Maskinerne satte helt ud og vandet fossede ind, idet pumperne ikke længere fungerede.

Langsomt drev skibet mod kysten, men kaptajnen lod ankeret gå, og *Blücher* lagde sig langsomt tværs over fjorden med en stadig voksende slagside. Trods de svære skader var der dog ikke tegn på, at skibet ville gå tabt, idet maskinchefen mente, at de ydre motorer kunne bringes til at fungere. Det største problem var de voldsomme brande ombord, som det skulle vise sig umuligt at slukke. For at undgå, at skibets torpedoer skulle blive nået af ilden, afskød man dem mod fjeldsiderne.

Detonationerne fortsatte uformindsket om bord, og som dagslyset brød frem, lød det som en vedvarende bragen uden ophold imellem. Kl. 0530 nåede ilden ammunitionslagret for 10,5 cm ammunitionen, som ikke kunne sættes under vand. En kæmpe eksplosion lød og *Blüchers* skæbne var beseglet. En halv time efter gav kaptajn Woldag ordre til at forlade skibet.

På broen stod stadig de høje chefer, og det prøjsisk militærs korrekte anstand formægtede sig end ikke på dette tidspunkt. Skibet hældede nu så meget, at da general Engelbrecht henvendte sig til skibschefen, var hans ene fod på højde med det andet bens knæ. "Soll die Seereise als beendet angesehen werden?" Kapitän zur See Woldag: "Die Seefahrt ist als abgeschlossen anzusehen." Herrerne hilste korrekt på hinanden, og general Engelbrecht svarede: "Ich übernehme den Befehl über die Landungstruppen."⁸⁷

“Blücher” rammes af de to 40 år gamle norske torpedoer.

Kaos ombord var ubeskrivelig - uden at der var panik. Mange kunne ikke komme op på grund af spærrede luger. Søfolk gav deres redningsveste til infanteristerne, da beholdningerne på dæk for det meste var brændt. Skibet lå med den ene ende kun 10 m fra land, og man begyndte at springe fra borde ned i det 1° kolde vand. Mange gik til bunds eller døde kuldøden, og bedre blev det ikke, da den giftige, brændende olie begyndte at lække ud. Fjorden flød med lig, men mange reddede sig i gummibåde og med flåder i land. Mange blev reddet af norske fiskere.

Først på dette tidspunkt hejstes den tyske marines krigsflag. Skibschefen holdt en kort tale, hurraråbene gjaldede og “Deutschland über alles” blev sunget for fuld hals. Fra Oscarsborg hørte kommandørkaptejn Anderssen sangen: “Så skete noget, ingen af os vil kunne glemme. “Deutschland - Deutschland über alles” bruser mod os, sunget med djævelsk fanatisme af dem, som går ned med vraget. De, som svømmer i den brændende olie, og de, som er kommet op på land, synger med i dette skingrende, uhyggelige kor. Det er det værste, jeg nogensinde har hørt.”

Langsomt vælter *Blücher* over mod bagbord, kl. er 0622.

Anderssen: “Det sank dybere og dybere. Panikken steg ombord. Brændende dele af overbygningen nåede havoverfladen. Trods en afstand af 3,5 km kunne vi høre den voldsomme syden, når det glø-

dende metal sank i havet.” Skibet væltede helt rundt og lå med kølen i vejret, agterskibet hævede sig op, og tre mægtige skibsskruer kom til syne. Boven nåede fjordbunden, og *Blücher* stod i en 45°s vinkel. Skruerne var sort besat af mennesker, og øverst oppe stod en heilende soldat⁹ til det sidste.”

To timer efter det første skud fra Oscarsborg, forsvandt *Blücher* under havoverfladen. Mindst 1.000 omkom¹⁰, de fleste på havet. Omtrent 1.400 lykkedes det at komme i land. Blandt de reddede var admiral Kummerz, general Engelbrecht og Kapitän zur See Woldag. Woldag døde af sine sår den 14. april.

De efterfølgende tyske skibe opfattede den voldsomme brand ombord på *Blücher* og de følgende eksplosioner som tegn på, at skibet var rendt ind i et minefelt, hvorfor de efter en kort kamp vendte om og landsatte deres tropper noget sydligere end beregnet. Luftwaffe kaldtes ind, og næste morgen måtte Oscarsborg overgive sig. Først den 10. april - 30 timer senere end beregnet - nåede flådestyrken Oslo.

Fornebu lufthavn, uden for Oslo, havde Norges eneste kampeskadrille bestående af 7 fly, som det lykkedes at nedskyde 5 tyske jagere over Oslo fjord, medens anti-luftskyts nedskød adskillige transportfly. Alligevel faldt lufthavnen snart til faldskærmstropper, som dernæst rykkede mod Oslo.

Det tyske angreb var lykkedes, men ikke helt som planlagt¹¹, idet Oscarsborgs indsats gjorde det muligt for den kongelige familie og Stortinget at forlade Oslo, således at statsmagten repræsentanter kunne fortsætte kampen. Beslutningen om

Tyske faldskærmsjægere under forfølgelsen af kongen og regeringen.

fortsat kamp blev meddelt om aftenen den 10. april.

Tysk panser standses ved sprængt broovergang.

90 tyske faldskærmssoldater satte straks efter for at fange kongen og regeringen, men blev standset ved Midtskogen af en improviseret styrke bestående af garderekrutter, militærhåndværkere, skytteforeningsmedlemmer og nogle kadetter, der var på kursus. Kongen undslap, og man forsøgte så at dræbe ham ved at bombardere Elverum og Nybergsund, men atter uden held.

Kampene fortsætter

Oberst Otto Ruge, en af Norges bedste officerer, udnævntes til general og øverst-

kommanderende. Han betingede sig tilkaldt udenlandsk hjælp, idet han var fuldt klar over, at Norge ingen chance havde alene mod tyskerne. Ligeledes forlangte han kommandoen over alle tropper i Norge - også udenlandske.

Hans operationsplan gik ud på at sinke, helst helt standse den tyske fremrykning, men uden at indlade sig i afgørende kampe, det ville være chanceløst. Retræte fremfor nederlag var at foretrække, således at kampkraften bevarede, til hjælpen kom. Kampe skulle afbrydes så tidligt, at afdelingerne kunne nå at komme væk uden at være oprevet. Tilbagespringene skulle være så lange, at det tyske artilleri blev tvunget til at skifte stillinger. Alle broer og telegrafledninger til Oslo skulle sprænges og så tæt på som nu muligt.

Kampene spredte sig fra kystområderne ind i landet og stod på i Sydnorge i små tre uger, medens de i nordnorge varede to måneder. Tyskerne tilførtes stadig yderligere forstærkninger, og da kampene standsede, stod 100.000 tyske soldater i Sydnorge, og fra alle lufthavne i syd opererede Luftwaffe med effekt.

De allierede lovede øjeblikkelig militær hjælp, men de tilgængelige enheder kom kun drypvis og uden det lovede materiel til de norske enheder. Oftest var det sænket undervejs, undertiden slet ikke sendt. Tropperne var tyskerne talmæssigt underlegne og ofte territorials uden videre uddannelse. Heller ikke terrænet og sneen bekom dem vel. Fra midten af april blev 10.000 britiske og franske tropper landsat ved Åndalsnes og Namsos i det sydlige Norge. Men da de ikke havde adgang

til luftbaser, blev manglen på luftstøtte et alvorligt handicap under hele forløbet. I nordnorge landsattes betydeligt større styrker, i alt omkring 30.000 mand.

Svenskernes hjælp til Norge i perioden var yderst tvivlsom, for nu at sige det pænt.

Norsk soldat med Kraghgevær.

Kampene i Sydnorge

Da angrebet kom den 9. april, var kun ganske få, spredte og små enheder fuldt udrustet og rede til at tage kampen op, men også disse havde betydelige mangler, idet de var mobiliseret med en baggrund på kun 3 måneders rekrutuddannelse og uden efterfølgende genuddannelse. Mandskabet kendte for det meste hverken hinanden, deres underofficerer eller officerer. De bataljoner, der havde været indkaldt

som neutralitetsværn vinteren 1939-1940, var det nærmest umuligt under de foreliggende omstændigheder at genopstille. Mange udrustningsdepoter var allerede taget af tyskerne, som selvfølgelig gjorde, hvad de kunne for at forhindre en mobilisering.

Godt nok havde norsk radio i en morgenudsendelse den 9. april givet ordre om generalmobilisering, hvilket selvfølgelig ikke alt berørt personel havde hørt, og senere samme dag kom en modstridende erklæring. Her glemte speakeren samtidig at oplyse, at radiostationen siden sidst var blevet besat af tyskerne. Kort sagt kaos og mangel på alt.

Alligevel mødte tusinder frivilligt op, og blev udrustet med hvad man havde. Men mange måtte gå uden noget som helst. Da både flåde og flyvevåben var næsten udslettet, trådte personel fra disse værn ind i hæren og skulle nu kæmpe med våben, de ikke var uddannede på. Manglen på underofficerer og officerer var så stor, at selv personel, der havde rundet de 60 år, blev taget i tjeneste. Radiomateriel var der næsten intet af. Panserbekæmpelsesvåben havde Norge slet ingen af ud over miner. Maskinpistoler og håndgranater var ikke en del af norsk udrustning. Lettere blev det ikke af, at en stor del af befolkningen var grebet af defeatisme, og der gik rygter om forræderi på højt plan. Tyskerne gjorde selvfølgelig alt for at puste til ilden med trusler og mis-

ledende oplysninger fra de besatte radiostationer.

General Ruges plan var at genindtage Trøndelag samt opholde og sinke tyskerens fremrykning til udenlandsk undsætning kunne nå frem, for derefter at støde frem mod Oslo. Tyskerne var selvfølgelig helt klar over hensigterne og førte derfor større styrker frem til Trøndelag med fly.

Tysk fremstød mod Trondheim

Den 14. april startede det tyske hovedangreb fra Oslo mod det allerede besatte Trondheim, og nu begyndte en ulige og desperat norsk kamp med alle forhåndenværende midler for at standse og forsinke. Broer blev sprængt, men tyskerne gik i mange tilfælde blot over isen på søer og floder. Om nødvendigt vadede de gerne store omveje gennem høj sne, ski medbragte de ikke.

Det var godt nok lykkedes uhindret at mobilisere IR 13 og syv eskadroner af Trøndelag Dragonregiment, men andre enheder overgav sig uden kamp eller blev på det nærmeste udslettet¹² under tilbagegangen som følge af tab og desertioner.

Britiske tropper landsattes den 14. april ved Namsos, og senere fulgte franske. Men samarbejdet med de norske tropper fun-

gerede ikke, og man blev trængt tilbage af tyskerne, så et allieret angreb på Trondheim blev opgivet.

Den 26. april kom chefen for de britiske styrker i Sydnorge, general Paget, til general Ruge og meddelte, at der hver dag ville komme flere forstærkninger udefra, således at man ville nå op på fire til fem divisioner. Paget fik overkommandoen i Sydnorge den 27., og Ruge skrev den 28. i sin dagbog: "Krisen er ovre." Den 28. var det korrekt, men ikke den 29., hvor Paget fik ordre fra London om hurtigst muligt at trække sig ud af Sydnorge.

De allierede startede evakueringen den 28. april uden at meddele nordmændene derom, og den 3. maj kunne den norske oberst Getz blot meddele sin overkommando, at briterne var draget bort, og at ammunitionsangel umuliggjorde al videre kamp. Den 4. maj kapitulerede de norske styrker i området.

Tyskerne kunne rykke videre mod nord, og modstanden faldt langsomt fra hinanden under stadige kampe, hvor britiske enheder dog deltog. Vejspærringer oprettedes, men var ikke synderligt effektive uden tilstrækkeligt mandskab til at dække dem, lige som de tyske pionertropper var uhyggeligt effektive. Vejret begunstige også tyskerne i denne halvdel af april og Luftwaffe var konstant over nordmændene. Hvor tyskerne anvendte kampvogne, stod nordmændene over for en ukendt udfordring, som ofte skabte kritiske situationer. Stødte tyskerne ind i en norsk forsvarsstilling, søgte de øjeblikkeligt at fastholde modstanderen ved hensynsløse fremrykninger næsten uden hensyn til tab - for derefter at sætte tunge våben ind. Ofte kørte tyske motoriserede styrker eller rene motorcykelenheder direkte ind i centrum af de norske stillinger, hvorefter kampene fortsatte med maskinpistoler og håndgranater, våben som nordmændene ikke havde. Ofte optrådte tyskerne under kampene sig som besatte, råbende og skrigende, berusede af alkohol og chokolade tilsat stimulanser.

Trods al norsk taperhed og fremragende skytteevner blev de tvunget tilbage. Forsøg på at anvende skitropper i tyskerens flanke og ryg gik ikke synderlig godt, idet mandskabet ikke var tilstrækkeligt trænet.

Den 10. maj startede den tyske storoffensiv i Nordfrankrig. Den 19. blev det fransk-belgiske forsvar løbet over ende. Den 24. maj bestemte de allierede, at deres kræfter skulle koncentreres i Frankrig, hvor situationen dag for dag forværredes. Evakuering af Midt Norge besluttedes, og modstanden ophørte også i det område.

Tyske motoriserede tropper rykkede uden hensyn til tab helt op til de norske stillinger, hvorefter de gik til angreb med håndvåben og håndgranater.

Løjtnant Harrison ødelægger en tysk kampvogn med Boys panserværnsgevær ved Kringen.

De britiske forstærkninger

18. april landsteg de første britiske styrker ved Ändalsnes og sendtes mod Gudbrandsdal og det sydlige Lillehammer. Desværre bestod de af fortrinsvis rekrutter, og ydermere havde de mistet størstedelen af deres tunge udrustning under overfarten. De gjorde deres bedste, men var ude af stand til at ændre situationen. Heller ikke de første klasses enheder, der kort tid efter landsattes, var i stand til at udrette noget på trods af heltmodig indsats, især ved Kvam og Otta.

Skønt Berlin bandede over den langsomme fremrykning mod Trondhiem, stod det klart, at det kun var et spørgsmål om ganske kort tid, før det norske forsvar af Syd Norge brød sammen. Kun små sammenbidte styrker holdt stadig ud. Den 2. maj embarkerede det britiske ekspeditions-

korps fra Ändalsnes og Molde under heftig tysk beskydning, og over de næste par dage overgav de sidste norske styrker sig.

Kongen og regeringen havde den 30. april indskibet sig på en britisk krydser og drog til Nordnorge for at fortsætte kampen. Dagen efter fulgte general Ruge. En hel del menige, underofficerer og officerer slog sig på forskellig vis, først og fremmest med fiskerbåde, igennem til Nordnorge. De fåtallige norske marineenheder, som havde fortsat kampen i syd, trak sig til Nordnorge eller søgte mod England.

Kampene i Nordnorge

Kampene koncentrerede sig her omkring generobringen af Narvik, som tyskerne havde besat den 9. april, men forholdene mod nord var drastisk anderledes end i syd.

Det var således muligt at mobilisere enheder fra Finnmarken og Troms, mere eller mindre efter de linier der var fastsat i fredstid, selv om der var stor mangel på underofficerer og officerer. Og fra midten af april deltog omkring 25.000 britiske, franske og polske tropper i kampene. I alt var der af infanteri indsat 12 allierede og 5 norske bataljoner. Ydermere indsattes 2 britiske kampfeskadriller opererende fra Bardufoss, medens de få norske stadig eksisterende fly gjorde nyttig rekognoscerings- og bombetjeneste.

Tyskerne havde store problemer, især med forsyninger, men var godt hjulpet med de betydelige norske depoter, de havde taget i Elvegardsmoen, nord for Narvik. Her fandt de våben, ammunition, uniformer og vinterudstyr, således at de var i stand til at udruste og iklæde mand-

“Erich Giese” i brand unden for Narvik. Destroyeren sank med 83 mand.

skabet fra de ti destroyere, som havde bragt angrebsstyrken til Narvik.

Kampene i Narvik Havn

Destroyerne¹³ skulle være returneret til Tyskland straks samme aften efter at have landsat infanteriet. Men kun et af de to tankskibe, som skulle have fyldt destroyernes tomme tanke op til hjemfarten, var sluppet igennem til Narvik, så optankningen kunne kun foregå for to destroyere ad gangen, og ville tage 7-8 timer pr. par. Den chance forspildte englænderne ikke. I tæt tåge og snefog den 10. april angreb captain Warburton-Lee med 5 destroyere¹⁴ ind i Narvik havn, hvor to tyske destroyere torpederes, tre skades svært, otte handelsskibe sænkes og mange skades svært, alt uden større britiske tab. Tre gange løb de britiske ind i havnen, hvorefter de trækker sig tilbage. Under tilbagetrækningen støder de ind i fem tililende tyske destroyere, og en hård kamp begynder. Warbuton-Lee falder med alle sine officerer på sit ibrandskudte skib *Hardy*, som må sættes på grund. Destroyeren *Hunter* sænkes, medens de 3 øvrige

slipper væk. Tyskerne kan dog ikke følge på tomme tanke.

Den 13. april angriber englænderne igen med en stærk flådegruppe¹⁵ de resterende tyske skibe, som ikke havde povet at bryde gennem den britiske vagtstyrke i de lyse nætter og med kun halv ammunitionsforsyning. Efter en ulige, meget tapper kamp, efter at have skudt den sidste ammunition bort og affyret de sidste torpedoer, sættes de tyske skibe enten på grund eller sænkes af deres egne besætninger, hvorefter mandskabet, ca. 2.600 mand, slutter sig til og kæmper sammen med infanteriet i Narvik. Kun to tyske destroyere sænkes af englænderne.

Kampene om Narvik

Udover de oprindelige 2.000 mand¹⁶ fra 139. regiment af 3. Gebrigsjägerdivision, som var ankommet på de ti destroyere, havde tyskerne ved senere lufttransport og faldskærmslandinger styrket deres tilstedeværelse med et par tusind mand og betydelige forsyninger, heriblandt bjergartilleri. Det artilleri, som var sendt søværts, var altsammen gået tabt undervejs. Hertil kom en vis styrke, som - under påskud af at være personel og materiel til sanitets-tjenesten - var blevet givet fri passage gennem Sverige. På grund af afstandene til luftbaserne i syd udgjorde Luftwaffe i nord ikke den samme betydelige trussel som under kampene i syd, selv om det stadig var effektivt i en vis grad.

Straks efter erobringen af Narvik den 9. april stødte tyskerne med kampgruppe Windisch¹⁷ frem mod nord gennem et tungt snedækket terræn og i snestorm langs hovedvej 50, men blev bremset nord for

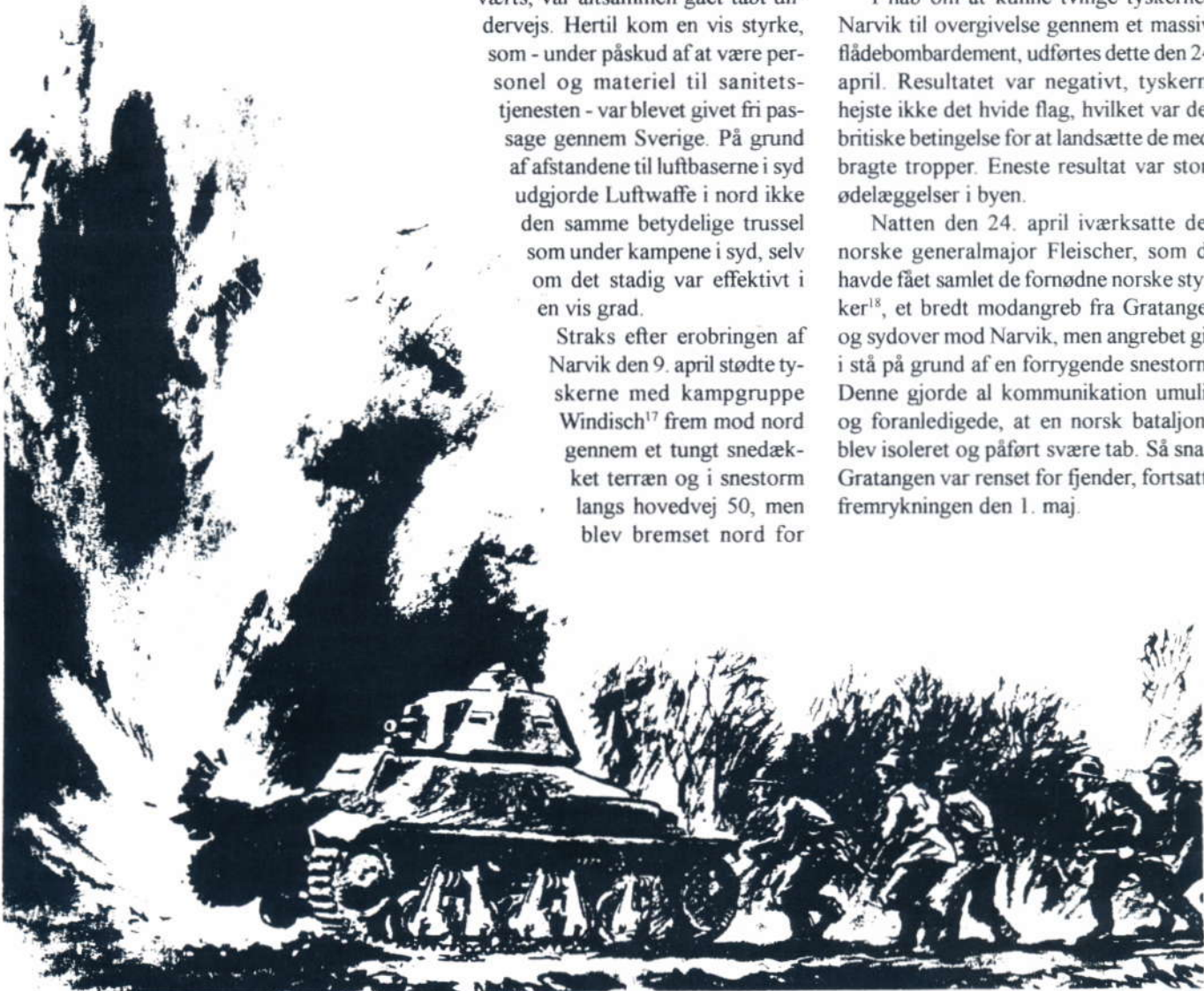

Generalmajor C.G. Fleischer, chef for de norske tropper i Nordnorge.

Gratangen den 13. april af en sammenskrabet flok befalingselever på i alt kun 170 mand under kaptajn Forseth. Nordmændene måtte retirere, men tyskerne nåede herfra kun lidt længere mod nord til Lappaugen, hvor de indrettede en stærkt befæstet stilling.

I håb om at kunne tvinge tyskerne i Narvik til overgivelse gennem et massivt flådebombardement, udførtes dette den 24. april. Resultatet var negativt, tyskerne hejste ikke det hvide flag, hvilket var den britiske betingelse for at landsætte de medbragte tropper. Eneste resultat var store ødelæggelser i byen.

Natten den 24. april iværksatte den norske generalmajor Fleischer, som da havde fået samlet de fornødne norske styrker¹⁸, et bredt modangreb fra Gratangen og sydover mod Narvik, men angrebet gik i stå på grund af en forrygende snestorm. Denne gjorde al kommunikation umulig og foranledigede, at en norsk bataljon¹⁹ blev isoleret og påført svære tab. Så snart Gratangen var rensat for fjender, fortsatte fremrykningen den 1. maj.

Fransk kampvogn minesprænges ved Narvik.

Fransk Alpejæger.

30. april landsattes 6. franske bataljon Chasseurs Alpains ved Foldvik²⁰. De franske alpejægere rykkede frem langs hovedvej 50, medens nordmændene kæmpede sig mod syd gennem det bjergrige landskab mod øst. Tyskerne ydede hårdnakket modstand, men den 8. maj var det vigtige område omkring Læigastind tilbageerobret af 7. Feltbrigade.

For at lette den norske 6. Feltbrigades angreb fra nord mod Bjerkvik blev franske tropper landsat den 13. maj efter et britisk flådebombardement, men kraftig tysk modstand gjorde, at styrkerne måtte landsættes 1 km sydligere end beregnet. Kampene ledtes af den franske general Bétouart. 1. Fremmedlegionærbataljon med tre lette kampvogne kæmpede sig frem mod de fra nord kommende 6. og 14. Chasseurs Alpains. Ydermere deltog det norske IR16, 2. Fremmedlegionærbataljon og polske tropper i de hårde kampe om Bjerkvik, som endte med tysk tilbagetrækning af

Kampfgruppe Windisch. Fire ugers stadig bjergkamp i sne og kulde havde tæret hårdt på de tyskes kræfter, mange var for apatiske til at begive sig til nye stillinger, og kun oberst Windisch personlige indsats gjorde, at gruppen stadig var i stand til at fortsætte tilbagetogskampene dækket af deres mange, små sejt kæmpende modstandsreder.

Nordmændene fortsatte straks fremstødet gennem bjergene nord for Narvik, mod øst til Kubergplatauet ved den svenske grænse. Tyskerne ydede stadig hård modstand, men trods forstærkninger ved luftlandsætninger, så blev de presset tilbage mod Bjørnffjell.

Omkring 1. juni gjorde man sig klar til at angribe de sidste tyske stillinger i Nordnorge.

De britiske og polske hjælpetropper ved Narvik

Britiske og franske tropper²¹ under general Mackesy²² var 29. april landsat syd for Narvik og rykkede langsomt mod byen, kun holdt tilbage af svage tyske sikringsstyrker. Ja briterne kastes endog tilbage og må efterlade en mængde udstyr. Kun

Tyske bjergjægere og matroser i stilling ved Haugfjell.

den britiske flådes pludselige opdukken stopper tyskerne.

12. bataljon Chasseurs Alpains landsættes, og 14. maj afløses de britiske tropper²³, som ikke klarede sig særlig godt i sneføret, af 1. Polske Højlandsbrigade²⁴ under general Bohusz-Szysko.

Generobringen af Narvik

Efter at tyskerne var trængt østover og området omkring Narvik sikret, var det nu tid for et angreb direkte på Narvik, idet Churchill pressede på for en afgørelse mod nord.

Tysk marinesoldat i norsk uniform. Tyskerne tog straks efter indtagelsen store norske depoter, som kom til god nytte ved udrustningen af deres "skibslose" marinere.

Luftwaffe var et betydeligt problem for en landsætning, men da situationen i Frankrig var kritisk, kunne RAF kun afse 46. Squadron Hurricanes og 263. Squadron Gladiators. Forholdene i Frankrig forværredes stadig, så allerede den 24. maj havde Storbritannien besluttet at evakuere de allierede tropper fra Narvik, men holdt

det strengt hemmeligt over for nordmændene. General Béthouart modtog ordren med stoisk ro, men fastholdt, at han, af hensyn til den franske ære, ikke kunne indskibe de franske fremmedlegionærer til evakuering, netop som de stod klar til landsætning. Samtidig ønskede briterne også at skjule tilbagetoget længst muligt, og accepterede derfor et angreb på Narvik.

Landsætningen af norske, polske og franske tropper skete på det svageste punkt i hele den tyske kystfront og støttedes med kraftig skibssild. IR15 gik til angreb over Taraldsvikfjell og de derværende jernbanetuneller. Fremmedlegionen angreb langs malmabanen, polakkerne mod Åkeness og malmabanen. Som sædvanlig ydede tyskerne hård modstand og foretog flere modangreb, men Narvik blev generobret.

Tyskerne trak sig kæmpende tilbage mod den svenske grænse og satte sig fast for en sidste kamp omkring Bjørnfjell beliggende lige op til grænsen. Fra den 25. maj stod der på den svenske side 4 evakueringsstog parate efter tysk anmodning, og man gjorde klar til internering, lige som grænsen af svenskerne blev markeret med en række flag.

Først sent den 1. juni blev den norske regering orienteret om de allieredes evakueringsbeslutning, og kostbar tid var derved gået tabt for en fuldstændig nedkæmpning af tyskerne. Den 3. juni begyndte IR16 at angribe de sidste tyske stillinger. Tyskerne luftlandsatte et kompagni, hvilket styrkede deres forsvar noget, men deres situation var håbløs. Stædigt holdt de dog ud, ofte kun i smågrupper på fire, fem, seks mand. Nordmændene tog fjeldtoppene en efter en i hårde nærkampe, uden dog at have styrke til endeligt at presse fjenden over grænsen. Den 7. juni forsøgte nordmændene alene at tilføje tyskerne et coup de grâce, men havde ikke kræfterne dertil, selv om man gjorde fremskridt.

Den 8. juni kl. 0545 kom så beskeden til de norske. Kampene skulle indstilles, og de skulle trække sig tilbage. Kl. 1735 meddeltes, at alle fjendtligheder skulle stoppe, og enhederne demobiliseres.

General Dietl udtalte senere, at hans hårdt pressede enheder højst havde kunnet holde ud 24 timer - maksimalt 48 mere.

Evakueringen af Nordnorge

I dagene den 4. - 6. juni blev næsten 15.000 allierede tropper med store mængder ammunition bragt ud til 6 store troppetransportskibe. 6. - 7. juni fulgte yderligere 10.000. Den 7. juni forlod Kong

Haakon med regeringen Norge på en britisk krydser.

De var allierede var heldige med vejret, som gjorde det umuligt for tyskerne fra luften at observere Nordnorge og havområderne omkring, medens de norske tropper holdt de tyske landstyrker beskæftiget på anden vis.

De tilbageblevne norske tropper, som ikke kunne kæmpe alene, blev trukket tilbage og demobiliseret uden indblanding fra tysk side.

General Ruge startede forhandlinger, og den 10. juni undertegnedes våbenstilstand i Trondheim. Alle officerer kunne forblive fri mod at afgive deres æresord. Dette nægtede general Ruge, lige som han havde nægtet at følge kongen i udlændighed, og han var tysk krigsfange helt frem til befrielsen i maj 1945.

Forsyningstjenesten

Fra begyndelsen havde de norske styrker taget det hårdeste arbejde i bjergkampene. Klædt i deres hvide overtræksdragter og løbende på ski erobrede de den ene bjerg-

Tyske bjergjægere og matroser i stilling ved Haugfjell.

top efter den anden fra modstandere, der for størstedelen var specialtrænede, krigsvante bjergjægere. Tyskerne indtog velvalgte forsvarsstillinger, næsten hele små bjergforter, godt skjulte og med åbne skudfelter for deres mange automatvåben. Ydermere havde de fordel af, at det var dagslyst næsten hele døgnet.

Den begyndende forår gjorde den norske forsyningstjeneste uendelig besværlig med sneskred og rivende floder. Der var næsten ingen veje, så alt, ammunition, proviant og foder til hestene, måtte transporteres med hestevogn, slæde eller pakheste, så langt som det nu gik. Derefter måtte alt trækkes på kælk eller slæbes på mennesker op til frontlinierne. Næsten hver fjerde i kampenhederne var beskæftiget med

Løjtnant Goderstads bjergkanon slæbes i stilling.

forsyningstjeneste. Over de åbne vidder var det en hasarderet opgave under stadige angreb fra tyske fly, som let kunne følge transportruternes spor i den hvide sne. Kun det mest nødvendige kunne bringes frem, så tropperne måtte undvære telte og brændsel, maden bestod af brød og konserves. Varm mad var en sjældenhed, og der viste sig tegn på skørbug. Kampene i Nordnorge medførte næsten umenneskelige lidelser, udover hvad krig i almindelighed indebærer, men moralen forblev høj, fordi de norske soldater kunne se, at de gjorde fremskridt hele tiden.

Tyskernes forsyningssituation var også yderst vanskelig, ja ofte nærmest fortvivlet. Da general Dietls styrker forøgedes fra 2.000 til 5.000 mand med tilskud fra marinen, kunne provianten kun vare til 21. april. De forsyningsskibe som skulle bringe 200.000 rationer, nåede aldrig frem til Narvik. Men til alt held for tyskerne indeholdt u-bådsforsyningsskibet *Jan Wellem* 400.000 rationer, som det lykkedes at bringe i land. 26. april tillod svenskerne, at der slap 250.000 rationer igennem til Narvik - det rakte til 3 måneder. Ydermere medbragte toget tre vogne fyldt med vinterbeklædning! Kampgruppe Windisch havde dagligt behov for to tons forsyninger, som 400 mand, herunder norske krigsfanger, var i stadig pendulfart for at bringe frem over 40 km i sne og slud.

Luftwaffe fik ikke megen ros for deres forsyningstjeneste, meget gik tabt eller ødelagdes ved nedkastningerne, f.eks. på grund af manglende faldskærme etc.

Norsk såret bringes tilbage gennem det uvejsomme terræn

Tabene 1940

Tyskerne havde 2.921 dræbte, sårede og forsvundne. Den tyske marine mistede 2.375 på søen eller anden vis.

Briterne havde 1.869 dræbte, sårede og forsvundne, medens de tilsvarende tal for franskmænd og polakker var 533. Briterne mistede ca. 2.500 på søen.

De norske mistede ca. 860 mand og havde omtrent det samme antal sårede. I hæren faldt 507 mand, heraf 67 befalingsmænd, hvis tabsprocent var dobbelt så høj som de meniges.

Næsten hele den norske marine blev udslettet. Den tyske marine mistede 1 svær og 2 lette krydsere, 10 destroyere, 1 torpedobåd, 6 ubåde og 15 mindre fartøjer. 2 slagskibe, 2 svære og 1 let krydser, flere destroyere og ubåde blev så svært beskadigede, at de for længere tid var ude af tjeneste. De allieredes tab på søen var no-

genlunde af samme størrelse som tysker-nes.

Briterne mistede 112 kampfly, medens alle norske fly i hæren gik tabt og næsten alle fra marinen. Tyskerne mistede 242 fly, hvoraf ca 1/3 var transportfly.

Den norske hær mistede under kampene og ved våbenstilstanden alt sit materiel, og briterne måtte ved evakueringen efterlade alt artilleri og alle køretøjer.

Noter

¹ *Kampene i Norge 1940*, Bd. 1 og 2, Drejers Forlag, Oslo, 1978. Bogen kan med stor fordel læses for yderligere detaljer, og ikke mindst nydes for de mange fremragende og smukke tegninger. Alle tegningerne er lavet efter studier af terrænet på stedet og omhyggelig indsamling af oplysninger fra overlevende. Et fremragende værk om en nations kamp mod frygtelige odds - fra både venner og fjender.

² *Altmark* var et tankskib, som tyskerne anvendte i Atlanten til at optage britiske søfolk efter torpederinger. *Altmark* var gået ind i norsk territorialfarvand og lå i Jøssingfjorden med 300 fanger ombord, da en engelsk destroyer gik ind og befriede dem. Norske torpedobåde protesterede, men gik ikke til angreb efter ordre fra den kommanderende norske general.

³ Foreløbige planer var påbegyndt i december 1939.

⁴ De tyske infanterienheder var: mod Østlandet 163. og 196. Infanteriedivision. Mod Sydlandet 214. Infanteriedivision. Mod Vestlandet 69. Infanteriedivision. Mod Trøndelag 181. Infanteriedivision. Mod Nordnorge 3. Gebirgsdivision, og senere blev yderligere 2. Gebirgsdivision også stillet til rådighed der. Udover infanteri sendtes pansertropper og maskingeværbataljoner.

⁵ Mod Oslo 2.000 mand på tre krydsere, tre torpedobåde og 8 ministrygere, mod Arendal 150 mand på en torpedobåd, mod Kristiansand 1.100 mand på en krydser, to torpedobåde og syv motortorpedobåde, mod Egersund 150 mand på fire ministrygere, mod Bergen 1.900 mand på to krydsere, to torpedobåde, mod Trondheim 1.700 mand på en krydser og fire destroyere og mod Narvik 2.000 mand på 10 destroyere.

I/IR16 angriber gennem Gressdalen den 3. maj.

⁶Bestod af de to tunge krydsere *Blücher* og *Lützow*, den lette krydser *Emden*, torpedobådene *Möwe*, *Albatros* og *Kondor* og otte ministrygere. Med om bord havde de i alt 2.000 landgangstropper. *Blücher* havde en besætning på godt 1.600 mand og transporterede derudover 800 mand fra 163. Infanteriedivision under kommando af generalmajor Engelbrecht, som skulle føre kommandoen i Norge til general Falkenhorst kom til Norge. Skibet medførte herudover en række nøglepersoner for Norges besættelse.

⁷R står for Räumboot, rydningskib = ministryger.

⁸"Kan man betragte sørejsen som slut?" - "Ja, sejlturen må anses som ovre." - "Godt, så tager jeg kommando over landgangstropperne." (Så længe skibet var i fart, stod selvfølgelig alle ombord under skibschefens kommando. Generalen skulle lige være sikker på, at sejladsen ikke fortsatte. Ordning muss sein!)

⁹Han hed Jünger, var fra Berlin og blev reddet ved et under.

¹⁰Også i København fik begivenheden et efterspil, idet mange københavnere i de næste par år ikke ønskede at spise hornfisk, da man mente, at fiskens grønne ben var et tydeligt tegn på, at fiskene havde næret sig på de druknede tyske soldater!

¹¹Tyskerne havde håbet ikke at møde modstand. Med om bord på *Blücher* var således et helt musikkorps, som ville have glædet kongen ved at marchere op til slottet for at vække ham med en munter hyldestmarch. Dernæst skulle orkestret have fornøjet osloborgerne ved at spille norske melodier i en musikpavillon på Karl Johan. Der var blevet øvet flittigt, instrumenterne ligger stadig på bunden af Oslo Fjord.

¹²Da IR 3 måtte overgive sig den 8. maj, bestod det kun af en løjtnant med tre mand, seks lotter og otteogtyve tyske fanger!

¹³*Georg Thiel, Erich Giese, Hermann Künne, Wolfgang Zenker, Hans Lüdemann, Erich Köllner,*

Diether von Roeder, Bernd von Arnim, William Heidkopf og Anton Schmidt.

¹⁴Skibene var *Hardy, Hunter, Havock, Hotspur* og *Hostile*. Captain Warburton-Lee tildeles posthumt Victoria Cross.

Captain Warburton-Lee. V.C..

¹⁵Slagskibet *Warspite* med 9 ni jagere og destroyere samt hangarskibet *Furious*.

¹⁶Heriblandt også nogle marineartillerister.

¹⁷Bestående af I. bataljon af 139. Gebirgsjägern under major Stautner. Bataljonen var krigsvant og ført af prøvede officerer. Mandskabet var særlig udvalgt og uddannet. Anslået til ca. 300 mand. Senere forstærket med III. bataljon fra samme regiment.

¹⁸De norske styrker her var organiseret i to små feltbrigader. Styrken skulle have været på 10.000 mand, men nåede kun op på det halve. 6. Feltbrigade (IR 16 med støtteenheder) blev ført til 7. maj af oberst K.R. Løken og derefter af oberstløjtnant O. Berg. 7. Feltbrigade (IR 12 med støtteenheder) blev ført af oberst W.N. Faye.

¹⁹I/IR 12.

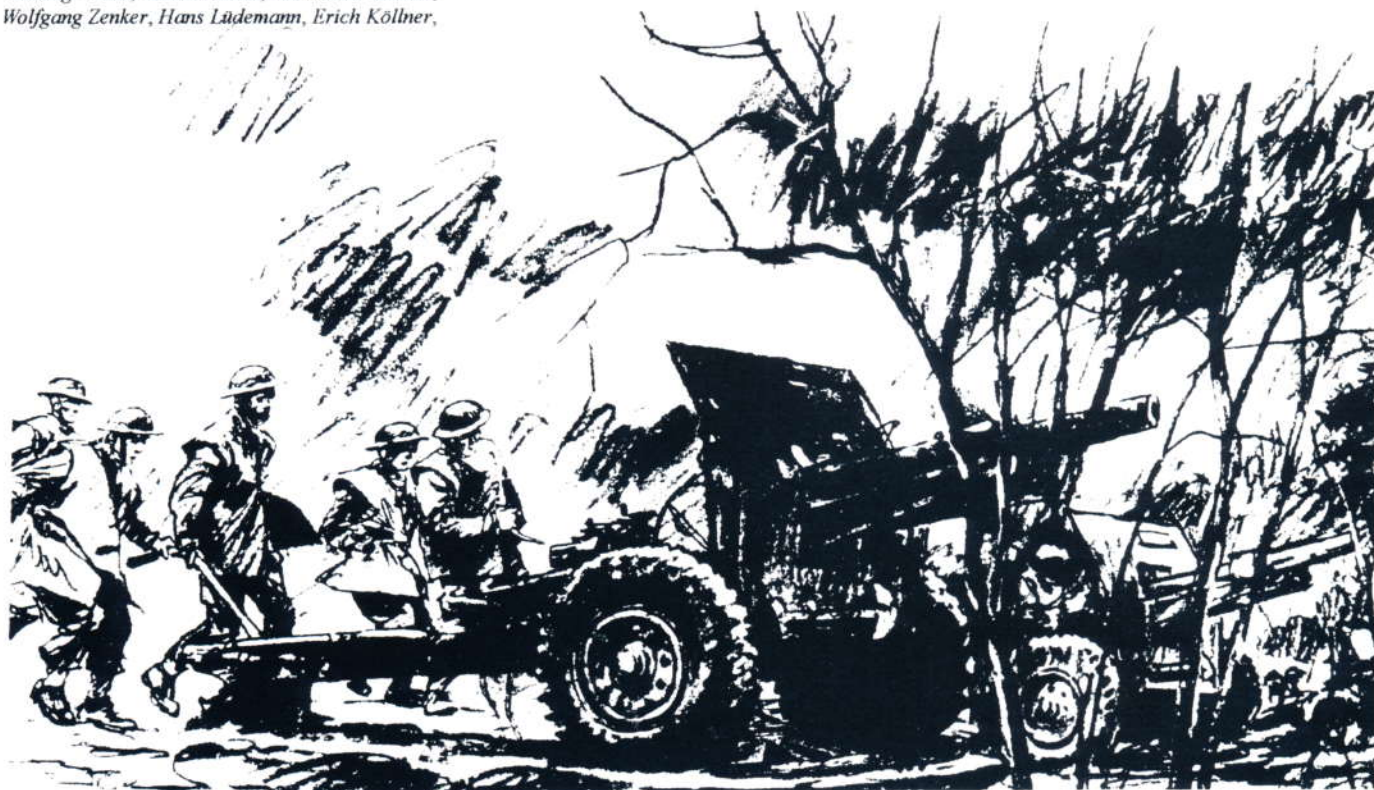
²⁰De franske bjergjægeres erfaringer som bjergtropper var det så som så med, da mandskabet kom fra hele Frankrig og dertil delvist var uden erfaring i vinterkrig. Deres udstyr var mangelfuldt, da transportskibene var lastet forkert, så ikke alle enheder fik deres medbragte materiel. Manglen på snebriller og tykke vintersokker medførte således betydelige skader. Af skiløbere havde hver bataljon kun 70 mand. Allerede den 8. maj måtte 6. bataljon afløses af den 14. bataljon Chasseurs Alpins, idet 65% havde fået forfrysninger i fødderne og mange derudover var sneblinde og stærkt medtagne.

²¹II. South Wales Borderers forstærket med en fransk skideling fra Chasseurs Alpins.

²²Generalen var ikke meget krigslysten, foretrak at holde sig nær den britiske flådes beskyttende kanoner, og blev da til sidst afløst af den mere energiske general C.J.E. Auchinleck.

²³Britiske soldater deltog herefter ikke i kampene i Norge.

²⁴Dette var polske tropper, som efter nederlaget 1939 var sluppet ud via Rumænien til Frankrig. Under kampene i 1939 havde de kæmpet i Karpaterne, netop mod de samme tyske enheder, de nu mødte i Norge. De var uddannet i bjergkrig og var den udenlandske enhed, der fandt sig bedst til rette i de norske fjelde og natur. Om polakkernes kamp i Norge lyder kun ros, og de holdt sig ikke tilbage over for deres tyske modstandere i kampene om fjeldene omkring Narvik.

Britisk artilleri under kampene i Norge.

ARMÉKÅREN I SLESVIG 1849-1850

3. Del - Afslutning og sammenfatning.

Av Kaj Storck

Värsta vintern i mannaminne.

Garnisonen i Flensburg förstärkes.

Vintern trängde på. „Svenskarna komma med vintern“, sade slesvigsbönderna. Den vintern slog till i Sverige som allra värst den 29. januari 1850. Här hemma kallades denna dag länge „den onda tisdagen“. I de sydligaste landskapen omkom många människor under köld och snöstorm. Över hövan rätt fick slesvigsbönderna. Redan i slutet av oktober svepte kalla och fuktiga vindar fram över landskapet. Redan i slutet av november uppmättes 12 - 13 minusgrader i Flensburg. Hamnen frös till och stoppade t.v. sjöfarten. Snön på gatorna var tillräcklig för att begagna slädfordon, rapporterade Östgöta Correspondenten. Snöstorm och kyla avlöste varandra, vilket självfallet tärde på hälsotillståndet. Under januari slog det till ordentligt. Likväl måste tjänstgöringen fullgöras fullt ut, trots att adekvat vinterutrustning saknades. Det gällde att hålla kylan borta från kroppen, så gott det gick. Läkarna, som försökte förebygga utbrott av förkylningsepidemier, såg till att soldaterna fick riklig tillgång på varm dricka med sirap. (47)

Allt medan de i vinterkylan tjänstgörande soldaterna tog sina åkarbrasor, stampade i snön för att undvika frostskador eller sökte sig till någon värmande stockeld brottades kårchefen och hans stab med bekymmer av helt annat slag, kring detta vintriga årsskifte 1849-1850.

Ingen av parterna hade sagt upp vapenvilan, vilket skulle skett sex veckor före den 17. januari 1850. Den var följaktligen, ansåg kårledningen, för-längd med ytterligare sex månader under samma premisser. Fredsförhandlingarna pågick med avbrott för tidvisa konsultationer. Revoltörerna med sina stridslystna medlöpare markerade tydligt under fredsprocessens sin önskan om ett sammanbrott. Malmberg oroades av att i Holstein stod den partiellt demobiliserade slesvigholsteinska armén med 8.000 man fortfarande under vapen. Man noterade att täta skaror sedan oktober månad hade strömmat söderut från Flensburg och det tysksinnade angeln-området. Dessa hade förkunnat som sin avsikt att tåga till Holstein för att där enrulleras i upprorsarmén. Oddsen pekade mot fred, Dansk Militärhistorisk Selskab

Svenske soldater på vakt i vinterlandskab. Arméledelsen var bekymrede for, at den svenske uniform fra 1845, hvis hjelme lignede de projsiske, skulle virke anstodende på danskerne.

vilket uttyddes, att upproret varit förgäves. Insurgentarméns styrka uppskattades kunna växa till mer än 15.000 man. Vad hindrade revoltens politiska ledare från att låta styrkan på nytt gå anfallsvis tillväga? Det var illavarslande, att vid tidpunkten hade 600 beväpnade bönder från socknarna söder om demarkationslinjen anförda av slesvig-holsteinska soldater drivit tillbaka två smärre svenska infanteridetachment i norra Angeln. Vad som kunde komma ut ur detta, blev Malmborgs problem. Visserligen stod 6.000 man preussiska trupper söder om demarkationslinjen. Skulle dessa bjuda motstånd? Hur skulle han själv förhålla sig? Faran bedömdes emellertid icke vara överhängande.

Inför risken att eventuellt invecklas i situationer, som äventyrade syftet med den svensk-norska styrkans neutrala

uppgift, anhöll han om instruktioner från sin regering. Malmberg delgavs, att om rebellarmén inföll i södra Slesvig, skulle de svensk-norska trupperna koncentreras på lämpligt ställe. Man skulle hos den kommenderande preussiske generalen begära en kategorisk förklaring över vad han ämnade företaga samt erinra honom om skyldigheten att tillse, att den malmborgska kåren ej bleve blottställd för ett anfall, som skulle nödgöra den att överge sin neutrala hållning. Om ett överskridande av demarkationslinjen av de preussiska trupperna ej kunde hindras, skulle Malmberg först varna de framryckande för ett anfall på hans kår och, om detta ej hade åsyftad verkan, beslutamt motsätta sig såvida de anfallande ej vore överlägsna att ett motstånd vore alldeles omöjligt. I sådant fall borde verkställas återtag till Als eller Jylland. Detta

Svenske soldater behandles af lægen i infirmariet. Tegning af Gustaf Cederström.

fick dock ske först sedan bestyrelsekommissionens medlemmar därom under rättats, förts i säkerhet jämte deras kassa och arkiv och såvitt möjligt dansktalande familjer, som önskade lämna området. Malmborg rekommenderades i övrigt att i kritiska ögonblick handla efter gottfinnande.

Skulle också ej ett ben komma tillbaka. Skydd åt värnlösa kvinnor och barn.

Von Hoenhausen, ministern för landsförsvarsdepartementet, underströk i privat brev till Malmborg bl.a. att det i främsta rummet gällde, „att bevara svenska nationens och dess armés ära, skulle också ej ett enda ben komma tillbaka av de 4.000 man, som befunno sig i Slesvig“.

Också chefen för Landtförsvarets Kommandoexpedition, översten Lovén, hörde av sig i privatbrev till kårchefen. Han betonade truppernas humanitära ansvar och antydde att „i den sista obehagliga stunden, då retrett måste anbefallas, erbjuda befolkningen skydd och att inga considerationer finge medgifva någon tvekan att för värnlösa kvinnor och barn stå eller falla till sista man“.

Skånebataljonen bryter upp. Ny taktik. Slott vandaliserat. Wendist dödsdömd.

Den 18. januari rapporterar bataljonschef Rappe till sin regementschef i Sverige: „Att regementets fältbataljon den 10. och 12. januari uppbrutit från Apenrade och

dels inryckt i Flensburg och där blifvit kantonerade i byarna kring staden. Alla detachementen tillhör nu Garnisonen i Flensburg med undantag af ett Exekutions-Kommando bestående under kapten Lilliecreutz af underlöjtnant Montelin, furir Viberg, 2 trumslagare och 56 man infanterister förlagda i Gravenstein m. fl. ställen“. (49) Innan avmarschen höll Rappe tal och uttalade sitt beröm över hur bataljonens löst sitt uppdrag. Man skyldrade gevär och hurrade för Apenrade. Ringheim, skildrar marschen genom det vintriga landskapet.

Så gick vårt tåg mot Flensburg fram
Soldatens öra stelt av frost
Med sång och munterhet och glam
Förstördes utaf snö och blåst
Ehuru kölden skarp och svår
Det var en marsch, väl värd att se
Satt is uti soldatens hår
iMan såg likväl soldaten le
Och, snön, som yrade alltjemt
Och stigande ur drifvans djup
Ej just gaf lust åt sång och skämt
Ur fältkantinen ta en sup
Så tung var marschen på vår hed
Storm, sång och trummors ljud och skråll
Man såg nog att soldaten led
Och slammer utaf tross och stål
Ty från den sidan snöen låg
Sig blandades med behag
Och yrde fram emot vårt tåg
På denna Nordens vinterdag.

Rykten om att folk väpnat sig i byarna kring Nihaus fordrade kontroll. 50 man

och två underofficerare kommanderas att undersöka förhållandena. Två av kompaniets löjtnanter var köldskadade. Ringheim anförtroddes befälet med order att ansluta avdelningen senare i Flensburg. Några oroande tecken märktes inte. I avskräckande syfte hölls styrkan kvar i Nihaus under några dagar. Under vistelsen avläter han den 15. januari ett brev, som bl. a. bekräftar vad man fick utstå. „Jag beklagar sannerligen de arma soldaterna, som göra Wakt och Piquet i snödrivor, köld och storm här i Slesvig“.

(50)
Styrketillskottet gav, förutom att lusten att ställa till tumult i Flensburg dämpades, också som effekt enligt kårledningens bedömning, att upprorsledarna stämdes till eftertanke inför överväganden om en offensiv.

Enligt stilleståndsavtalet ägde myndigheterna rätt att uppbära reguljära skatter. Uppbördsförrättarna gavs efter kommissionens rekvisition militärt bistånd. Skattevägran utnyttjades av nationella minoriteten som ett sätt att markera sitt motstånd. Den 7. januari utgick till Gravenstein 100 man ur värmlandsbataljonen och dessa tvingade den tyska minoriteten att lämna sin tribut. Senare sändes 20 man i samma ärende till en annan ort, men kommo till korta inför en folkhop om 700 personer. 330 man ur skånebataljonen förstärkta med kavalleri och artilleri gjorde emellertid „contra-wisit hos de uppstudsige“. I området söder om demarkationslinjen med dess majoritet av tysksinnade vållade indrivningsförsöken upplopp. (51)

De spridda förläggningar, som skånebataljonen tilldelats, övergavs i slutet av januari. Ett sädesmagasin i Flensburg hade provisoriskt iordningsställts till kasern, byggnaden innehöll flera våningar. De smala och branta trapporna vållade soldaterna svårigheter, att ta sig upp och ner med vapen och övrig utrustning. Om brand utbröt ansågs, att de som logerade längst upp hade små chanser att hinna ner. Det var dragigt. Snålblåsten från havet under den extremt svåra vintern utsatte hälsan, fruktade man, eftersom uppvärmningen inte fungerade tillfredsställande. Ringheim noterade ilsket, att det huserade mängder av råttor, så till den grad, att det var svårt för soldaterna att freda brödransonerna. Till och med ränselarna gav råttorna sig på. Ett obehagligt missnöje, spred sig.

„Och svordommar med larm och tjut
På morgonen gick Rappen opp
Nu hade svårt att taga slut

På skrick och skral och sång blef stopp.“

Skåningarna var inte ensamma om att visa missnöje över förläggnen. Ringheim berättar att livgrenadjärerna, som tidigare förlagts där, totalvägrade att ta lokalerna i besittning. Det gick dit hän att soldaterna kommenderades ställa upp i öppen fyrkant. Sedan krigslagarna lästs upp resignerade man. Mot slutet av mars förbättrades väderleken. (52)

Fredsförhandlingarna fortgick under påtryckningar från England och Ryssland med avsikt att åstadkomma ett till status quo ledande fredsavtal. Ryssarna, som genom tsarens kompromisslösa vilja att de europeiska kungahusens legitimitetiska rättigheter icke fick kränkas, utsatte Preussen för ihärdiga påtryckningar. Som en markering av situationens allvar företog ryska flottenheter med jämna mellanrum styrkedemonstrationer i danskt farvatten. Sedan intresset från Österrike och andra stater ur tyska förbundet svalnat för ett fortsatt krig började också Preussens förhandlare att svikta. Ett tydligt tecken på att en uppgörelse var i sikte pekade på att preussiska officerare, trädde i upprors-arméns tjänst, lämnat in sina avskeds-ansökningar efter tillrådan från sin regering. Detta i förening med rykten om en förestående fredsuppgörelse stämde revoltledarna till insikt om att deras sak höll på att gå förlorad. (53) I desperat förhoppning om att propaganda skulle väcka motståndsviljan togs tidningarna till hjälp. De tysksinnade aviserna var icke sena att bl.a. kränkande utmåla de svensk-norska trupperna. En tidning lät påskina „att de svenska trupperna består av 40 och 60 år gamla män med ett stelt och föga rörligt yttre. Deras stövlar äro försedda med järnplåtar i stället för sulor. Bland officerare äga endast de högre bildning“. Med avsikt att utså splittring mellan svenskar och norrmän påstods att dessa äro „oense om allt“. Det blev kommissionens och i slutskedet militär-myndighetens sak att få stopp på osanna beskrivningar, vilka skapade oro och ryk-tesspridning. Redaktören för tidningen Der Ostsee Telegraph i Flensburg, som skrivit „ovett om svenskarne“ och spritt oriktiga uppgifter, hade länge varit en nagel i ögat på kommissionen. Inte nog med att han för-visades, tidningen drogs in och tryckpressarna förseglades. En folkmassa protesterade, men skingrades av en officer och tolv man. Också en läkare, som upprepar gångtagits för uppvisning, tvangs att lämna Flensburg. (54) Den utökade tillgången på soldater gav ut-

Friherre, överstelöjtnant Carl A. Rappe, chef for den bataljon fra Norra Skånska Infanteriregimentet, der blev landsat den 21. august 1849 i Sønderborg. Fra månedskiftet august-september 1849 indtil 12. januar 1850 tjenstgjorde bataljonen i Åbenrå, hvor Rappe var kommandant over alle de der placerede tropper. Fra 13. januar indtil midten af maj 1850 var bataljonen forlagt til Flensburg, hvorefter den blev kommanderet til Haderslev, hvor den blev afløst for hjemsendelse til Skåne, af en bataljon fra Søndre Skånska Infanteriregimentet. C. A. Rappe var oberst og chef for Norra Skånska Infanteriregimentet 1852 - 1860.

rymmen för att, snart vara på plats och skingra innan större folksamlingar hunnit uppstå.

Inför misslyckade försök att kollektivt provocera förändrades bilden dithän att personer, som inte förmådde hålla tillbaka sina känslor, ställde till uppträdanden i olika former. Det kunde ta sig uttryck i att störa ordningen då mycket folk samlats under publika tillställningar. Vaktavlösningar samlade nyfikna åskådare, än fler när musiken gav föreställningen pompa och ståt. Även från tjänstgöring lediga soldater fann nöje i att åse de olika turerna. Värmlänningar och östgötar var just invecklade i cerimoniet, då en urstark slesvig-holsteinare sprang fram och måttade slag mot värmlandslöjtnanten Mörner, som med sin sabel slog undan handen, så att en flik av angriparens rock slets av. En förnyad attack följde. Den skånske soldaten „Långe-Möller“, fanns bland åskådarna. Han rusade till, tog ett rejält livtag och

fick ner honom på marken. Under våldsam motstånd fördes inkräktaren till ar-resten. Där slog han sönder arrestlokalen och fick tag på ett gevär. Möller höll sig åter framme och tog hand om vapnet, varpå karlen lades bakbunden i arresten. (55)

För att hålla amt Angeln, den del av Malmborgs ansvarsområde, som ständigt vållat svårhanterbara bekymmer under skärpt kontroll ändrades taktiken efter styrketillskottet. Manskapstillgången och det relativa lugn, som kunde iakttagas i Flensburg utnyttjades, så att flera kompanier samtidigt, ibland upp till en bataljon, disponerades för marscher och utposteringar under månader i byarna. Taktiken gick också ut på att sedan ett kompani lämnat ett område kunde ett nytt inträffa efter någon dag. Arrangemanget var tänkt att invägga befolkningen i osäkerhet och få dem att hålla tillbaka sina aggressioner. Bland annat lät man soldaterna oväntat dyka upp i kyrkbyarna

sedan det uppdagats att vissa församlingspräster låtit sig engageras i propagandan. Kaptenen Lilliecreutz, norra skåningarna, satte t.ex. med sitt kompani i Gross Zvern full fart på apotekaren Funke, misstänkt för att hysa spioner. Sextio man förlades där. Funke ålades att ordna förläggning, filter och sängplatser. Skolokalerna anvisades och för Funke klargjordes, att soldaterna ansvarade för „byns skydd och vern“. Dygnet runt hölls bevakning. Som ett led i att förstärka osäkerheten lät Lilliecreutz slå larm mitt i natten, beordra tillfälligt beslag av Funkes hästar och vagnar och företa nattmarscher runt byarna. Malmö Nya Allehanda förser i utgåvan från april sina läsare med följande beskrivning av aktiviteterna: „Bestyrelsekommissionen har från Flensburg utsändt svenska och norska trupper på marsch från Flensburg den 2. april. Svenskarna börja bli misstänksamma. Redan i flera dagar hafva starka afdelningar bestående af hela och halfva kompanier genomsträvat den del af Angeln, som ligger norr om demarkationslinjen för att, som de sjelfva säga, företaga marschtourer med sol-daterna, men troligtvis för att markera en bestämd dag som hufvudaffär“.

Den 30. mars fick ett kompani order att marschera till Glucksburgs slott i västra delen av amt Angeln. Eftersom området utmärkt sig för oroligheter avsågs med marschen att markera närvaron, men även kontrollera rapporter om att slottet vandaliserats. Ringheims beskrivning över vad som uppdagades åskådliggör hur etniska konflikter förblindar människor. Vandalerna hade grovt kränkt kyrkans helg, gravfriden och gått hårt fram bland inventarier i den öde slottsbyggnaden. I gravvalvet stod en kista av sten vänd på sned, så att en avlidens hertigs huvud och hand blottades. Peruken hade dragits av. På handens ena finger fanns tydliga märken efter en ring, som slitits av. Altartavlan var genomstungen av bajonetter. I slottet hade hertigens pulpet och på denna förvarat sigill krossats. Gobelängtapeterna och ett konstverk föreställande Magnus Stenbock och tre soldater var sönderskurna. (56)

Omgrupperingar, med infanteristernas förflyttningar till fots, tärde framförallt under de extrema väderleksförhållandena på krafterna. Norra skåningarna, hade fått marschera direkt till Apenrade och vissa kompanier till Lygums Kloster och under januari till Flensburg. Genom sin marschträning anlätades dessa gärna för snabba förflyttningar härs och tvärs över amt Angeln.

På grund av dessa ständiga rörelser blev de bland trupperna tillägnade epitetet „de ambulatoriska.“ (57)

Bataljonschefen begärde den 9. april hos regementschefen med biläggande av läkarintyg att få hemsända en fältmusikant drabbad av epilepsi, en korpral för stort vattenbräck, en soldat för obotlig knäskada och en för höftskada. Samtliga förklarades odugliga för tjänstgöring. Regementschefen resolverade att fältmusikanten skulle hemskickas. De övriga skulle kvarstanna tills bataljonen återvände.

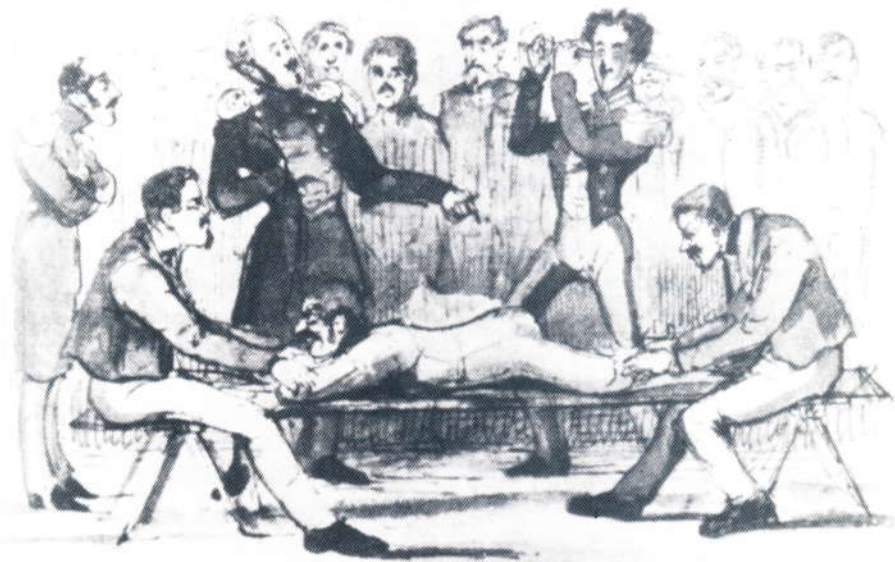
Uniformerna förslets, framförallt byxorna, genom det ständiga mar-scherandet i blötsnö och kyla. Detta förklarar bataljonschefens rapport den 30. april: „Att 636 par klädesbyxor blifit förfärdigade“. (58)

Den 8. januari rapporterade Malmö, att vid ett tillfälle hurrade den tyska folkmassan upprepade gånger för svenskarna „serskildt betygande executionstrupperne deras erkänsla för det uppförande de visat“. I ett bland sina många brev skriver Ringheim „Om vi är aldrig så neutrala, reta vi båda partierna och de obehagliga executionskommanderingarna gifva oss ingen ära“ - ett betyg, ur vilket kan utläsas att ingen folkgrupp favoriserats. (59) Ur en tidning, utgiven i Hadersleben, saxade Malmö Nya Allehanda följande: „Den 1. dennes (juni 1850) kl. 8 på morgonen bröt den svenska husarskvadron, som här legat inkvarterad sedan stilleståndets början upp från vår stad, för att draga åt söder

till trakten mellan Tönder och Flensburg nära demarkationslinjen. Skvadronen var uppställd på stadsängan, varest även en större del av Haderslevs invånare samlats. Förr än befallning gavs till uppbrott vände sig husarernas vackra anförare ryttmästaren v. Sjökröna till den församlade mängden med ett kort tal, där han tackade Haderslevs borgare för ett välvilligt emottagande, som de svenska krigarna hade rönt hos dem och slutade med ett leve för staden Hadersleben.“

Trupperna, vars huvudsakliga uppgift var att upprätthålla lag och ordning, måste som en ovillkorlig förutsättning föregå med gott exempel. Under tjänstgöringen i Slesvig lydde personalen under krigslagarna. Försummelse på post, olovlig frånvaro, fylleri eller slagsmål renderade delinkventerna ljus eller mörk arrest, i svårare fall prygel. Under rusets inflytande drabbade vid några tillfällen norrmän och svenskar samman, främst kring den kvinnliga gunsten. I Flensburg hade ett gäng norrmän på ett mindre dansställe blivit uppretade på damerna där och kastat ut dem. Wendister, som upptäckt vad som pågick, gick in och slängde ut norrmännen. Krigsrätt och domar med påföljd för båda parterna följde. Fylleritilltalade danska trosskuskar fick sina domar genom dansk jurisdiktion. Ett fall, gällande en wendesartillerist, utdömdes lagens strängaste straff, halshuggning.

Artilleristerna Lindgren och Klang lämnade utan permission sin förläggning i Neustadt för att besöka ett värdshus i

Et lidt skæmtsom tegning af en alvorlig sag, nemlig en svensk soldat, der udsættes for datidens pryglestraf. Mod en baggrund af dystre kammerater ligger delikventen næsten afklædt, fastholdt på straffebænken, af to mand. Kaptajnen markerer takten med venstre pegeføinger. En officer hæver stokken og lader den falde på ofrets bagdel. Karikatur af Fritz von Dardel.

Flensburg. Efter att ha tagit ett par supar utan att bli berusade, hade Lindgren visat Klang på danske trosskusken, Sonderbork - en grälsjuk slagskämpe - som just dansat förbi. Under Sonderborks dans underhöll sig Klang och Lindgren med världshusets piga, Stina Claussen. Hon var Sonderborks fästmö och berättade att denne „skar tänder“, när fästmön väns-lades med artillerister, som han inte tålde. Vid midnatt gick Klang och Lindgren ut på gården tillsammans med en livgrenadjär, kompanikamrat med Sonderbork. Senare kom dansken ut och utan anledning knuffade på Lindgren, som därefter slog i kull honom. Utan vidare ordväxling drog Klang sin sabel och högg Sonderbork bakom vänster öra. Efter „första hjälp“ följde Stina och en Prehn den inte alltför medtagna Son-derbork hem. Han var helt redig och ansåg inte såret svårt. När väbeln kl. 11 gjorde inspektion i förläggningen var Sonderbork sanslös. På sjukhuset konstaterades blodkärlsbristning, som kort därpå ledde till döden. På eftermiddagen arresterades Klang och Lindgren för olovlig frånvaro och slagsmål. Under förhandlingen i krigsrätten yrkade åklagaren ansvar „å Klang för dråp, å Lindgren för delaktighet“. Den 15. juni dömde krigsrätten Klangt att „liv mista genom hals-huggning“. Lindgren kunde „inte mot sitt nekande anses skyldig för delaktighet“. Troligen stödd av sin batterichef överklagade Klang till krigshovrätten, som fastställde domen „sig till straff och andra till warning“. Beträffande Lindgren överlämnade krigshovrätten ärendet till regementschefen för judiciell bestrafning för brott mot permissionsbestämmelserna. Klang anhöll om nåd hos kungen. Den 25. januari 1851 tillkännagav utfärdad regementsorder, att Johan August Magnusson Klang förskonnats från dödsstraff, men skulle umgälla sitt brott med 28 dagars fängelse vid „vatten och bröd, uppenbar kyrkoplikt å en Söndag samt 4 års fästningsarbete.“ Han avfördes ur rullorna och överlämnades till „Konungens Befällningshavare“ för fängelsestraffets verkställande. Lindgren fick utstå 25 prygel. (60)

Också brister i befälens uppförande beivrades. Livgrenadjärernas löjtnant von Liewen tjänstgjorde som chef för hög-vakten. Befälhavaren för pikén upptäckte att von Liewen inte var nykter. Han togs omedelbart ur tjänst. För att undslippa krigsrätt begärde von Liewen avsked och omedelbar permission, varefter han återvände till Sverige (61)

Fred slutet.

Värmlänningar och norrmen sist ut från Flensburg. Kungligt tack.

Under våren och försommaren hade det i norra Slesvig gått dithän, att kårens uppgift att upprätthålla lugn och ordning samt att lämna civilbefolkningen skydd i stort var löst. Taktiken i angelnomsrådet d.v.s. olika detachements oregelbundna uppdykande hade fått stopp på tendenser till störande verksamhet i organiserad form. Alltefter hur läget utvecklades minskades koncentrationen av trupp i Flensburg. Troligen behövdes den lucka fyllas igen, som skånebataljonen lämnade efter sig då denna bröt upp från Apenrade den 10. och 12. januari. Den 4. mars beordrades trupp ur livgrenadjärerna dit. Marschkolonnen gick fram under „den förfärligaste storm och köld“. Den 19. april behövdes förbandet bättre i Flensburg dit det återgick. (62)

Sedan 1814 år hade svenska förband icke verkat på främmande botten under krigshot. Om ytterligare några månader komme åtagandena i Slesvig att ta svensk trupp i anspråk under ett års tid. Såväl indelt befäl som manskap hade en yrkes-gemenskap också i den bemärkelsen, att man var medvetna om vad jordbrukens rätta skötsel betydde för tillvaron. Den svenska regeringen hade också uppmärksammat att bönderna, framförallt i Skåne som fått släppa till en kännbar arbets-kraftsreserv om över tusen man, klagat över den långa bortovaron. Soldaterna, som till skillnad från befälet, var helt beroende av rote- och rusthållsböndernas välvilja beträffande skyldigheten att bistå med torpens skötsel under bortovaron, hyste naturlig oro. Soldatfamiljens existens hängde på att sådd och skörd inte slog fel. Uppkomna problem bedömdes allvarligt. Avlösning anbefalldes. Härom underrättades den prussiske delegaten i bestyrelsekommissionen, vilken krävde att under tiden som avlösningarna genomfördes fick den sammanlagda styrkan på slesvigsk mark aldrig överstiga den ursprungligt överenskomna nume-rären. (63)

Parallellt med dessa företeelser löpte fredsförhandlingarna vilka lutade mot snar fred. I Sverige föranstaltades om avlösning etappvis av trupperna i Slesvig. I mitten av juni inträffade t.ex. i Flensburg ett avlösande wendesbatteri, en skvadron Kronprinsens Husarer och i Hadersleben tog södra skåningarna över den 2. juli efter norringarna, vilka sedan mitten av maj varit stationerade där, men som efter avlösningen fanns hemma på sina boställen och rotar. Jönköpings och

Gravkors for korporal Per Schildt fra det svenske 24. Linieregiment. Per Schildt blev født i Skåne 1825 og dode i Flensburg 1850.

Kronobergs regementen gjordes marschberedda för att ersätta livgrenadjärer och värmlänningar. (64)

Innan planerade avlösningar genomförts, fullt ut slöts den 2. juli fred mellan Danmark och Preussen (även i Tyska Förbundets namn). Parterna förbehöll sig de rättigheter, som tillkommit dem före kriget. Frågan rörande Slesvigs och Holsteins autonomi betraktades vara en inre dansk angelägenhet. Den 6. juli ratificerades fördraget. Senast den 17. juli kl 4 e.m. skulle de prussiska och svensk-norska förbanden ha utrymt Slesvig. (65)

Det stod emellertid fullt klart att de slesvig-holsteinska revoltförbanden under stilleståndet reorganiserats och förstärkts till omkring 30.000 man. En stor del var utbildade rekryter. Trupperna var grupperade för omedelbart infall i Slesvig för den händelse att fred kom att ingås. (66) Den stridslystna gruppen av revoltledarna hade under fredsprocessens gång alltmer förlorat sina möjligheter till inflytande. I prussiske generalen Hahn's mandat i Slesvig ingick att med sina 6.000 prussiska soldater ha ansvar för området söder om demarkationslinjen. Wilhelm Holst, skriftställaren, som anklagade denne för att bestyrelsekommissionen „kunde intet uträtta“ mot honom, fick mothugg av Malmö Nya Allehanda, som berömmar Hahn för att bl.a. ha låtit demolera av revoltörerna under kriget anlagda värn utmed slesvigskt kustområde. Undanröjandet ansågs bli till gagn för danskarna därest revoltörerna på nytt gick till anfall. Trots obehaget att ingripa mot folkgrupper ur hans egen språkgrupp

hade detta likväl skett, dock något halvhjärtat, refererar tidningen. (67)

I vetskap om att insurgenterna planerade bryta in i Slesvig och sätta sig i besittning av Flensburg innan danska trupper hunnit inrycka, begärde danska militärledningen att utrymningen skulle ske från norr till söder och att trupperna sålunda sist lämnade Flensburg. Von Essen, som under Malmborgs tillfälliga tjänstledighet, förde högsta befälet hörsam-made hemställen. Trupperna evakuerades i slutskedet, sålunda först till Fyn med nöjaktig hjälp av danska fartyg och av två ryska ångfregatter. Kavalleri- och artilleriförbanden återvände efter hand i stort efter samma vägval som under förflyttningen till Slesvig, d.v.s. över de danska öarna.

Det rapporterades omedelbara massiva truppörelser utmed Slesvigs sydgräns. Kårledningen var övertygad om att så snart de preussiska trupperna lämnat södra Slesvig kom ett nytt krig att bryta ut. Inför detta perspektiv stod klart att Flensburg med sitt strategiskt betydelsefulla läge måste hållas, i det längsta, tills danska stridskrafter hunne fram sedan de preussiska trupperna fått bråttom att lämna området söder om demarkationslinjen, ansåg von Essen „det vara oundgängligen nödvändigt, att Flensburg så kort tid som möjligt lämnades obesatt, så att regeringen där ej bleve prisgiven åt partilidelser och hämndlystnad“. För den skull planerades utrymningen så, att av garnisonen i Flensburg lämnades kvar en mindre styrka, som „visserligen bleve tämligen svag men dock tillräcklig för att hålla staden i schack“. Ovissheten om framtiden gjorde, ansåg von Essen, att såväl de danska som de tyskvänliga i hertugdömena med oro och ledsnad emotsågo de svensk-norska truppers avtåg. De moderat inställda invånarna hade nämligen under hela tiden bemött trupperna ytterst välvilligt. Befolkningen visade också på olika sätt sin tacksamhet. Före uppbrottet från Flensburg hade en deputation från borgerskapet hos Malmborg, som återinträtt i tjänst, betygat sin tacksamhet för det skydd och bistånd som de svensk-norska trupperna visat.

I strid mot givna instruktioner kvarhölls således en styrka i enlighet med von Essens förslag. Han återopade, vilket regeringen godtog, att en „fullständig tillintetgörande vore bättre än den nesa, svenska namnet skulle lidit, om man kunnat säga, att vi i sista stunden och då verklig fara först var vid handen, hade lupit undan i förtid och lämnat en betydlig stads hela befolkning, den vi hittills hade skyddat, åt det rysligaste öde“. (68)

Gravsten for den svenske soldat, Nr. 67 Borgfeldt ved 1. kompagni af Kongelige Wärmlands feltbataljon. Nr. 67 Borgfeldt blev født 5. dec. 1812 og dødd 12. dec. 1849.

Författaren Th. Sandel gör klart hur danska arméförband pressades till det yttersta för att nå Flensburg sedan gränsen till Slesvig överskridits. Under dessa julidagar inträffade en värmebölja av sådan intensitet att dammet från den sönderjylländska sandjorden i det vindstilla landskapet formligen hängde kvar i luften. „Man kunde ikke lukke Munden op uden at sluge en Stövsky, og dog sang Mandskabet fra Morgen til Aften“. Vidare berättas, att general Malmborg, som höll Flensburg besatt, trots alla rykten om att upprorshären stod utanför stadens portar, icke ville uppge den förrän sent den 17. så att danska härens förtrupp kunde rycka in. Då först inskeppade svenskarna sig. „De lämnade oss inte i sticket“ men utsatte upprorshären för ett gruvligt streck. Vi tackar för att vi inte behövde börja kampen med att erövra Flensburg, vilket blivit nog så svårt. Marschen hade pågått oavbrutet i 17 timmar, varför soldaterna vid framkomsten inte var i bästa kondition, fortsätter han i sin skrift. (69)

I det svenska högkvarteret förutsågs den röra av truppörflyttningar och trängkolonner, som skulle komma att inträffa, danska förband under framryckning,

svenska under evakuering. Danska krigsledningen anvisade Ribe på jylländska västkusten som samlingsplats, vilket av den svenska ledningen avvisades som helt omöjlig. Under den krigsanspänning, som danska högkvarteret koncentrerats kring, meddelades under den nervöst inledande fasen, att danska fartyg ej heller kunde ställas till förfogande. Efter kårledningens bestämda påtryckningar utlovades att svenskarnas önskemål skulle höras. (70) Som en betydelsefull faktor i von Essens överväganden, att hålla kvar trupp i det längsta ingick den ryske översten Glasenapps erbjudande, att ställa två ryska ångfartyg till disposition för en snabbevakuering till Fyn av den kvarlämnade styrkan. Så blev det. Den värmländska bataljonen jämte ett detachement norrmän stod ännu kvar posterade utanför Flensburg. En trupp holsteinska dragoner ryckte fram mot dem, men då posterna lät förstå, att de ämnade göra motstånd om en framryckning kom till stånd, fann dragonerna för gått att iakttä en avvaktande hållning, länge nog för att danska förband hann tränga in i Flensburg. Kort därefter gick trupperna ombord och möttes med applåder och hurrarop från en tacksam mångtalig folk-

samling. Den 18. innehöll tidningen Fyns Avis följande notis: „Hit anlände ryska ångkorvetten Emelon med en dansk brigg och en skonert på släp i onsdags afton (71) medförande 1.400 man svenska och norska trupper“. Vid den tiden hade livgrenadjärerna nått sina hemorter. På grund av fartygsbrist, togs övriga förband från Fyn etappvis över de danska öarna och via Helsingör-Hälsingborg till Sverige. Jönköpings regemente, som i Landskrona nåtts av fredsslutet hade återvänt medan kronobergarna inte behövde bryta upp från sina rotar. (71)

Det slesvigska uppdraget hade nått sitt lyckliga slut och en nöjd Oskar I betygade sitt höga välbehag åt „Befäl, underbefäl och gemene man för den krigstukt, den hållning och det såväl i som utom tjänsten med glädje ådagalagda aktningssjudande uppförande hvadmed de vetat att upprätthålla Swenska Krigshärens anseende, så inom som utom Fäderneslandet och hvarom ett hedrande vittnesbörd lemnats af Kongl. Danske Krigsministerierna i skrifvelse till Högste Befälhafvaren för Swenska och Norska okkupationstrupperne“. (72)

Kyrkogård i Flensburg vittnar alltjämt om uppdraget i fredens tjänst 1849-1850.

I inledningen pekades på den unika företeelsen att en svensk-norsk styrka om 3.835 man 1849-1850 fanns stationerad i norra Slesvig då vapenstillestånd rådde mellan Danmark och Preussen jämte stater ur Tyska Förbundet. Under tiden fördes förhandlingar för åstadkommande av varaktig fred. Styrkans mandat innebar att upprätthålla lag och ordning och att ge civilbefolkningen skydd. I det dåtida språkbruket benämnes trupperna för ockupationskår. Alltsedan slutet av 1940-talet har svenska regeringar beredvilligt ställt militär personal senare också trupp med exakt samma uppgifter till F.N:s förfogande, när så begärts. Modernt språkbruk har klassat benämningen som fredsbevarande. Under årens lopp har politikerna med icke så ringa stolthet erinrat om dessa engagemang och betraktat dem som något av en svensk tradition kring internationell solidaritet. Att i denna tradition finns djupare rötter än så har, till synes, förvisats till historiens bakgård. Måhända kan förklaringen sökas i att slesvigsuppdraget i alltför ringa grad beskrivits i litteraturen. Några sidor i de deltagande regementenas historieböcker är ofta allt. Totalt var 3.835 man engagerade, den hittills största personella insats som åstadkommit under endast ett enda

uppdrag, och då av ett Sverige, som på den tiden var att betrakta som ett fattigt land. Nog borde den uppoffringen vara värd att uppmärksammas. Gravar och gravkors i Flensburg, pietetsfullt vårdade av kyrkoförvaltningen, finns alltjämt kvar, som enda vittnesbörd om detta skede i vår historia. I numera danska Åbenrå (tidigare Apenrade) och i Haderslev (tidigare Hadersleben) fanns också svenk-norsk trupp posterad. Förfrågan hos kyrkomyndigheterna där har gett till svar att några gravstenar eller andra minnesmärken inte är bevarade. I Haderslev avled och begravdes två soldater tillhörande Norra Skånska Regementet. En av dem drunknade under badning. (73)

Följer man i Flensburg Stursallé norrut, finner man utmed alléns vänstra sida Alter Friedhof, Flensburgs gamla kyrkogård. Nordöstra delen är helt upptagen av soldatgravar. Många av dem från kriget 1848-1850. En kulle - Dänen-hugel - är nästan helt betäckt med uppsamlade gravstenar över danska soldater. Nedanför finns rader av gravstenar och resta kors i gjutjärn försedda med prydliga gravyrer bl.a. angivande soldatens namn, grad, dödsdag och år, över tyska och svenska soldater och en norsk jägarsoldat. Korsen är satta i noggranna linjer och djup. På de danska och tyska soldaternas gravar och gravstenar är inristat „Fallen för Fäderneslandet“ eller „Stupad i slaget vid--“. På svenskarnas och den norske jägarens lyder texten; „avliden i“ eller „död i Flensburg“.

På Alter Friedhof har husarerna från Sandby skvadron ur Skånska Husar-

regementet nr 4 Engqvist och 53 Runqvist, (74) värmlänningarna, 27 Maggeby och 67 Borgfeldt I.kompaniet av Värmlands Regemente, vice korpralen Per Schildt I.kompaniet av 24. Linieregementet (Norra Skånska Regementet) jämte den norske jägaresoldaten Brede Olsen fått sina vilorum. Bland gravkorsen finner man också ett på dess framsida, försett med gravyren „Svenska Kongl. Första Lif. Grenadier Regementets Fältbataljon reste detta minne öfver de Grenadierer aflidit i Flensburg under Commenderingen 1849-1850“. De ur den fredsbevarande styrkan, som på Alter Friedhof fått sina gravar, dukade sannolikt under på grund av ådragna sjukdomar efter de svåra strapatser, som den svåruthärdliga vintern utsatte soldaterna för.

I tidningens utgåva av den 24. november 1849 beskriver Östgöta Correspondentens referent begravningen av en i Flensburg avliden soldat: „Jag blev i tillfälle att beskåda en ganska högtidlig sorgfest. En karl vid någon av östgöta-kompanierna, vilken dött, begrovs nämligen; Prossesionen var talrik, jag tror att hela bataljonen, befålet inräknat, deltog i den. Den dödes vapen låg på kistlocket, smyckat med friska blomsterkransar. Kistan bars av åtta man, föregångna av en pluton under gevär, anfordrad av en underofficer. Alla voro klädda i full parad. Sorgmarschen spelad av grenadjärmusiken var hänförande vacker. De djupa melankoniska tonerna rullade högtidligt över den böljande folkmassan och trängde till hjärtat. Jag har njutit av få konserter

Gravkors på kirkegården, Alter Friedhof, i Flensburg för svenske soldater, der dode i forbindelse med Armékorpsets fredsmission i Slesvig 1849 - 50.

så mycket som denna musik av denna stund“.

Numera låter man gravs ättning ske i svensk jord för i F.N:s tjänst omkomna. (75)

Den text, som är inristad på baksidan av det kors Första Livgrenadjärregementet reste över sina döda, bör kun-na som ett epitafium, omfatta alla, som avlidit antingen i civilt humanitära - eller i militärtjänstgöring utförda insatser med fredsbevarande syften.

Om vi hemma eller fjerran falla
Hvilken jord, som än vårt stoft betäcker.
I vårt rätta Hem vi samlas alla
När ur grafvens slummer Gud och väcker

Källförteckning

Otryckta källor:

Krigsarkivet: *N. Skånska Infanteriregementets arkiv rörande kommenderingen till Flensburg och Aabenraa 1849-1850*. Vol. 272-273.

Landsarkivet Lund. *Marche-Route för den Commendering af Kungl. N. Skånska Infanteriregementet hvilken den 18. aug-1849 afgår från Herrevadskloster och inträffar den 19. samma månad i Landskrona*.

O.J.Ringheims dagbok och brevsamlingn är deponerade hos Stiftelsen för Kungl Norra Skånska Regementets Officerscorps. Arkivansvarig: f.n.övl Claes-Göran Andersson Hjulhusvägen 24. 291 47 Kristianstad Tfn. 044-122173

Efter tillskyndan från överintendent Leif Törnquist, har jag fått kontakt med amtleiter Berngruber Umwelt-und Grunamt Waitzstr. 32 Flensburg. Berngruber har på karta markerat krigsgravarna på Alter Friedhof. Kartan förvaras hos Armémuseum.

Tryckta källor:

Komungen i Näder utfärdad Tågordning för kommenderingar af Landt-och Sjömilice 1791.

1842 års författningar ang. durchmarscher.

C.Grill: *Statistiskt Sammandrag Svenska Indelningsverket*.

Elfred Kumm: *Indelt soldat och rote-bonde*.

Axel Qvennerstedt: *Indelte Soldaten*.

Svenska Armén genom tiderna. Armé-bokens Förlag A.B. Malmö 1949.

Lars Eriksson: *Svenska Knektar*.

Lars Eriksson: *Svenska Frivilliga*. Militära uppdrag i utlandet under 1800-och 1900- talen.

Wilhelm Holst: *Fälttågen 1848, 1849 & 1850*.

Frederik Hammerich: *Schildringar fra den Slesvigske krig*. Utdraf af en Dagbok.

Th.Sandel: *Fortoellinger fra Krigen 1848-1850*.

Bo V:son Lundqvist: *Sverige och den Slesvig-Holsteinska frågan 1849-1850*.

Meddelande 55 Armémuseum Årsbok 1995: Werner Pursche; *Fanjunkaren och den svensk-norska ockupationen av norra Slesvig 1849-1850*. En underofficers dagboksanteckningar.

Meddelande 55 Armémuseum Årsbok 1995: Virve Polska: *Marscherande soldater och betalande bönder*. Bondeståndet och durchmarscherna 1675-1791.

Historisk Tidskrift 1926: Lars Tingsten, *Neutralitetstjänstgöringen i Slesvig år 1849-1850*. Sidor 33-45.

A.Wattrang: Tidningsartiklar i Dagsposten 2. och 3. aug. 1949 med anledning av 100-årsminnet.

Malmö Nya Allehanda 1849-1850.

Östgöta Correspondenten 1849.

Erik Dahlberg: *Skåne och regementet*.

Erik Zeeh: *Kungl Värmlands Regementes Historia*.

Torsten Melcher: *Värmlands Regemente 350 år*.

Första Livgrenadjärregementets historia IV.

Torsten Winberg: *Södra Skåningarna 1811-1949*.

Kungl. Wendes artilleriregementes historia 1794-1994.

Kronprinsens Husarregementes Historia utgåva 1937

Skånska Kavalleriregementet 1658-1928

NOTER

47) Dagsposten 3. aug. 1949.

48) Bo V:son Lundqvist. Sid 144 och följande

49) Krigsarkivet: Vol. 272-273.

50) O. J. Ringheims dagbok jan. 1850.

51) Dagsposten 3. aug. 1949.

52) O. J. Ringheims dagbok jan. 1850.

53) Bo V:son Lundqvist. Sid 235.

54) Östgöta Correspondenten 13/10 1849. Erik Dahlberg: Skåne och regementet sid 269. Också Ringheim noterar i dagboken olika former av trakasserier.

55) O. J. Ringheims dagbok 6. april 1850.

56) O. J. Ringheims dagbok maj 1850.

57) O. J. Ringheims dagbok maj 1850.

58) Krigsarkivet: Vol. 272-273.

59) Erik Dahlberg: Skåne och regemen-tet. Sid 271.

60) Kungl. Wendes artilleriregementets historia 1794-1994. Sid. 153-156.

61) Östgöta Correspondenten 8. dec. 1849.

62) Meddelande Armémuseum 55. Årsbok 1995. Sid 129.

63) Bo V:son Lundqvist: Sid 164.

64) Kungl. Wendes artilleriregementets historia 1794-1994. Sid 156. Torsten Vinberg: Södra Skåningarna 1811-1949. Sid 152. Krigsarkivet: Vol. 272-273. Historisk Tidskrift 1926. Sid 39.

65) Bo V:son Lundqvist: Sid 360-363.

66) Historisk Tidskrift 1926 Sid 40.

67) W. Holst Fälttågen 1848, 1849 & 1850. Sid 34. Enligt Bo V:son Lundqvist var Hahn synnerligen ovillig att följa bestyrelse kommissionens direktiv. Se bl.a. sid 70-71.

68) Bo V:son Lundqvist. Sid 348-350.

69) Th.Sandel: Fortoellinger fra Krigen 1848-1850. Sid 168-169.

70) Dagsposten 3. aug. 1949.

71) Bo V:son Lundqvist. Sid 348-349 Kungl. Wendes artilleriregementets historia 1794-1994. Sid. 156-157. Historisk Tidskrift 1926 sid 40. T. Vinberg: Södra Skåningarna 1811- 1949. Dessa evakuerades över Aerö färjläge samma väg som Norra Skåningarna tagit, när dessa av löstes. Sid 152.

72) Historisk Tidskrift 1926. Sid 40. Ingår också som bilaga till Ringheims dagbok.

73) Krigsarkivet: Vol. 272-273.

74) Generalmönstringsrulla över Skånska Husarregementet 1848.

75) Lars Eriksson: Svenska Frivilliga. Militära uppdrag i utlandet under 1800-och 1900-talen. Sid 245.

Husk at betale kontingent !

Dansk krigssejler i engelsk tjeneste

af Aksel Willumsen

Henrik Bødker Knudsen blev født i Frederikshavn 1920, og startede sin lange maritime karriere samme sted efter konfirmationen. Det var ombord på en fiskeskutter, som fiskede på England - et hårdt og koldt arbejde. Henrik Bødker kiggede tit langt efter de store skibe, og efter fire år tog han den beslutning, at nu måtte det være nok med store gummistøvler og olietøj. Året var 1938, og Europa var i fuld gang med at opruste til den krig, som alle frygtede måtte komme.

Den første hyre på et "rigtigt" skib blev lidt af en skuffelse, det var en ombygget hollandsk sildelogger, der sejlede gammelt jern fra Polen til smelteovnene i Tyskland. Derefter fik han endelig hyre på et stort skib m.s. "Sally Mærsk" på langfart til Nord- og Sydamerika plus Australien. Efter en kort "ferie" i et australsk fængsel for illegal indvandring fik Henrik Bødker hyre på den norske olietanker "Vardås", som sejlede på oliepladserne i Indonesien.

1939

Anden verdenskrig havde nu været i gang i et halvt års tid, hvilket Henrik Bødker og hans kammerater ikke mærkede meget til, undtaget ved synet af opbragte tyske skibe. Men et vendepunkt i Henrik Bødkers sømands karriere kom, da han og besætningen på hans nye skib m.s. "Uranienborg" over skibradioen fik meddelelse om, at Danmark var blevet besat af tyskerne, og at de straks skulle søge til neutral havn, hvilket for deres tilfælde var en havn i det daværende italienske Somaliland.

Skipper valgte efter et kort ophold at sejle skibet til Aden i Yemen, som på det tidspunkt husede en stor engelsk militærbase. "Uranienborg" blev efter kutyme opbragt som engelsk prise, og besætningen skulle nu tage stilling til deres videre skæbne. Det var for de flestes vedkommende et let valg, de meldte sig under engelsk kommando, trods de skræppe engelske betingelser.

"Uranienborg" blev nu under eskorte sejlet til Mombassa i Kenya for officielt at blive overdraget til englænderne, og samtidig blev den resterende besætning opgraderet for at udfylde de tomme huller. I Henrik Bødkers tilfælde blev det til matros. Turen for "Uranienborg" gik nu til Freetown i Sierra Leone på Afrikas østkyst, hvor de ventede, til der var samlet

skibe nok til en konvoj - "bound for England".

1940

Det var nu et år siden, at Henrik Bødker sidst var i England, og det syn, der mødte ham i Portsmouth i sensommeren 1940, var et helt andet end året før. Her lå re-

ældre fragtskib m.s. "Leise Mærsk", som lå på en konvojopsamlingsplads i Greenock på Firth of Clyde. "Leise Mærsk" havde på det tidspunkt været over "dammen" et par gange. Efter et par dage på reden var der skibe nok til en vestgående konvoj. Eskorten var meget mangelfuld, faren taget i betragtning, men på det

Portrætfoto af Henrik Bødker som andenstyrmand.

sterne af skibe og materiel fra den storstilede redningsoperation af ekspeditionsstyrkerne i Dunkirk.

Mens de lå på reden og ventede, blev havnen udsat for et tysk luftangreb, og englænderne, der ikke turde lade "Uranienborg" ligge med sin kostbare last, sendte i stedet skibet til Belfast for montering af krigsudstyr. Herfra gik turen til bestemmelsesstedet London for endelig losning.

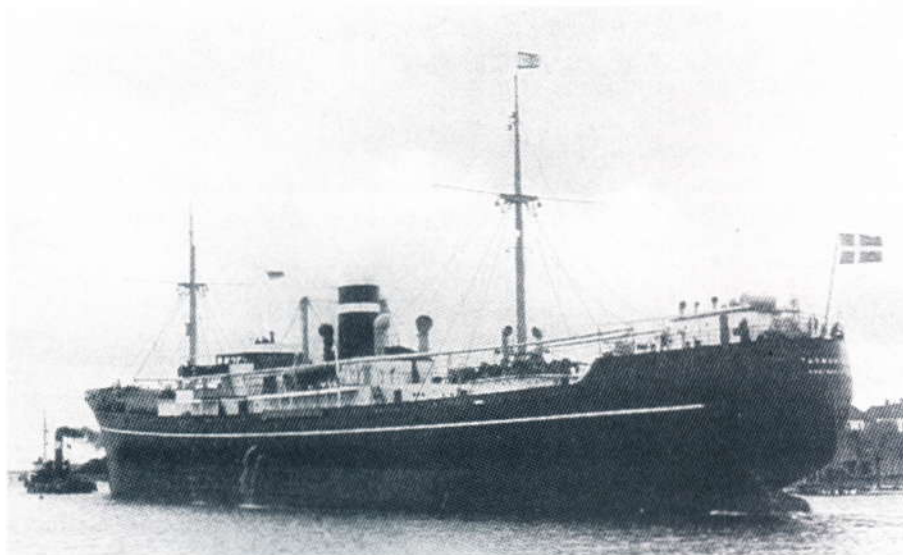
Efter en velfortjent ferie påmønstrede Henrik Bødker så i november 1940 det

tidspunkt af krigen var der stor mangel på eskortefartøjer, så alt hvad de fik, var en armeret trawler. Denne fulgte dem til konvojen var fri af landet - derefter var de overladt til sig selv.

Konvojer blev opdelt i to slags: ældre skibe, som sejlede langsomt og nyere skibe, der gik hurtigere. Den tredje slags skibe, de meget hurtige, sejlede alene (krydstogtskibe).

Konvojen kom sikkert og uden uheld til byen Three Rivers i Canada for hurtigt at laste hvedemel, og så ud til et nyt op-

M.s. "Tasmania", som Henrik Bødker blev minesprængt med.

samlingssted. Også her gik det mod England uden eskorte. Turen forløb som den skulle, men da de var i nærheden af Irland den 23 november, klokken 4 om morgenen, blev "Leise Mærsk" gennemrystet af en kæmpe eksplosion fra en torpedo, der rammer forskibs. Henrik Bødker, som lige havde lagt sig i sin køje, skynder sig op på dæk. Hans redningsbåd er delvis ødelagt af eksplosionen, så nu er det med hurtig at komme ud over siden og væk fra skibet for at undgå nedslugning. Rystende af kulde redder Henrik Bødker sig op på bunden af en anden redningsbåd sammen med en maskinist. De beslutter sig for at svømme mod et nødlis, der kommer fra en redningsflåde, som er fyldt med de andre overlevende danske søfolk fra "Leise Mærsk". Op af dagen bliver de observeret af en hollandsk slæbebåd, som bringer de forkomne skibbrudne ind til den skotske by Cambeltown.

1941

Turen gik nu til Newcastle, hvor de fleste danske sømænd havde deres base. Her ventede Henrik Bødker på at få erstatning for sine ejendele, som gik ned med "Leise Mærsk". I januar 1941 fik Henrik Bødker så hyre på det nyere skib, m.s. "Tasmania", som lå i Hull og ventede på, at de var skibe nok til en konvoj, som skulle den lange vej til Indien. Den 23 januar var der afgang, og "Tasmania" skulle danne bagtrop. Dagen efter, da de var ud for Aberdeen, løb "Tasmania" tidligt om morgenen på en hornmine. Den laver et stort hul lige over vandlinjen, så skibet kun lige kan holde sig flydende. De kan dog ved egen kraft "humpe" sig ind til floden Tees. Her får de hjælp af to slæbebåde, som bugserer dem ind til Middlesbrough, hvor de kommer i dok. Reparationen af "Tasmania"

skulle vise at vare i 5 måneder, hvilket passede Henrik Bødker godt, da hans nerver efterhånden var noget tyndslidte.

Tilbage i Hull blev "Tasmania" nu monteret med kanon, maskingeværer og dybdevandsbomber, og lasten skulle denne gang bestå af krigsmateriel beregnet for ørkenkrigen i Mellemøsten. Den 28 juli afsejlede de i en konvoj med kurs mod Alexandria, som de efter en lang og problemfri sejlads syd om Afrika nåede den 16 oktober 1941.

1942

For et stykke tid kom "Tasmania" væk fra krigsskuepladsen, idet de fra Port Said skulle laste salt til Calcutta, som de nåede til den 3. januar 1942. Uden eskorte. Returlasten til England bestod af en kostbar ladning rågummi og te. De ankom uden problemer til Freetown, og ventede her på konvoj tilbage til England, hvor de ankom efter et togt på 9 måneder.

Efter en kort ferie vendte Henrik Bødker tilbage til "Tasmania", som skulle vise sig at have Calcutta som destination via Suez, endnu engang. Den 23. april afsejlede de fra Glasgow med en hurtigtgående konvoj til ækvator, for derfra at sejle alene til Kapstaden. I Mozambiquestrædet modtog "Tasmania" flere nødsignaler fra skibe, der var i vanskeligheder som følge af den øgede fjendtlige aktivitet i området. På vej mod positionen observerer de en redningsflåde med 3 mand, som de samler op. Det viser sig at være to danske søfolk og en amerikansk fra det danske skib m.s. "Niels Mærsk", som sejlede under amerikansk flag.

For at få bugt med kedsomheden på det lange togt, sørgede den danske kaptajn Røder for, at de, som var interesserede, kunne deltage i en interimistisk na-

vigationsskole ombord, hvilket Henrik Bødker og flere straks sagde ja til. Så dagene gik med megen undervisning, idet planen var, at de skulle fortsætte på navigationsskole, når de kom tilbage til Newcastle.

I Calcutta, som var delvis blokeret af japanerne fra søsiden, gik det hurtigt med at losse og laste, da kun få skibe var sluppet igennem blokaden. På samme tid var der i Calcutta store uroligheder i gang, som truede med at udvikle sig til egentlig revolte, da Indiens åndelige leder Gandi afteften forinden var blevet arresteret af englænderne. "Tasmania" kom dog hurtigt af sted, ad den kendte vej til Freetown, hvor de ankom den 22. september 1942.

Tyskerne var nu særdeles aktive på Afrikas vestkyst, og det skulle også vise sig at blive en barsk tur. Allerede dagen efter afsejling fra Freetown blev det første skib i konvoj S.L. 125 torpederet - det var det danske skib m.s. "Anglo Mærsk". Og dagen efter blev to mere ramt af torpedoer. Den 30. oktober var den gal igen. Først blev et fransk passagerskib ramt af en torpedo og kort efter også "Tasmania". De blev denne gang heldigvis hurtigt samlet op af vandet, og det nu overfyldte redningsskib var nødt til at sejle ind til den neutrale ø Madeira og landsætte de mange skibbrudne.

Ud af 44 skibe i konvoj S.L. 125. blev de tretten sænket af tyskerne.

På Madeira tilbragte de skibbrudne besætninger 2 uger i luksus væk fra krigens stress. I de samme dage gjorde de allierede landgang i nordafrika, så nu følte alle, at krigslykken endelig var ved at vende efter 3 nedslående krigsår.

1943

Fra Madeira blev besætningerne via Lisabon transporteret til Gibraltar, hvor Henrik Bødker og hans kammerater i ventetiden fik et lynkursus af engelske signalgaster i brug af diverse signalapparater, før en overførsel til Cassablanca fandt sted. Her skulle de overtage endnu et dansk skib s.s. "Cyril", som amerikanerne havde gjort sejlklart. Henrik Bødker blev midlertidigt forfremmet til trediestyrmand, på trods af den manglende styrmandseksamen. Kort tid efter blev andenstyrmand syg af tuberkulose, hvilket betød endnu et avancement, denne gang til andenstyrmand, hvilket havde været utænkeligt i fredstid.

Tilbage i Newcastle indskrev Henrik Bødker sig på navigationsskole, og han bestod uden problemer styrmandseksamen. I sommeren 1943 fik han sin første hyre som trediestyrmand på dampskibet "Storaa", der skulle på en risikabel konvoj-

sejlads fra London via den engelske kanal til Cardiff med krigmateriel. Det smalleste sted i den engelske kanal ved Dover, skulle de passere om natten for ikke at blive set af tyskerne. Men ved Dungeness fyr bliver de observeret af nogle hurtiggående tyske E-både, som går til angreb. Efter en kraftig engelsk beskydning forsvinder de igen, for kort tid efter at dukke op og af-fyre deres torpedoer mod konvojen. "Storaa" bliver ramt og brækker midt over.

Henrik Bødker er på det tidspunkt nede i sin kahyt, og kan ikke komme fri af skibet. Han bliver suget med ned, men formår dog at kæmpe sig op til overfladen, og bliver efter et kort ophold i vandet samlet op af en engelsk båd. Denne sætter ham og de få overlevende i land i den nærmeste havn.

Tilbage i Newcastle blev Henrik Bødker, som eneste overlevende dæksofficer, bedt om at møde i Whitehall, London, for at aflægge rapport om forliset til "Casulty Branch of the Admiralty".

Invasjonen 1944

Den forestående invasion i Normandiet, "Operation Overlord", som havde været det store samtaleemne i månedsvis, var tæt på sin iværksættelse, og handelsflåden blev bedt om at stille med frivillige deltagere. Henrik Bødker meldte sig - nok mest af nysgerrighed - og blev tildelt m.s. "Gudrun Mærsk" som trediestyrmand til forhøjet hyre og ekstra rationer. Man regnede med, at ca. 500 danske søfolk havde meldt sig som frivillige til "Operation Overlord".

Overalt i havnene kunne der spores betydelig aktivitet, og der var militære forlægninger over store dele af England. Da tropper og materiel så begyndte at bevæge sig sydover, var alle klar over, at invasionen af kontinentet var nært forestående.

Da Henrik Bødker den 4. maj 1944 påmønstrede "Gudrun Mærsk", var hun ombygget til at kunne medtage 3.500 tons benzin i de såkaldte jerrycans, og mellem-dækket var reserveret til tropper, hvilket dog ikke blev aktuelt. Den forseglede kuvert gav "Gudrun Mærsk" ordre til at anløbe en interimistisk havn på "Omaha Beach", som var anlagt samtidig med den første angrebsbølger. 24 timer efter invasionsstart lå de i den nye "havn" og losede jerrycans over i amfibiebåde, som hurtigt sejlede dem ind til stranden. De første 2 dage var der tyske luftangreb i området, men siden ophørte de totalt. Fronten kunne dog stadig høres og om natten ses.

"Gudrun Mærsk" nåede adskillige ture. Først med benzin og proviant, men

M.s. "Gudrun Mærsk", der var det skib, som Henrik Bødker deltog i invasionen med.

efterhånden som de allierede kæmpede sig længere ind i landet, blev det med brobygningmateriel, som der nu var stort behov for.

Efter gennembruddet til de store havne på kanalkysten var kampen for alvor vendt. De frygtede tyske u-både var på retræte, hvilket for Henrik Bødker og besætningerne i handelsflåden betød, at de kunne sove lidt roligere.

Efter de spændende dage med "Operation Overlord" påmønstrede Henrik Bødker det noget mindre skib m.s. "Lilleaa" som andenstyrmænd. "Lilleaa" sejlede med kul fra nordengland til de befrieede havne langs kanalkysten. Kort før jul fik de besked om hurtigt at medtage en last miner til Ostende i Belgien, det var til de sidste krampetrækninger af den store tyske modoffensiv i Ardennerne.

1945

Henrik Bødker blev på "Lilleaa" resten af krigen, og kort efter befrielsen af Danmark fik de i Grimsby en last kul, som skulle til Køge via Kielerkanalen. Det var første gang i seks år, at Henrik Bødker betrødte dansk jord efter en meget "lang rejse".

Som en blandt ca. 6.500 danske søfolk var Henrik Bødker i høj grad med til at vende billedet af et land, som ikke tilstrækkeligt

nok gjorde en indsats i kampen mod tyskerne.

Efterskrift

Henrik Bødker tog i 1947 skippereksamen, og blev i 1950 ejer og fører af m.s. "Jylland". I 1969 solgte han skibet og var derefter ansat som skibsfører i Kosan-gasrederiet til sin pensionering i 1981.

Lidt fakta

Den 9. april 1940 befandt 2/3 af handelsflåden (ca. 240 skibe og 6.500 mand) sig uden for de danske farvande. Disse søfolk var den største danske gruppe, der deltog i anden verdenskrig. Omkring 1.500 danske søfolk mistede livet - fortrinsvis i konvojsejlladserne og under engelsk flag.

Litteraturliste

Krigsrejser udgivet af Frihedsmuseets venner.

Iøvrigt tak for oplysninger til sømand Niels Hansen og til Frihedsmuseet.

Henrik Bødkers søfartsbog i krigsårene.

Hvad blev der af ham?

af Lars Lindeberg

Hvad blev der egentlig af den lille hornblæser?

Her i slutningen af 150-årene for Treårskrigen har man vel lov at give fantasien frit løb.

Men først et resumé:

Hornblæserens digterfar, H. P. Holst, begynder sin fortælling om 13-årige Jens Peter, i martsdagene 1848. Jens Peter melder sig som frivillig hornblæser ved det københavnske jægerkorps og deltager i slaget ved Bov 9. april 1848.

Efter slaget møder drengen i Flensborg bulderbassen, "den gamle løjtnant", som tager sig af drengen og efterhånden bliver som en far for ham, især efter at Jens Peters rigtige far er faldet i kamp ombord på hjuldam-peren "Hekla".

Under indkvarteringen i Slesvig får Jens Peter betroet et afskedsbrev af en såret oprører, der ligger på sit dødsleje, og da drengen kort efter selv bliver såret og taget til fange under slaget ved Slesvig 23. april 1848, får han mulighed for at aflevere brevet til oprørernes familie i Rendsborg.

Selv om han bliver betaget af Emmy, husets søde, unge datter, flygter han fra sit fangenskab, så han kan genforenes med soldaterkammeraterne i jægerkorpset.

Og under den store tropperevy på Leerbæk Mark d. 18. september 1848 roser kong Frederik hornblæseren for hans mod og lover ham en uddannelse.

Digtet slutter med soldaternes indtog i København i slutningen af september 1849 efter Fredericia-sejren 6. juli samme år.

Levende model?

Da digtet udkom efteråret 1849, troede mange, at forfatteren havde brugt levende

model - den lille hornblæser var blevet krigens populære maskot. Men nej. Holst henviste til digtets indledningsstrofe, der lyder:

*"I Rensdyrsgaden nummer - ja,
det husker jeg ej længer.*

Der er rigtignok en Elsdyrsgade i Nyboder, men rensdyret indgår ikke i kvartets gadenavne, så digtet om den lille hornblæser er fiktion fra først til sidst.

Derfor kan vi vel også tillade os at digte videre.

Det ligger i de kort, som Holst spiller ud i digtet, at "den gamle løjtnant" og Jens

Peters mor finder hinanden. De flytter altså sammen i de lavloftede stuer i Nyboder.

På samme måde mere end antydes det, at det er kærlighed ved første blik, da hornblæseren ser Emmy i Rendsborg - ved afskeden siger Emmy det rent ud:

*"Vi ses igen, det ved jeg vist,
husk på, at jeg Dem venter!"*

Og senere:

*"Han tænker på den lille, som
har sagt, at hun ham venter."*

Så vi går ud fra, at de får hinanden - og en redefuld små hornblæser!

Den ene mulighed

Men hvad sker der videre?

Det mest sandsynlige er vel, at Jens Peter atter melder sig som frivillig, da det trækker op til krig i 1863.

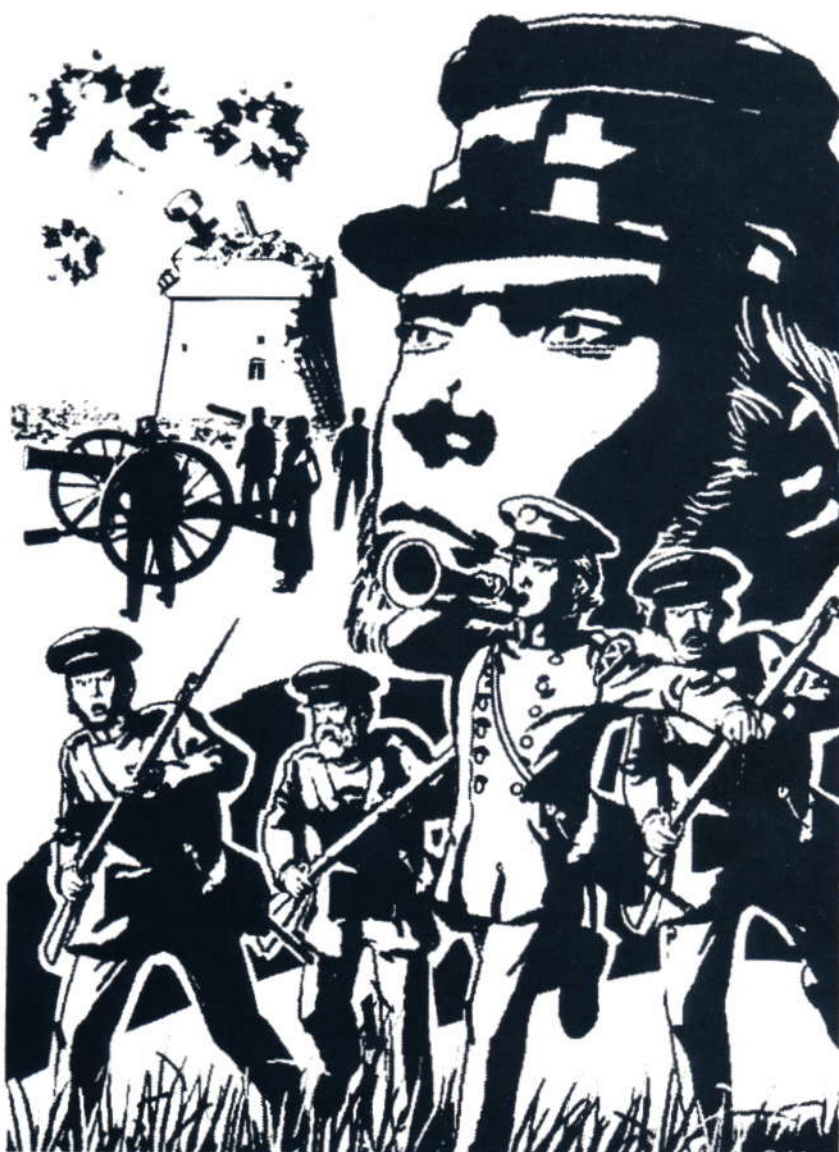
Som digterisk søn af den glødende national-liberale og ejderdanske H. P. Holst vil den nu 28-årige Jens Peter ikke være i tvivl.

Og under forsvaret af Dybbøl vil han sandsynligvis mindes, hvordan han og hans kammerater i sin tid kun havde en vittigheder til overs for kuglerne, da de var i ilden for første gang:

*"Det regner jo! Hvor
er det slemmt,
vi glemte paraplyen!"*

I Dybbølstillingen kan skanserne ikke skærme soldaterne mod de hvæsende granater fra de riflede preussiske kanoner på Broagerland.

Også stemningen er skiftet fra "skøn begejstrings tid" i 1848 til ødelæggende sårfeber i 1864.

Hornblæseren 48 og 64. Tegning af Thomas Hauge

Der er en skræmmende militærteknisk udvikling til forskel på de to krige.

Under stormen på Dybbølstillingen 18. april falder Jens Peter på det, nogle kalder ærens mark.

Den anden mulighed.

Men der er også en anden mulighed for Jens Peters fremtid, og i denne søde juletid er den måske at foretrække. Den er i hvert fald mere munter end den første.

Jens Peter har – som det fremgår af digtet – beholdt sit horn, som hænger på en krog på væggen hjemme i Nyboder.

Vi ved også, at han allerede som "lille purk" var så flink på hornet, at han lærte de andre drenge teknikken

Så mon ikke Jens Peter ender som musiker?

I Toldbodvej 4 har brændevinsbrænder Andreas Høeberg et udsænkingslokale, hvor Holmens faste stok fra det nærliggende Nyboder kommer, når søfolkene tidligt hver morgen begiver sig ned til Toldboden.

Her i "kirken", som kunderne kalder butikken, står "pastoren" bag den brede, hvidskurede disk og skænker mælketoddy, varm mælk med snaps, og fylder søfolkernes lommelærker med den gode høbergske kornbrændevin.

Jens Peter kigger vel også forbi, må man antage.

H. C. Lumbye som lille hornblæser i Fyenske Regiment Lette Dragoner i Odense. Tegning af Thomas Hauge.

1858 flytter H. C. Lumbye og hans familie ind på førstesalen i huset – næppe uden sammenhæng med, at vært Høebergs unge søn, Peter, netop har giftet sig med komponistens yngste datter, Amalie.

Toldbodvej har siden fået navneforandring til Esplanaden, men i huset nr. 4 er der stadig et værtshus, hvor man fortæller, at det var her, Lumbye komponerede sin kendte champagnegalop.

WANTED

Ved nedtagning af en montre på Tøjhuset med bla. udstillede figurer fra julekonkurrencen, var det desværre ukendt, hvem ejermændene til forskellige krigsspilsfigurer og terrængenstande var, hvorfor man ikke har kunnet levere direkte tilbage. Hvor er figurerne?

Det drejer sig om:

1. "Marskal Davout med stab 1813". Består af 1 siddende og vistnok 3 stående franske figurer og en dansk husar, alle samlet omkring et bord med kort.
2. Et regimentsorkester med tamburmajør og fem musikere.
3. Marketenderske med æsel og en kammertjener med glas på en bakke (alle figurer er konverterede minifigs).
4. "Fynske lette Dragon regiment i angreb 1813". 7 dragoner, en trompeter og en officer, alle beredne og med røde, flyvende kapper - lavet af miliput.

Alle figurer er konverterede 25 mm Minifigs, medens hestene er fra Wargames Foundry. De tre første numre vandt 1. og det sidste nummer 2. præmien i gruppen Krigsspilsfigurer ved julekonkurrencen 1996

Oplysninger om figurerne bedes venligst givet til Aksel Willumsen (3254 0177), der, som Selskabets ansvarlige for fremtidige udstillede figurer, så sørger for, at tingene når frem til de rette ejermænd.

Juleaften på forpost

Et juleeventyr af Jens Kristian Boll

Juleforberedelser

Regnen trommede hårdt mod ruderne i det kongelige preussiske militærhovedkvarter i Berlin. General von Prittwitz så strengt på de tre hemmelige agenter, der stod foran ham: *"D'herrers indsats har ikke været imponerende, men jeg skal være nådig og give Dem en mulighed for at gøre det godt. Agenter, der tager sig deres hverv med større alvor end Dem, har meldt, at de to ballademagere, Karl Marx og Friedrich Engels, har fundet det for godt at ryste Frankfurts støv af deres lappede støvler og skjuler sig i oprørsreden i Kiel. I skal drage derhen, udgive jer for revolutionære og ombringe dem ved den først mulige lejlighed. Dersom det er muligt, skal I søge at slippe levende bort og vende tilbage hertil, men husk, at det vigtigste er, at de to ballademagere bliver gjort tavse for altid."*

D'herrer Klopstock, Ropfstock og Dockstopf bukkede dybt, mens de baglæns gik ud af lokalet. Generalen vendte sig til sin gæst: *"Nå von Bismarck, nu da jeg har sørget for at skaffe os såvel de to skadedyr som disse tre fjolser fra halsen, har vi så sandelig fortjent en god og velsignet jul."* Gæsten svarede: *"Lad os håbe de tre fumlehoveder får held med missionen, for bliver de ikke standset, tror jeg, at Marx og Engels kunne forandre verden."* *"Åh snak, De ser for sort på tingene. Prøv bare et glas af min julepunch, den skal nok få Dem i julehumør."*

Mens julehyggen sænker sig

D'herrer Klopstock, Ropfstock og Dockfstock var glade over, at den sande revolutionære åbenbart gik tæt indhyllet i en lang kappe¹, for nu kunne de både færdes uset og være i ly for den regn, der ihærdigt væltede ned lykkeligt uvidende om, at kun et godt snefald passede sig for den tilstundende jul. De skiftedes til at stå vagt over for Zum goldener Hirsch for at lære de to misdæderes vaner at kende. Men man har ikke været på flugt for myndighederne så længe som Marx og Engels uden at fatte mistanke til tæt tilknappede mænd, der bliver stående på samme plet i flere stive klokketimer. Marx bemærkede til Engels: *"Disse politispioner er dog forudsigelige til det kedsommelige, men for vor sikkerhed må vi hellere skifte opholdssted."* Engels svarede: *"Tager vi tilbage til Hamburg eller Altona, løber vi lige i fælden, og i Lübeck er den irriterende råds-*

herre Buddenbrook stadig vred på os. Vi kunne da ikke vide, at det gamle fjols ville himle, da vi fik den dreng til at sætte liv i sagerne med en ganske lille broster². Lad os hellere drage derhen, hvor ingen venter os. Vi er jo journalister, så nu bliver vi krigskorrespondenter og tager op til fronten."

Som sagt så gjort. Marx og Engels skyndte sig ud af bagdøren og begav sig til minister Olshausen³ for at få de fornødne papirer til at kunne begive sig til fronten. De var heldige og traf ministeren hjemme og i julehumør. Han var ved at dekorere fire små juletræer med hver sin flagkæde af slesvig-holstenske flag. Han gav dem beredvilligt de fornødne skrivelser: *"Nå, så d'herrer vil til fronten. De er heldige, De kan slå følge med en engelsk korrespondent, selveste William Howard Russell⁴ er kommet for at dække vor befrielseskrig. Så nu har alverden fået øjnene op for vor retfærdige sag."* Marx og Engels takkede Olshausen, og meddelte ham beredvilligt, at de havde set tre danske agenter, der sikkert ville påstå at bære de gode tyske navne Klopstock, Rockfstock og Dockfstock luske rundt uden for Zum goldener Hirsch. Olshausen ønskede Marx og Engels god rejse, og sendte derefter en patrulje ud for at skyde eller nedstøde de tre spioner, hvorefter han fortsatte med sine juleforberedelser og mumlede *"Det er dog rart, sådan alle er kommet i julehumør"*.

JULETONER OVER ÅEN

Julehumør var der derimod ikke meget at finde af ved den danske hærs forpost, hvor vedetterne af 1. kompagni forsøgte at glemme regnen og nidstirre de hannoveranske poster på den anden side af åen. Da stormagterne havde befalet våbenhvile, måtte man ikke engang få afløb for sin virkelyst ved at afbryde broer, men skulle pligtskyldigt bevogte dem og formene enhver adgang. Og som den gode landsoldat, Jens Daglykke⁵, bemærkede til sine venner Stærke Sejer og Peter, kompagniets yngste hornblæser: *"Hvad nytte er en bro til, hvis ingen må gå på den?"*

Jens Daglykke så mistrøstigt ud over landskabet og rystede på hovedet *"Det kan godt være, sekondløjtnanten hedder Hock⁶, men han burde hedde Pjok. Her kunne vi alle have siddet lunt og rart i hovedlejren. Men han skulle også snakke så meget om, at fjenden sikkert ville prøve*

nogle anslag, at "sømmet⁷" sender os alle ud på forpost. Spørger du om min mening, gjorde han det bare for at få fred for Pjokket."

Peter gik ned mod åen. Selv om han ikke havde vagt, havde han ikke lyst til at gå op til den gård, forposten brugte som kvarter. Det var svært at holde humøret oppe, når julen nærmede sig, og tankerne gik på vandring til hjemmet i Sorø. Til far og mor og de små og til den rare om end noget enfoldige pastor⁸, som vist bedre kunne lide at digte end at være embedsmand. Heldigvis havde Peter lidt hugget kandis at forsøge tilværelsen med, og der var mere ovre i bivuaikken. Han havde fundet en stor pose kandis, da delingen kom forbi nogle forladte proviantvogne, de havde fået ordre til at destruere. Nogle ville vel sige, at man ikke måtte tage, hvad der var andres, men Stærke Sejer havde lært ham, at når ting var forladte, måtte soldaten tage, hvad han behøvede. Blev tingene stående, gik de bare til grunde. Og Peter vidste allenfald, at han behøvede kandis.

Da hørte han nogle hornsignaler fra den anden side af åen. Var det signaler, måtte han straks melde det. Men det lød ikke som signaler, snarere som om en eller anden forsøgte at spille en melodi på signalhorn. Den, der spillede, var åbenbart ved at øve sig, for der var lange pauser, og det samme stykke blev spillet om og om igen. Det lød spændende. Peter kunne godt lide at spille, så han lyttede, og i en pause prøvede han at blæse det samme stykke. Det lykkedes næsten, så blev det samme stykke blæst igen fra den anden side. Peter prøvede igen. Det lykkedes bedre.

Peter gik nærmere ned mod åen. Om han kunne få øje på sin medspiller? Det lod til, at han havde fået samme ide. Det var en dreng på Peters egen alder i hannoveransk hornblæseruniform. Peter priste sig lykkelig for, at han kunne en del tyske brokker, for han havde altid lyttet omhyggeligt efter, når bedstefar derhjemme fortalte om sine år på valsen. Han gik frem og sagde på noget, han håbede var tysk: *"Hej, jeg hedder Peter? Hvem er du?"* Drengen svarede tydeligt forbløffet over Peters sprogekundskaber: *"Johannes Kempt, hornblæser ved 2. Kompagni, men alle kalder mig Hanno. Du er god til at blæse på horn."*

Det var tydeligt, at Hanno ikke helt vidste, om han skulle blive stående eller løbe væk, så Peter besluttede at tage det

første skridt for at få gang i samtalen: "Vil du have noget kandis, jeg har nok af det?" Han vikledede et par klumper kandis ind i noget af indpakningspapiret og kastede det over til Hanno, der straks greb det. Drengene faldt hurtigt i snak. Hanno fortalte, at hans fætter var Hauptmann for den hannoveranske afdeling, og derfor hed von Kempt. Peter og Hanno blev enige om at øve musikstykket sammen, og spillede, mens de stod på hver sin side af åen, indtil det var ved at blive mørkt, og de måtte tilbage til hver sin bivuak.

Da Peter gik tilbage, mødte han premierløjtnant Jensen. "Nå, du fik nok øvet dig i at blæse horn? Men det er også en dygtig hornblæser, hannoveranerne har." Peter fremstammede en undskyldning, men Jensen smilede: "Jeg har stået og lyttet den sidste halve time. Selv i krigstid bør der være plads for kunsten, og det var en god melodi, I spillede."

Varm kaffe og koldt kildevand

En strid og kold regn gjorde sit til at gøre vagten ved broen mere modbydelig end strengt nødvendigt for Jens Daglørke, Lange Sejer, den svenske frivillige, der kaldte sig Gluntan⁹, men nu hævdede, at hans stemme var for kold til at frembringe selv den mindste lystige vise, og Peter, der tænkte, at han kun var blevet anbragt der, fordi Hock var sur på ham. Ingen af dem nænnede at minde hinanden om, at det var lillejuleaften.

På deres side af broen havde hannoveranerne flettet en læskærm, og var efter duften at dømme i gang med at koge en stor portion kaffe. Vore venner skuttede sig i det sorteste humør, da deres tro på juleengle steg: Hanno kom ud på broen med en stor kande kaffe: "Min fætter Hauptmann von Kempt lader hilse, om I vil have en kande med? Det er trods alt Lillejuleaften." Man takkede, nikkede over mod hannoveranerne og lod sig den gode kaffe vederfares retfærdighed. Stærke Sejer sukkede: "Det bliver aldrig bedre end nu"; da styrtede sekondløjtnant Hock ind som trolden af æsken, brølede olmt, at han ville lade vore venner melde og behørigt sætte i strengeste strafferode og krumslutte for fraternisering med fjenden. Og hvad værre var, greb han straks Hanno i kraven og begyndte at slæbe ham mod de danske linjer med kaffekande og det hele, mens han råbte, at drengen skulle prise sig lykkelig, om han kunne anses for almindelig krigsfange og ikke skulle behandles som spejder eller spion! Fra de hannoveranske poster lød vrede råb, og de gik frem. Hock råbte til sine poster: "Gå tappert på og dæk min retræte, mens

jeg underbringer fangen til skarpt forhør." Peter fattede, at skulle en katastrofe undgås, måtte han handle hurtigt. Så han lod som om, han misforstod Hocks ord om at gå tappert på og løb frem mod hannoveranerne og stødte ind i Hauptmann Kempt, der straks fattede muligheden, greb ham og løftede ham leende i vejret og råbte til Hock: "Nu har vi også en fange. Skal vi ikke skride til øjeblikkelig udveksling?"

Hock vendte sig, greb broens rækværk for at sige nogle djærve ord, men rækværket var skørt, så både han og Hanno havnede i åens vand, hvor man i hvert fald ej løb risikoen for at skolde sig. Kempt udstødte et brøl, satte forsigtigt Peter ned og sprang for blot at opdage, at Peter sprang efter. Vandet var ganske rigtigt iskoldt, men det var kun Hock, som behøvede hjælp. Peter og Hanno trak ham ind på land, mens von Kempt følte sig overflødig, og ikke var fri for at mene, at hans mænd morede sig. Han måtte også selv le, selv da han råbte til sin gefreiter Carl Spitzweg¹⁰ "De understår dem i at tegne mig i denne situation!" "Ach, strenge hr. officer, kunstens krav har altid forret." Dernæst råbte von Kempt til de danske vagtposter: "Giv Deres kommanderende officer besked om, at jeg bringer alle de forkomne til vor bivuak, så de kan komme til hæfterne. Jeg giver mit æresord på, at han kan besøge dem og bringe dem tilbage, når de er tjenlige dertil." Jens Daglykke, Stærke Sejer og Gluntan så på hinanden. Gluntan smilede filosofisk: "I det mindste nåede Hanno at sætte kaffekanden. Der er stadig tre kopper, lad os drikke dem først." Det gjorde de så.

I fjendens vold

Hock vågnede op og ønskede straks, han var besvimet igen. Han var i fjendens kvarter, en større proprietærgård, og omgivet af mænd, der tydeligt ikke så ud, som om de bifaldt hans handlekraftige optræden. Derimod lod Peter til at blive behandlet med større velvilje, som han sad indhyllet i tæpper ved siden af Hanno ligeledes indhyllet i tæpper foran en brav kaminild. Von Kempt traktede dem med varm chokolade og vin (det mest ekstravagante, man ofrede på Hock var tynd havresuppe). En moderlig marketenderske havde hængt deres våde tøj til tørre, mens hun med velvalgte ord og en solid knubbet stok afskrækkede alle dem, der ville negle dele af Peters uniform som souvenirs. Da premierløjtnant Jensen ankom, havde Hock en fornemmelse af, at Jensen betragtede ham med samme følelser, som havde han været en overvægtig kålorm, der so-

lede sig på toppen af Jensens kålbed, netop som dommerkomiteen kom forbi. Von Kempt benyttede lejligheden til at vise Jensen rundt i sit kvarter, særlig stolt var han over de juletræer, folkene havde sat op og pyntet med bånd og sløjfer: "Selv i felten kan man gøre sig det lidt hyggeligt."¹¹

De to officerer tog afsked med hinanden med udtryk for gensidig agtelse. Peter og Hock fik deres tørrede uniformer på igen. Da de tog afsked, rakte Hanno Peter et stykke papir. Så snart de var vel tilbage over broen, snuppede Hock papiret, så vigtigt på løjtnant Jensen og viftede med det beslaglagte papir "Vi må straks underrette hovedkvarteret! Det er bestemt et cifferskrift af største vigtighed, hvis uddykning vil være altafgørende for det kommende felttog. Jeg må insistere på straks at blive sendt afsted med denne ildepeche!"

Jensen så på papiret og lo: "Det er et nodepapir. Jeg tror næppe, at general Halkett¹² lader sine styrker deployere efter nodeskalaer. Vi kan vist roligt lade Jens Peter beholde den lap papir." Peter tog glad mod papiret, godt pastoren hjemme i Sorø havde lært ham at tyde noder. Han skyndte sig hen til sine kammerater, der ville høre alt om hans oplevelser hos hannoveranerne. Jensen gav Hock en overhaling om overivrige fjolser, der spolerer våbenhviler, men da det jo var jul, lovede han ikke at nævne hans eskapade i rapporten. Til gengæld beordrede han Hock til at holde sig indendørs resten af dagen. Hock havde ikke noget imod det, da han var ved at blive voldsomt forkølet, til gengæld ærgrede det ham gevaldigt, at Peter satte sig lige udenfor og gav sig til at øve sig på at blæse det nye musikstykke. Alle, undtagen Hock, var enige om, at det var et kønt stykke.

Juletræet med sin pynt

Juledagen oprandt. Hock konstaterede, at hans forkølelse var forsvundet, og besluttede sig for at gå en runde. Nede ved broen så han Jens Daglørke, Stærke Sejer og Peter. Det var tydeligt, at de tres tanker mere drejede sig om hjemmet end om at holde årvågent vagt. Opbragt skyndte han sig derned for at tage dem i skole. Sekondløjtnant Hock så strengt på Jens Daglykke og Stærke Sejer: "En soldat på vedet bør altid udvise den allerstørste agtpågivenhed, enhver busk bør undersøges." Da lød det fra Peter henne ved broen: "Melder hr. sekondløjtnanten, at en busk stiller til undersøgelse. Skal jeg forlange feltråb af den?" Irriteret vendte Hock sig og begyndte en længere svada, om hvad han havde tænkt sig at gøre ved små næsvise

hornblæsere, da han på det nærmeste tabte næse og mund. Faktisk nærmede om ikke en busk så et mindre grantræ sig broen, mens det ivrigt vinkede med et parlamentærflag. Peter skyndte sig hen til træet og råbte tilbage: "Det er Hanno, og han har et brev med fra sin fætter von Kempt. De vil tilbyde uindskrænket julevåbenhvile hele julenat! Og træet er til os, fordi de hørte, vi ikke har noget juletræ."

Inden Hock nåede at sige noget, kom premierløjtnant Jensen til, modtog brevet, læste det og lo. "Hvad står der i det brev, der er så morsomt" spurgte sekondløjtnant Hock. Jensen: "Åh, det er blot slutningen. Von Kempt skriver: Behold blot juletræet, men lad venligst være med at bortføre Hanno denne gang."

Alle glædede sig over udsigten til en julenat uden vagttjeneste. Ganske vist gjorde Hock forestillinger hos Jensen om, at man i det mindste måtte udstille vagtposter mod en overrumpling. Det var tydeligt, at han havde Jens Daglykke og Stærke Sejer i tankerne som vagtposter. Til alt held fandt Peter på råd. I et udhus havde han fundet en mængde gamle bjælder og en solid snor, bjælderne blev trukket på snoren, og den blev hængt på tværs af den sti, der førte ned til forposten fra baglandet. Nu kunne ingen nærme sig bagfra, uden man kunne høre det.

Julefreden blev så god, som man kunne forlange på en forpost. Selv vejret kom i julehumør, regnen blev afløst af en let sne, og da selv intendanturen havde husket, at det var jul og sendt ekstra forplejninger frem, brummede selv Stærke Sejer noget om, at han måtte huske at lægge en halvskilling i kirkebøssen, når han kom hjem på orlov. Den svenske frivillige Gluntan havde fået stemmen tilbage og foredrog de gamle juleviser. Jensen havde aftalt med von Kempt, at Peter og Hanno skulle prøve at blæse den julemelodi, de havde øvet sig på. Det lod de sig ej sige to gange, men greb hornene og tog opstilling på hver sin side af broen og blæste.

Alle var enige om, at det var godt blæst af begge, så idet man ønskede hinanden glædelig jul, gik begge parter tilbage til deres bivakker og en varm julepunch. Netop da begyndte klokkekæden ved vejen at kime bedre end noget kirketårn kunne have præsteret!

Kimer i klokker

Marx og Engels ønskede efterhånden, at de havde taget chancen med regeringsagenterne Klopstock, Ropfstock og Dockstock frem for at indlade sig med William Howard Russell. De red langsomt ad snoede stier, og selv om det for længst

var blevet tydeligt, at de var faret vild, lagde det ingen dæmper på William Howard Russells trang til at delagtiggøre sine ledsagere i den engelske hærs fortræffeligheder: "Mine herrer, denne episode viser, at Deres kartografiske departement arbejder lige så upræcist som alle de øvrige dele af Deres militære system. Sagt i al fortrolighed er det tydeligt, at De mangler en organisation som vores Geographical Department Survey. Jeg erindr, sidst jeg var udsendt for The Times for at dække departementets arbejde i Øvre Brisnabar i Afghanistan...." Marx hviskede til Engels: "Jeg ville ønske, at han var i Brisnabar, eller vi var det, men uden ham." Engels svarede: "Det ville være et mirakel, hvis noget kunne stoppe hans talestrøm." Marx: "Min gode Friedrich, Du ved da, at mirakler ikke indtræffer."

Netop da brød en voldsom klokkekimen løs. Mr. Russells hest stejlede, og han steg af en anelse hurtigere og mindre graciøst, end han havde ønsket. Marx spekulerede på, hvorvidt en af de guder, han ikke troede på, havde sendt en skare engle med klokkespil, men opdagede så, at Russell var redet ind i en snor tæt behængt med bjælder eller små klokker. At klokkestrengen var menneskeværk, blev tydeligt, da en hel del uniformerede mænd kom strømrende til. Russell skyndte sig at komme på benene og gøre opmærksom på, at han og hans ledsagere var krigskorrespondenter og nonkombattanter og stod under Det britiske Imperiums beskyttelse. Sekondløjtnant Hock takkede sin lykketjerne for, at han kunne engelsk, da han vidste, at krigskorrespondenter var ukrænkelige, og skyndte sig at forklare det til sine folk, hvorefter han præsenterede de tre for premierløjtnant Jensen, der bød på et krus julepunch. Lange Sejer mumlede til Jens Daglykke: "Det kan godt være, at løjtnanten siger, at de tre er krigskorrespondenter, men jeg synes, at de to af dem ligner et par vildtyskere." Jens Daglykke svarede: "Ja, men der er jo julevåbenhvile. Jeg troede ærligt talt først, at de tre kanaler var et Helligtrekongersoptog, der var for tidligt på færde." Imens skyndte Peter sig at samle "klokkestrengen" sammen igen. Han var lidt rystet over, at den havde fået en mand til at falde af hesten, så i stedet for at hænge den over vejen, hængte han den over det store tjørnekrat ved siden af vejen. "Der kommer nok ikke flere på denne tid af natten" sagde han til sig selv og skyndte sig efter de andre op til huset.

Vel til mode igen efter et par glas punch og foran en herlig kaminild, benyttede Russell lejligheden til at spørge Hock, hvad

det var for et arrangement, han var stødt ind i? Hock skyndte sig at svare: "Åh, det er blot den danske hærs mekaniserede vedetvarslingskæde. Sådant en har vi da brugt i mange år." Russell var tydeligt imponeret og besluttede sig for at indsende et forslag til sit parlamentsmedlem om, at den engelske hær snarest burde anskaffe og indføre dette nye hemmelige våben.

Kimer i klokker II

Derimod var det hverken julestemning eller fordragelighed, der rådede i det store tjørnekrat lige oven for den danske forpost, for herinde sad d'herrer Klopstock, Rockstock og Dockstock og følte sig om muligt endnu mere mistrøstige. Klopstock forsvarede sig: "Jamen det var en god ide, vi huggede disse tre sorte slesvig-holstenske uniformer. Havde vi beholdt vore gamle forklædninger, havde disse tossede oprørere ombragt os. Rockstock svarede: "Men når du absolut skulle stjæle uniformer, hvorfor kunne du så ikke tage nogle, der passede bedre. Jeg håber aldrig at møde den karl, hvis uniform du stjal til mig, for han må være en sand kæmpe." Dockstock lagde til: "og ejeren af min må være en pukkelrygget dværg. Og næste gang vi skal finde vej, så tjen mig i ej at tilbyde dig som kortlæser, for vi er havnet på den danske side af våbenstilstandslinjen. Og så skulle du absolut finde et tjørnekrat at gemme os i." "Nå ja", mumlede Klopstock, "vi kan jo ikke være heldige hver gang."

De tre stirrede over mod den bondegård, som den danske forpost benyttede. Da kunne de næppe tro deres egne øjne. Åbenbart mente de derinde, at det var for varmt, så de åbnede døren på vid gab, og tydeligt i skæret fra en blussende kamin kunne de se d'herrer Marx og Engels, der stod i livlig samtale med de øvrige i huset. Sådant en chance fik de aldrig igen. De greb deres pistoler og sprang frem af krattet. Men i samme øjeblik brød en infernalsk kimen af klokker løs, og de så, at de havde viklet sig ind i en snor med klokker.

Så snart han hørte klokkerne, kom Peter i tanke om, at han havde hængt dem op på tjørnen i stedet for at hænge dem over vejen, og han sprang op, så ud og fik øje på tre mænd med pistoler. "Pas på" råbte han og smækkede døren i. Tre skud lød. Til alt held var døren af solidt tømmer, der standsede kuglerne. Døren blev revet op, og meget ophidsede bevæbnede mænd kom væltende ud.

Jens Daglykke brølede: "Skyde på nonkombattanter og krigskorrespondenter, det er stik imod al god krigsskik! Og det på en højhellig juleaften! Så skulle

Fanden da ride jer tre hallunker", og han brændte et skud af efter de tre hemmelige agenter, mens Lange Sejer også sendte dem et skud om ørerne. Agenterne styrtede ned mod åen, kastede sig i det mere end kølige vand og svømmede over mod den anden bred, rejste sig og råbte mod de tililende meget misfornøjede hannoveranere: "Skyd ikke, vi er venner, vi er slesvig-holstenerne." Von Kempt svarede: "Ih ja, det kan enhver jo se, især når I går i danske uniformer." De tre så ned af sig selv og så, at de stod ikke længere i sort, men i danske uniformsfarver. De tre uniformer, de havde hugget, havde ikke hængt til tørre efter vask, men efter farvning¹³! De tre bedyrede, at de var ty-skere, men Von Kempt lod dem arrestere som marodører og stratenrøvere.

Glade jul, dejlige jul

Da juledagene var ovre, blev hannoveranerne afløst. Det lod til, at kongen af Hannover ville trække sine tropper ud af krigen. Det var danskerne ikke kede af, som Jens Dagløkke sagde: "Det ville have været skam at skyde på de brave mennesker, for de laver en udmærket kaffe." Russell, Marx og Engels drog af sammen med hannoveranerne. Russell var fuld af lovord om den effektive danske hær. Klopstock, Rockstock og Dockstock fandt aldrig ud af, at Marx og Engels havde overtalt von Kempt til, at når de tre arresterede marodører havde iført sig uniformer, de ingen adkomst havde til, burde disse uniformer anstændigvis leveres tilbage til danskerne, marodørerne kunne vel klare sig med tæpper? Hanno blev sendt over broen under parlamentærflag endnu engang med pakken med de tre uniformer, og nåede at få sagt farvel til Peter, inden hannoveranerne drog sydpå. Von Kempt afleverede sine tre arrestanter, der hævdede at være hemmelige agenter, til den

nærmeste preussiske post, der heller ikke troede på dem, men leverede dem til en anden post, der leverede dem videre, indtil de alt for snart, iført slidte tæpper, stod over for en hvidglødende von Prittwitz i Berlin.

En eller anden i de danskes stab måtte have læst Russells artikel, for både Jensen og Hock fik en udmærkelse for deres velindrettede forpost. Peter fik til sin egen forbløffelse en medalje for at have opdaget de tre marodører og forhindret dem i at dræbe krigskorrespondenterne. Vel hjemme i Sorø spillede Peter melodien for den rare pastor, der ikke gav op, før han havde fundet en salmetekst til den. Og selv om premierløjtnant Hock fik en glimrende karriere og blev en højtanset mand i hærens tjeneste, ærgrede det ham hver jul, at han altid kunne være sikker på at høre GLADE JUL, DEJLIGE JUL¹⁴.

Varedeklaration: Denne historie er et konglomerat af Michael Crichton, Mac Donald Fraser og et utal af Ota-solgrynsbøger.

Noter

¹ En stor kappe var omkring 1848 et af den "sande revolutionæres" kendetegn, gerne sammen med bredskygget hat med hanefer. Inspirationen kom fra de italienske carbonari (egl. kulsviere, men udtrykket dækker også en samtidig hemmelig oprørsbevægelse), der opfattedes som værende idealer for oprørsbevægelserne. Noget lig når man i de senere årtier ser "revolutionære" unge med palæstinensiske "partisantørklæder". Kappen havde dog også det formål, at den gjorde det sværere for myndigheder og politi, at identificere den enkelte under gadeoptøjer.

² Karl Marx røber sandsynligvis her, at han var til stede under det oprør i Lübeck, der omtales i Thomas Manns *Buddenbrook, der Verfall einer Familie*, og at han var ansvarlig for det stenkast, der bibragte den gamle kavaler Tonio Kröger et fatalt apoplektisk anfald.

³ Theodor Olshausen var førende slesvig-holstensk politiker, der efter krigen flygtede til USA.

⁴ William Howard Russell var faktisk krigskorrespondent for *The Times* under 1. Slesvigske Krig. Han er dog mest kendt for sin journalistiske indsats i Den Amerikanske Borgerkrig, hvor han beskrev Nordstatshærens flugt efter nederlaget ved Bull Run 1861 i så vittigt-sarkastiske og levende vendinger, at han måtte forlade Nordstaterne af frygt for lynchmobs eller folk med tjære og fjer.

⁵ Kendt fra Fotoramas indspilning (og omdigtning) af *Den lille Hornblæser*. Statuen på Rådhuspladsen, København, er vist nok inspireret af filmen, hvori vor lille ven bliver såret, men bliver på sin post og blæser videre. Jens Dagløkke hjælper ham op, mens de fortsætter mod sejren mod oprørernes linier, og den sårede blæser. Dansken har vundet.

⁶ 300-400 m verdensens længste film.

⁷ Senere emigreret til USA, hvor efterkommere fortsatte i det militære. Et familiemedlem ses i tegneserien *Basserne* af Mort Walker.

⁸ General Olaf Rye havde en fortid som civil sømfabrikant, et projekt som endte med konkurs.

⁹ B.S.S. Ingemann. Udgav i 1850 den danske udgave af *Glade Jul*.

¹⁰ Gluntarne var en kreds af studenter ved Universitetet i Uppsala, hvor de dyrkede sangens glæder. Wennerbergs hæftesamling *Gluntarne (1849-50)* er en klassiker inden for visekunsten.

¹¹ Senere muligvis endt som genremaler i Berlin?

¹² Skikken med juletræer stammer fra Tyskland, hvor det kendes fra omkring 1780. Første gang et juletræ tændes i Danmark er i København 1811.

¹³ Hannoveransk general, chef for de hannoveranske styrker (10. korps) i 1848, også kendt fra Waterloo, hvor han kommanderede en landeværnsbrigade.

¹⁴ Insurgenterne benyttede i vid ustrækning danske uniformer og udrustning. Uniformerne blev så omfarvet, men ofte så dårligt, at farvningen forsvandt i regnvej.

¹⁵ Det er muligt at spille *Glade Jul* på signalhorn. Historien går, at melodien stammer Østrig, hvor mus havde gnavet orgelpiperne over i en kirke, hvorfor man kun kunne spille en meget enkel melodi.

Bagsidebilledet

er tegnet af Søren Henriksen, og viser en lansener fra 17. Litauiske Lansenerregiment (Uhlaner). Dette regiment kæmpede som en del af det danske Auxilliærkorps 1813-14. Oktober 1813 byttedes regimentets 2. og 3. eskadron for Jyske Lette Dragonregiment, som i stedet gjorde tjeneste under Davout i Hamburg. Lansenerne deltog således i felttoget i Holsten, hvor de specielt udmærkede sig ved Sehested.

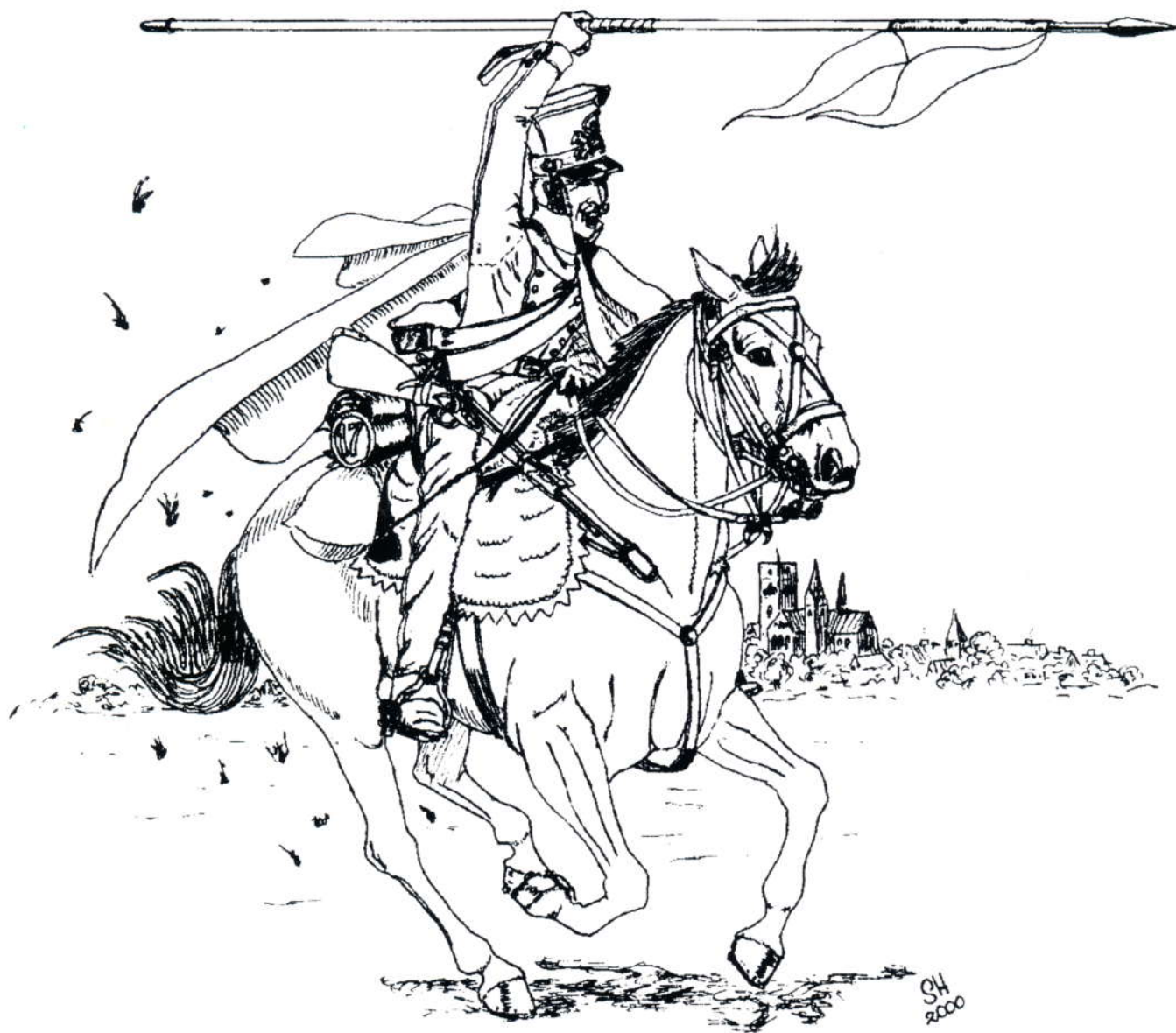
Her ses uniformen, som de bar i 1813. Tegnet efter samtidigt billede af Brdr. Suhr i Hamburg. Uniformsfarverne er: mørkeblå jakke (kurtka), bukser og czapkatop. Krave, opslag, revers evt. sømkant og dobbelte buksestriber er mørkerøde. Czapkaen har sort læderskygge og blank svedrem (sølv?). Messing czapkaskilt (Litauens nationalsymbol rytteren), schupper og kantning. Fransk kokarde. Mørkeblå pompon og fjer. Blanke uniformsknapper (messing?). Messing skulderklapper. Hvide bæltter. Hvide handsker. Hvidt fåreskindsvaldrap med mørkerød kantning. Mørkeblå mantelsæk med rød kantning. Brun lanse med hvid over rød lansevimpel med mørkeblå trekant nærmest stangen.

I et kommende nummer af *Chakoten* vil regimentets historie og uniformer blive nærmere beskrevet.

Jørgen Kofoed Larsen

Adresseændringer meddeles til:
Søren Juul Tlf. 4593 0197
Agnetevej 2,
DK-2800 Lyngby.

Søren Henriksen's tegning af en lansener fra 17. Litauiske Lansenerregiment (Uhlaner). Se endvidere side 109.